

नेपालको पहिलो बौद्ध मासिक पत्रिका

आनन्दभूमि

The Ananda Bhoomi

वर्ष ३७ अंक ७ सकिमिला/काटीक पृष्ठीमा

थेरावी ऐतिहासिक आनन्दकुटी विहारमा अवस्थित पवित्र शिथातु चैत्य

मल्या रु. १५/-

आनन्द भूमि

२०६० सकिमिला पुन्ही- कार्तिक पूर्णिमा वर्ष ३१ अंक ७
व.सं. २५४७ ने.सं. ११२३

The Ananda Bhoomi (Year 31, Vol.7)
A Buddhist Monthly : Nov/Dec 2003

प्रगुण सल्लाहकार
मिश्नु कुगार काशय महास्थानिर (अद्याश, आकुविहार)

मिश्नु ज्ञानपूर्णिक महास्थानिर (प्रगुण, विश्वशानित विहार)

सत्याक
कोण्डल्य

सह-सर्वपादकहरु
मिश्नु निषेध (विश्व शानित विहार, ४४८२९८४)
राजु महर्जन (जस्ते, ५५३७८८)
फलतान शावय, (ओकुविहार, ५५३८८८)

तिथेप सहयोग
विभुवलधर तुलाधर, मुरुखेल

सह-सर्वपादकहरु
मिश्नु धर्मगौरी (संविध, आकुविहार)
तीर्थ नारायण गानधर (अद्याश आकु शावय चामा)

करप्यूटर संज्ञा
डिल्लीयाम गौतम "राजु", दिक्पक महर्जन
गुढवलाल थेठ, साजन गर्काल

प्रकाशक
आनन्दभूमि विहार गृही

प्रगुण व्यवस्थापन तथा सह-प्रकाशक
सुखी होतु गेपाल

वितरण व्यवस्थापन
संघरण डगोल, राकेश महर्जन, राजेन्द्र महर्जन,

आर्थिक व्यवस्थापन
सुरेश महर्जन, सुरेश महर्जन, लिङोद महर्जन,
उदाधार महर्जन

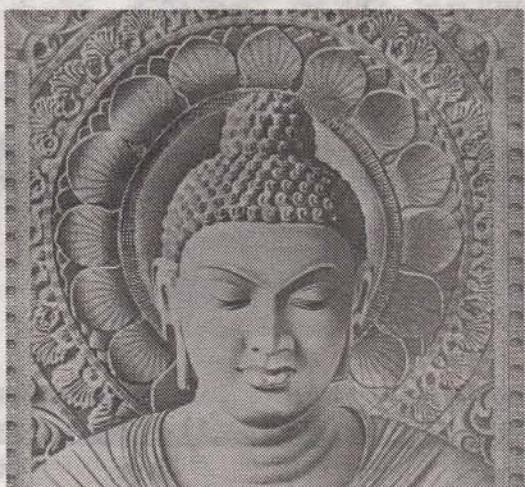
सहयोगीहरु
पूळ जयठारी रामायोङ चामोति (श्रीद), श्रामणोर पद्मवा,
ज कर्णापली, लरेश विजातार्य (बुट्टपल), हारिजोधाल महर्जन,
ग गरामा लहर्जन, पमा थेठ, चरिता लामाले, उर्मिला महर्जन,
मुळकेशी थेठ (वडेपाल), विकाश लामाइ, पुकर शावय (बुट्टपल),
विकाश महर्जन, लज्जा शावय।

आर्थिक रु. १५०/-

स्वेच्छपत्रि रु. १५/-

आर्थिक ग्राहक बनी सहयोग गर्ने।

षुष्ठ वचनान्तृत

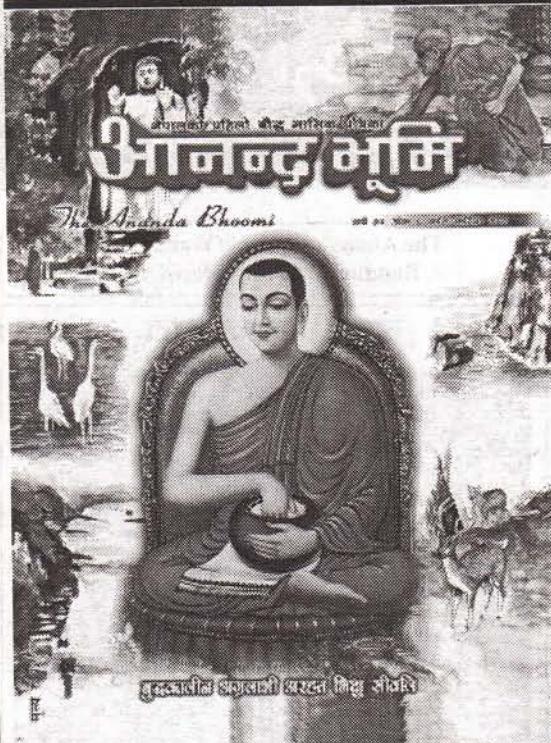

परे च न विजानन्ति-मय'मेत्य यमामसे ।
ये च तत्थ विजानन्ति-ततो सम्मन्ति मेधगा ॥
मुख्लि मात्र हामीले एक दिन अवश्य मर्दु
पर्द भनी विचार गर्दैन, 'हामी मर्ने द्यौ भनी विचार
गर्ने वितिकै कलह शान्त हुन्दै ॥
धम्म चरे सुचरितं-न तं दुचरितं चरे ।
धम्मचारी सुखं सेति-अस्मि लोके परम्हिच ॥
धर्म आचारण राहोरांस गर्दु पर्दु दुराचारण
गर्नु हुदैन । धर्मचारण गर्ने पुरुषले इहलोक परलोक
द्वैमा सुखपूर्वक जीवन विताउँदै ।

-धम्मपद-

सम्पर्क कार्यालय
सुखी होतु गेपाल,
बुढ विहार भूकूर्मीपाटप, पो.ब.न. १९३, काठमाडौं
फोन/फैक्स ४२२६७०२/४४८८२४० E-mail: sukhi@ntc.net.np

— गताङ्कमा प्रकाशित आनन्द भूमि —

विषय सूची

क्र.सं.	विषय	लेखक	पृष्ठ
सम्पादकीय			
१.	श्रद्धेय भिक्षु ज्ञानपूर्णिक....	निगोध	४
२.	देशको वर्तमान छन्दोस्थितिको ...	भिक्षु ज्ञानपूर्णिक..	५
३.	आजका माओवादी.....	चित्ररत्न शाक्य	१०
४.	बुद्धधर्मबाट नेपालले	डा. सानु भाइ..	१४
५.	किन बदलिन्न यो दुनियाँ ?	डा. गणेश माली	१९
६.	शील र सदाचारको महत्व	रजिना शाक्य	२१
७.	जहाँ प्रसन्न हुन्छ	भिक्षु धर्मसूर्ति	२२
८.	द्वादश निदान	आचार्य श्रीधर..	२३
९.	परियति शिक्षा	भीम शाक्य	२५
१०.	बुद्ध विहारको चन्दा दिनेहरु		२६
११.	धर्म-दायाद.....	ज्योति शाक्य	२७
१२.	लुमकेवं बुद्ध शान्ति....	भिक्षु सुशील	२७
१३.	A Vipassana Cure	Visuddhacara	२८
१४.	सुखीहोतु डेस्क	बौद्ध गतिविधि	३१
१५.	BAYAGU LUMANTI	B. Sunita Cover Inside	

*The language of compassion
is the language of the heart.*

Dampa Enterprises

Tibetan Raw Wool,
Pashmina & Silk Yarn
Wholeseller

Tel : 4270828 (Off.) 4272945 (Res.)
Fax : 4278926, 4484129 (Show room)
Mobil : 981020922
Swayambhu (Ring Road)
Kathmandu – 15, Nepal

*Do not believe just
anything But think and verify
for yourself.*

Ajay Emporium

NAGHAL TOLE
KATHMANDU, NEPAL

संतपाद्वीय

उत्सवमय कथित-मारा सकियो तर

यस पूर्णमाका दिनदेखि विहारविहारमा उत्सवमय वातावरणमा चल्दै आइरहेको कथिन-उत्सव सम्पन्न भएको छ । कथिन उत्सवको आफै निदान-इतिहास, महत्व र विशेषताका कारण आज यस्ले योटा संस्कृतीको स्वरूप धारण गरिसकेको छ । विनयग्रन्थ अनुसार बुद्धको समयमा यातायात असुविधा तथा वर्षायामको कारणले उत्पन्न हुने जीवहरूको उपधात हुने अपवादबाट बच्न, वर्षाले रुझी हुने रोगबाट मुक्त हुन, धर्मको गहिरो अध्ययन-अध्यापन, ध्यानाभ्यास, आध्यात्मिक-मानसिक चिन्तनको विकासकासाथै श्रद्धालु अनुयायी उपासकउपासिकाहरूले पनि धर्मश्रवण गरी ज्ञानलाभ गर्दैन् भन्ने रचनात्मक अवधारणाको विकसितरूप स्वरूप 'वर्षावास' को विद्यान भएको हो भन्ने पक्षलाई नकार्न सकिदैन । यसरी तै एउटै विहारमा तीन महिनासम्म अक्षुण्ण रूपमा निवासगरी धर्मको अभ्यास गर्ने भिक्षुहरूका लागि सुविधा र विनय-नियमको दृष्टिकोणबाट केही छुटकाराको व्यवस्थाका लागि स्वयं बुद्धकै विद्यमान अवस्थामै प्रचलनमा देखिएको सांस्कृतिक विधान हो- कथिन चीवर दान ।

'कथिन वा कठिन' लाई सर्वसाधारणले धेरै गाड्हो वा कठिनकै रूपमा जानीरहेका छन् । वास्तवमा निश्चित नियमको दायरा भित्र रहेर विनय-नियमपूर्वक मात्र सम्पन्न गर्नसकिने भएर 'कथिन' भनिएको हो । तर अहिले यस्मा विस्तारै परिवर्तन भनौं या कथिन उत्सवलाई उत्सवमै मात्र सीमित गर्ने सोचतर्फ उन्मुख भएको देखिनु निश्चय पनि राम्रो लक्षण होइन । यसो हुदै गएमा परम्परागत रूपमा चल्दै आएको संस्कृति र हामीले परम्परावाद तथा कर्मकाण्डले रहित संस्कृति भनी गर्व गरेको संस्कृतिमा के नै भिन्नता रहन्छ, र ? यस्मा वेलैमा हाम्रो ध्यान जानु जरुरी छ । अन्यथा हामी पनि विहारमा भीड मात्र जम्मा गर्ने संस्कृतिरूप धकेलिन पुछ्दै ।

'कथिनोत्सव' मान्नु विहार र भिक्षुहरूका लागि प्रतिष्ठा र गर्वको विषयको रूपमा परिणत हुदै जान्छ भने यस्ले विकृतिलाई पनि एकपछि अङ्को गर्दै निम्त्याउने कुरालाई नकार्न सकिदैन । 'कथिन उत्सव' निश्चित नियम र परिधिभित्र आबद्धभई सश्रद्धाले गर्ने धार्मिक कार्य हो भने यस्को विपरित प्रतिस्पर्धा र बाट्य प्रदर्शनमा यस्लाई ढाल्दै जाने जुन मातसिकता विस्तारै देखिनमा आएको छ, यस्लाई दूरगामी रूपमा राम्रो पक्ष कसरी मान्ने ? 'कथिन चीवर' लाई आकाशबाट अवतरितरै भनिएको कुरा आज धर्मग्रन्थमै सीमित भई कतै कथा जस्तै नहोस् । सम्बन्धित पक्ष सबै यस्लाई प्रतिष्ठा र गौरवको विषय ठानेर जसरी हुन्छ धेरै भन्ने, अनागारिका उपासकपासिकाहरूको भीडभाड र सहभागिता गराई हाम्रोमा यतिले खाए, यतिले दान दिए, यतिका भीड जम्मा भए, अरुमा भन्दा बढी दानकार्य भए..... आवश्यक भनौं या अनावश्यक भनौं यस्ता भ्रमपूर्ण गर्व र प्रतिष्ठालाई भ्याली पिट्ने कार्य हुदै नहुने गरेका चाहिं होइनन् । यस उत्सवको लागि बढी खर्चालु प्रवृत्ति भ्याली दै जानुमा परिणाम कस्तो होला ? यो पनि विचारनीय पक्षने हुन् ।

दान-प्रदान गर्ने स्थलको दृश्यलाई समिक्षा श्रद्धेय भन्नेहरू आफ्ना उपासकोपासिकाहरूलाई शिष्ट, सौम्य, अनुशासित ढंगमा दान-प्रदान गर्न घाटी सुकाई-सुकाई माइकमा चिच्याई रहेका हुन्छन, तर खे क-कस्को कानमा गुन्जिए होलान् र त्यस्लाई धारण गर्नुपर्छ भनी कतिले नै सोचे होलान् । बरु यस्को विपरित दानप्रदान गर्न घम्साघम्सी तवरमा घचेटिने ठेलोगरी दान गर्दैन, जतिवेला अशक्त र बृद्धवृद्धाहरू मारमा पर्छन, परिणामतः त्यहाँ त्यागको अनुभूतिको बदलामा द्वेषको भाव शृजना हुनपुग्छ, जस्ले गर्दा त्यो पवित्र स्थलको पवित्रकार्य र गन्तव्यवाट विमुख अवस्थामा धकेलिहेको हुन्छ । भलै अहिले त दानदातव्य दिने कुरामा हुल भीडभाड भएको छ भने भोलि लिनेहरूकाबीच पनि यस्ते होडबाजीको अवस्था शृजना भएमा नि ! कल्पना र चिन्तन गर्दानै हामीलाई यस्ले अवश्यपनि सुखानभूति दिवैन । अनुशासनको विषय नै यस्तो हुंदो रहेछ कि भनाई र लेखाईमा जति सहज भएपनि गराई र कार्यरूपमा देखिनु कठिन हुंदोरहेछ । जे होस् आफ्ना अनुयायीहरूलाई सौम्य तरिकामा सार्वजनिक स्थलमा कसरी विधिव्यवहार गरीनुपर्छ भनी सिकाउने कामकर्तव्य गुरुहरूकै हो । यसो नभइदिदा दुवैपक्षलाई सुखानभूत नहुन सक्छ । जे होस् आज विशेषतः काठमाडौं, ललितपुर र भक्तपुर र काम्पेमा प्रायः प्रत्येक विहारहरूमा कथिनोत्सव धुमधामसँग मनाउने प्रथा बस्दै गएको छ । कथिनोत्सव नेपालमा थेरवाद बुद्धधर्मको एउटा चारित्रिक परम्परा भनौं वा संस्कृतिको रूपमा अगाडि बढ्ने क्रम जारी छ । यसरी हुदै आएको कथिनोत्सवलाई हामीले रचनात्मक विकासको रूपमा अगाडि बढाउनेतर्फ सचेतता अपनाउनुपर्ने देखिन्छ । हामीले यस्लाई परम्परागत वर्षेनी जात्रा-पर्वभै संस्कृतिको रूपमा मात्र नभई जानवर्द्धक एवं चारित्रिक र आध्यात्मिक ज्ञान अभिवृद्धि गर्ने, मानसिक सुखशान्ति विकास गर्नेतर्फ केन्द्रित गर्न श्रद्धेय भिक्षुहरूबाट पनि रचनात्मक पहल हुदै जानसके सुपरिणामका लागि उर्जा मिल्दैजाने कुरामा दूझ्मत हुनै सक्दैन ।

त्यसो त हाल कथिनोत्सव थेरवाद बुद्धशासनमा एउटा वार्षिक पर्वकै रूपमा स्थापित हुदैजाने कुरा स्पष्ट छ, तर यस्लाई बुद्धशासनिक तवरमा अगाडि बढाउनेतर्फ प्राथमिक रूपमा विशेषतः श्रद्धेय भिक्षुसंघकै पहलमा मात्र सम्भव हुनेहुन्छ । यसरी उपासकोपासिकाहरूलाई शासनिक रूपमा अगाडि बढाई कथिनोत्सव पर्वलाई सही दिशातर्फ मोडिदै लानसके अक्षबढी विनय-नियमबद्ध तरिकामा आबढ गराई मैलिक उद्देश्य प्राप्तितर्फ निरल्पत्रता दिईजान सकिन्दै हुन्छ । यस्को लागि प्रचार-प्रसारका कडीलाई सही दिशातर्फ मोडन "प्रचार-प्रसारकहरू भ्यालको चुकुलरूपी सजगता एवं सचेतताबाट विमुख हुनहुदैन । अन्यथा विकृतरूपी हावायाको ठाप्तिमिलाई अनुभूत भइरहेको दियोलाई नकारात्मक प्रभाव पाउन भनी कसरी भन्ने ?" - जोनन्द भूमिलाई अनुभूत भइरहेको यो वास्तविकता हो । कतै अरुलाई पनि यस्ते भइरहेको कि ?

श्रद्धेय भिक्षु ज्ञानपूर्णिक महास्थविर

□ निग्रोध

नेपालको थेरवाद बुद्ध शासनको इतिहासमा पाल्पा तानसेनको पनि ठूलो योगदान रहेको छ । त्यहाँवाट भिक्षु अमृतानन्दको उदय पश्चात प्रवर्जित हुनेहरूमा वर्तमान प्रसिद्ध भिक्षु ज्ञानपूर्णिक महास्थविर पनि एक हुनुहुन्छ । पिता सूर्यलाल शाक्य र माता चन्द्रमाया शाक्यबाट वि.सं. १९९६ साल कार्तिक शुक्ल हरिहोथनी एकदशीका दिन जन्मेका हिरालाल शाक्यले १६ वर्षसम्म भिक्षु बुद्धघोषको छ्वच्छार्यांमा बसी पालि र बुद्धधर्म सम्बन्धि अध्ययन गरे । बच्चैदेखि प्रवर्जित हुने इच्छा गरेका हिरालाललाई २०१३ सालमा भिक्षु बुद्धघोषले बर्मा लगी अगगमापणित विज्जालंकार सयादो भद्रन्त विशुद्धाविवंस महास्थविरको उपाध्यायत्वमा श्रामणेर गराउनुभयो । वि.सं. २०१५ मा उहाँ याँगुनमा सयादो सुरियभिवंसको उपाध्यायत्वमा उपसम्पदा हुनुभयो ।

उहाँले सन् १९६२ मा बर्माको सरकारी Pali University बाट 'सासनधर्मचरिय', बुद्ध धर्म अध्ययन सम्बन्धि सरकारी पालि परीक्षा पनि उत्तीर्ण हुनुभयो । 'शाक्यसीह सामणेर परीक्षामा उत्तीर्ण उहाँ "सासनधर्मचरिय" उपाधि पाउने नेपालको पहिलो भिक्षु हुनुहुन्छ । बनारसस्थित 'वाराणसिय संस्कृत विश्व विद्यालय' मा ई.सं. १९६७ मा संस्कृतमा डिप्लोमा र सोही साल ३२ वर्षको उमेरमा काठमाडौंवाट S.L.C. उत्तीर्ण गर्नुभई B.A. सम्म उत्तीर्ण गर्नुभयो ।

भिक्षु ज्ञानपूर्णिकले बौद्ध साहित्य उन्नति र अभिवृद्धिको लागि विभिन्न विद्यामा कलम चलाउनु भयो । हालसम्म उहाँले बुद्धधर्म सम्बन्धि नेपाल भाषा, नेपाली गरी ४० वटा भन्दा बढी पुस्तकहरू प्रकाशनमा ल्याइसक्नु भएको छ । 'पायसि सूत्र' ३४ पेज मात्र रहेको सानो पुस्तक हो भने 'न्हूँ परिचाण निश्रय' उहाँको ठूलो ग्रन्थ हो जसमा ६९२ पेज रहेको छ । उहाँले बर्माको प्रसिद्ध सयादोहरूसँग संगत गर्नुभई उहाँहरूको अववाद र रचित पुस्तकहरूलाई नेपाल र नेपाली भाषामा भाषान्तरन गर्नुभई जनमानसमा पुऱ्याउनु भएको छ । 'यःम्ह मृत्याय' उहाँको एकमात्र बौद्ध उपन्यास अनुवाद हो, जसको लागि च्वसापासाबाट ने.सं. १०९० मा श्रेष्ठ सिरपा: प्रदान गरिएको थियो । सन् २००१ मार्ग द मा बर्मी सरकारले बुद्धधर्म, संस्कृति एवं दर्शन तथा बुद्ध शासनिक कार्य

गर्नुभए बापत 'अगगमहा सधम्म जोतिक धज' पदवीबाट सम्मान गरिएको थियो । उक्त पदवीबाट विभूषित उहाँ पाँचौ नेपाली भिक्षु हुनुहुन्छ । उहाँलाई ज्ञानमाला भजन खलबाट 'ज्ञानमाला रत्नवत सिरपा:' र महाशी शासन कथ्य याडगुनको तर्फबाट 'ओवादाचार्य'बाट कदर गरि एको छ । एशिया र यूरोपका धेरै मुलक भ्रमण गरि सबनुभएका उहाँ प्रत्येक वर्ष मलेसिया र सिंगापुर जानुभई ध्यान शिविर र अभिधर्म अध्यापन गर्नुहुन्छ । विश्व प्रसिद्ध विपश्यना ध्यानगुरु 'अगग महापणित सयादो आयुष्मान सोभन महास्थविरको भाषा परिवर्तकको रूपमा उहाँले विभिन्न देश भ्रमण गर्नुभएको थियो ।

ई.सं. १९७४ मा उहाँले मणिडमण्डप महाविहार, पटकोमा जिर्णोद्धार साथै नयाँ विहार निर्माण गर्नुभएको थियो । दुई वर्ष पछि ललितपुर ठेचोस्थित वेलुवनाराम विहार निर्माण कार्यमा सक्रियताकासाथ संलग्न हुनुभयो । २०४१ सालमा निर्मित नयाँ बानेश्वरस्थित विश्व शान्ति विहारमा बस्नु हुने उहाँले नेपालको एकमात्र प्रवर्जित बौद्ध शिक्षालय 'विश्व शान्ति बौद्ध शिक्षालय' संचालनमा अतुलनीय भूमिका निभाउनु भएको छ ।

विभिन्न संस्थागत कार्यमा संलग्न उहाँ अखिल नेपाल भिक्षु महासधका सचिव, नेपालको पहिलो बौद्ध मासिक 'आनन्दभूमि' का निर्देशक, नेपाल बौद्ध परियति शिक्षाका सह-शिक्षाध्यक्ष, धर्मोदय सभा तथा बुद्धिष्ट कम्युनिकेसन सेन्टरका सल्लाहकार, युवक बौद्ध मण्डल, अन्तराष्ट्रीय बौद्ध भावना केन्द्र, शाखमूल र बौद्ध महिला संघका धर्मानुशासक समेत हुनुहुन्छ । उहाँ लुम्बिनी विकास कोषका सल्लाहकार तथा भू.पू. सदस्य पनि हुनुहुन्थ्यो ।

यसरी बुद्ध धर्म उन्नतिको लागि तन, मन र धनद्वारा विभिन्न विद्यामा योगदान पुऱ्याउनु हुने श्रद्धेय गुरुवर भन्ते खेरै ६४ वर्षमा प्रवेश गर्नु भएको छ । बुद्धेसकालमा पनि विदेशमा समेत ध्यान शिविर तथा धर्म प्रचार, विभिन्न कार्यमा संलग्न तथा बौद्ध साहित्यमा उहाँको योगदान अति सहानिय छ । उहाँको योगदान स्वदेशमा त छैदै छ, विदेशमा पनि त्यतिकै रहेको छ । नेपालमा बुद्ध शिक्षा प्रचार गर्ने लक्ष्य विश्व शान्ति बौद्ध शिक्षालयबाट निरन्तर रूपमा हुँदै जाने ठूलो आशा गरिएको छ भने उहाँको बुद्धशासनिक कार्यमा सफलताको लागि सद्दर्मप्रे मीहरुबाट सफलताको लागि कामना गर्नु सुखकर विषय हुनेछ ।

अन्तमा उहाँको दीर्घायु, सु-स्वास्थ्यको हार्दिक मंगलमय शुभ्रकामना पनि व्यक्त गर्दछु ।

“देशको वर्तमान बृद्धिरिथ्तिको समाधानमा बुद्धिर्थमिका उपायहरू”

□ भिक्षु ज्ञानपूर्णिक महास्थविर

निर्देशक: आनन्दभ्रमि

मार्जित तवरमा अगाडि बहुन नीति-मार्ग निर्देशन गरेको छ । वस्तुतः सम्पूर्ण बुद्ध शिक्षालाई त्रिविधि शिक्षा अर्थात् शील, समाधि र प्रजाले युक्त धर्मको रूपमा पनि परिभासित गरिन्छ । मजिकम निकाय अनुसार बुद्ध शिक्षाको सार भनु नै “दुख र दुख्याता तुष्टि” हो । मानवीय स्वभावजन्य द्वन्द्वलाई आत्मसात् गरी सुख-शान्तिका लागि अबलम्बन गर्ने उपाय कौशल हो- बुद्ध शिक्षा । यथावादी तथाकारी बुद्धको आदर्श र शान्तिको उपदेश व्यक्ति स्वयंको मन र चरित्रमा, समाजको सम्यता र संस्कृतिमा अनि राष्ट्र र विश्वको स्थिति र यथार्थ' मा चरितार्थ गरिदै लानसके विश्वमा शान्तिको सम्भावना यथेष्ट छ । त्यसो त विश्व-शान्तिका लागि समाजमा समभावना र आपसी भातृत्वको जरूरत छ । विभिन्न तवरले गरिने छुवाछुत र भेदभाव नीति शान्तिका लागि वैगुणी तत्त्व हुन् भनी बुद्ध बताउनु हुन्छ । त्रिविधि शिक्षाको परि पालन गर्नु नितान्त आवश्यक छ । जस्ते मानिसमा सद्भावना, सत्त्वद्वि र सदाचरणको अभिवृद्धि गराउने हुन्छ । समान अधिकार र कर्तव्यको मूल्यबोध हुने मानव-समाजको निर्माण गर्ने बुद्धको उपदेशबाट आधारभूत खडिलास्तरमा विश्व-शान्तिको वातावरण निर्माण गर्न ठूलो योगदान गर्दछ ।

द्वितीयांशु:

जहाँ दुईजना व्यक्तिको मिलन हुन्छ, त्यहाँ विचार-विमर्श, क्रिया-प्रतिक्रिया, सहमति-असहमति हुन्छ । अनि छलकपट र षडयन्त्रको वीजारोपण हुन्छ, आपसी खुद्गतान्ते प्रवृत्तिको थालनी हुन्छ र आपसी बेमेल र असमझदारीपनाको शुरुवात हुन्छ । वस्तुतः यसैलाई हामी द्वन्द्व भन्दछौं, भगडा र अशान्ति भन्दछौं । द्वन्द्व स्थितिले अशान्त र हिसालाई निम्त्याउँदछ । त्यसो त व्यक्ति स्वयं भित्र पनि दोमन हुन्छ, यहाँ जाउँ कि त्यहाँ जाउँ,

**Peace of the world is based on
peace in the family**

World Distribution Nepal Pvt. Ltd.

P.O. Box : 11291, Siddhi Bhawan, Kathmandu, Nepal

Tel : 4243706, 4246234, 4255088, 4263600, Fax : 977-1-4243726,

E-mail: bishwa@ccnep.com.np

यो गरुँ कि त्यो गरुँ जस्तो आफैलाई अलमलमा पार्ने मनोवृत्ति जे छ, त्यो पनि मानसिक द्वन्द्व नै हो। बुद्धारा देशित अष्टलोकधर्म अर्थात् सुख-दुःख, यश-अपयश, लाभ-अलाभ, प्रांसा-निन्दाको अवस्थालाई हेदा पनि यी द्वन्द्व नै हुन्। सुख सदावहार हुन्नन्, सुख पछि दुखले पछ्याइरहेको हुनसक्छ भने दुखी सदाकै सुखको लागि भौतारिरहने हुन्छ। त्यसैले सुख र दुखबीच सदा नै द्वन्द्व चलिरहने हुन्छ। यसरी नै हर विचार, हर कार्य द्वन्द्वात्मक रूपमै त्यतिबेलासम्म अगाडि बढिरहने हुन्छ, जतिबेलासम्म व्यक्ति स्वयले जीवनको यथार्थतालाई बुझेको हुँदैनन्। जब व्यक्ति स्वयले आत्मसात गरी यथार्थतालाई जीवन जिउने कलालाई अवलम्बन गर्दै राग, द्वेष, र मोह अर्थात् कलुषित मनोवृत्तिबाट पूर्णरूपेण अलग रहनसक्ने हुन्छ, त्यतिबेला स्वाभाविक रूपमै उ द्वन्द्वबाट रहित अवस्थामा पुने हुन्छ। यो त भयो व्यावहारिक र मानसिक भन्दा पनि परको निर्वाणमुखी द्वन्द्व रहित अवस्था।

मानव स्वयं भित्र द्वन्द्व छ, अन्तरद्वन्द्व छ भने दुई व्यक्तिको मिलनमा पनि द्वन्द्व हुनु अझ परिवार, समाज, राष्ट्र एवं अन्तर्राष्ट्रिय मुलुकहरूकाबीच यावत विषयहरूमा शक्ति द्वन्द्व हुनु अस्वाभाविक भने होइन। तर कुनै द्वन्द्व जस्ते र चनात्मक तवरमा सुधारलाई निम्त्याउँछ भने कुनै द्वन्द्व जस्ते शान्तिमै आघात पारी परिस्थितिलाई उथल-पुथल पारी ध्वंशात्मक स्थितिको श्रृजनामा अहं भूमिका खेल्ने हुन्छ। विश्वको इतिहासलाई पल्टाउँदा आपसी द्वन्द्व, रिसिङ्वी तथा द्वेषभावले शक्ति प्रदर्शनको नाउँमा कयौं विध्वंश र उत्पात् भई भयानक तवरले संहार भैसकेका रगतले पोतिएका पानाहरू अझै पनि भेटिन्छन्। द्वन्द्ले व्यापक रूपमा हिंसाको बाटो अपनाउँदा भयावह-त्रासदीर्पण विश्व-युद्ध समेत छेडिएको इतिहास हाम्रो सामू साक्षी छ। 'शक्ति द्वन्द्व' आजको प्रमुख समस्या हो, जुन द्वन्द्ले 'विनाशकाले विपरीत बुद्धि' भन्ने कथनलाई घच्छयाइ- रहेको हुन्छ। त्यसैले द्वन्द्को समाधान द्वन्द्वबाटै हुन्छ भनेर हठवादी हुँदा शान्तिका लागि कान्ति नभई हिंसाका लागि मात्र कान्ति हुन जान्छ, जस्ते वैरी सांघे नीति अवलम्बन गरी कुनैपनि राष्ट्रलाई युद्धितर धकेली अशान्त र हिंसामा पिल्सिने अभ्यासरूपि धाउमा नून-खुर्सानी छर्किने कार्य हुन जान्छ।

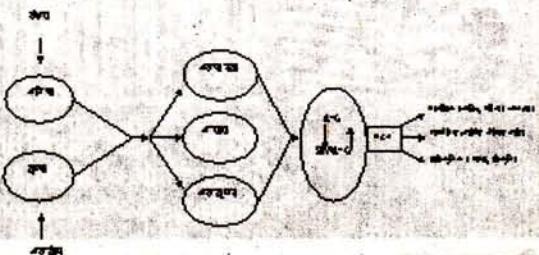
द्वन्द्वको नाममा व्यक्तिको हत्या, लुटपाट, अपहरण, राष्ट्रको सार्वभौमसत्ता एवं अखण्डतामा खलबल, गृहयुद्ध र जन साधारणको जीवनमा अस्तव्यस्त हुने तवरमा धारणा, मूल्य र मान्यतालाई बढावा दिई अगाडि बढिन्छ भने त्यस्को गन्तव्य निश्चय पनि दुखदायी हुन्छ। त्यसैले हिंसा, आतंक र अशान्तिको विरुद्ध हिंसा र आतंककै बाटो रोजनु कथं-कदाचित फलदायी हुनेछैन, बरु त्यो प्रत्युत्पादक सावित भई प्रलयकारी-ध्वंशात्मक अवस्थालाई निम्त्याएँ भई मात्र हुन्छ। यस्मा चेतनशील सबैको ध्यानाकृष्ट हुनु परमावश्यक छ।

छल्द्रका कारण:

विश्व-जगतमा जे जति घटनाहरू, क्रिया-प्रतिक्रिया हुँदै गर्दैन, त्यस्मा कारण लुकेको हुन्छ भन्ने बुद्धको हेतुवाद

सिद्धान्त रहेको छ। 'यसो भएर त्यसो भएको', 'एसो नभएर त्यसो नभएको' हेतुवादले हर व्यक्ति, हर कुरा प्रभावित हुन्छन्। हामी दुःख र दुःखबाट मुक्तिलाई बुद्धको सारांश दर्शन भन्दछौं भने त्यो दुःखको कारणमा तृष्णा (काम, भव, विभव तृष्णा) को अहं भूमिका रहेको हुन्छ। यस्तो भयो, त्यस्तो भएन, यस्तो हुनुपर्ने भनी जुन असंतोषी भई व्यवहार गरिन्छ, त्यसलाई तृष्णाले निर्देशन गरिरहेको हुन्छ। यसरी नै यो लोकधर्म पनि अविद्याको कारणले शुरुवात भई संस्कार बन्द, र त्यसपछि चक्रिय पद्धति अनुरूप एकबाट अर्कोमा परिणत हुँदै जन्म, जरा, व्याधि, मरण, शोक, परिदेव, दुःख दौर्मनष्ट्यमा परिणत हुन जाने हुन्छ। वस्तुतः दुःख आफैमा द्वन्द्व स्थितिमा रहन्छ भने त्यस्मा तृष्णाले चलखेल गरिरहने हुन्छ। यसरी नै यथार्थतः मानिसहरूले अकुशल कर्म मजबूर भएर वा बाध्यतावश नै गरिरहेका हुन्छन्। स्वयं भगवान् बुद्धले चक्रवत्ति सुत (दीघनिकाय) मा भन्नु भएको छ कि "दरिद्र (निर्धन) हरूसँग धन नभएमा निम्न दुर्गुण देखा पर्ने छ— चोरी, हत्या, असत्य भाषण, चुगालि, व्यभिचार, कटुवचन, नचाहिंदो व्यर्थ कुरा, अतिलोभ, दुराचार, मिथ्यादृष्टि र श्रद्धाको अभाव (त्रिरत्न, आमा-बाबु र गुरुजन प्रति)।" यसर्थमा "दरिद्रता नै दुराचरणको जड हो, दरिद्रताको बिना उन्मूलन मानिसहरू दुराचार र दुर्गुणले अलग हुनसक्ने सम्भव नै छैन।" उपर्युक्त कुरालाई मध्यनजर राख्दा कुशल कार्य सम्पादन गर्नु भनेको निकै कठीन करो हो। शीलयुक्त जीवन गुजारा गर्ने इच्छा भएर मात्र के गर्नु, इच्छापूर्ति हुन आवश्यकता अनुरूप वातावरण अनुकूल पनि हुनुपर्छ। मावन वा कुनै पनि प्राणीलाई आधारभूत आवश्यकता परिपूर्ति नभई दिएको खण्डमा त्यहाँ शील पालन मात्र कुरामा सीमित भझिदिन्छ, परन्तु व्यवहारमा कदापि उतार्न सकिदैन। यो एक साधारण वर्गमा लागि स्वाभाविक कुरा पनि हो।

जहाँ क्रिया हुन्छ, त्यहाँ प्रतिक्रियाको स्थिति शृजना हुन्नलाई अस्वाभाविक मानिन्दैन। सरोवर पानीमा माटो, दुङ्गा, किकिट वा हिराको डल्लोले हिर्काउँदा प्रतिक्रिया स्वरूप सरोवरको पानी यताउती तरंगिने-छाचिलक्ने हुन्छ। यी प्रतिक्रियाले माटो र हिरालाई भिन्न-भिन्न व्यवहार नगर्ने हुन्छ। मूलकुरा हिर्काउनु हो, हिर्काउनु कारण वा हेतु हो जस्ते प्रतिक्रिया स्वरूप द्वन्द्वको व्यवहार गर्ने हुन्छ। वस्तुतः अविद्या र तृष्णालाई असमानता, अन्याय र असन्तुलन जस्ता स्कन्द शृजना हुन्नार्ग त्यस्ले प्रतिक्रिया स्वरूप यौटा स्थितिको निर्माण गर्ने हुन्छ भने अन्ततोगत्वा त्यही स्थिति द्वन्द्वमा परिणत हुन्छ। यी द्वन्द्लरूपको स्थिति व्यक्ति र समूह द्वौमा देखापर्ने हुन्छ। यस कुरालाई यसरी चित्राकनमा हेर्न सकिन्छ -

देशको पर्तिनाग स्थिति र यसका कारणः

विश्वमान् चित्रमा अंकित हाम्रो राष्ट्र नेपाल स्वतन्त्र अस्तित्व र पहिचान भएको, सार्वभौमसत्ता सम्पन्न राष्ट्रकै रूपमा रहेको छ । आज नेपाललाई विश्व सामू चिनाउने सबैभन्दा ठूलो आधार भनेको- 'बुद्ध जन्मभूमि राष्ट्र नेपाल' हो भने अर्को रूपमा भन्नुपर्दा 'विश्वको सर्वोच्च शिखर सगरमाथा अवस्थित राष्ट्र' हो । शदियौं वर्ष अगाडि नफकौं, एक दशक अगाडि, फर्केर हेर्दा पनि हाम्रो देश नेपाल एकताका 'शान्ति क्षेत्र' भनी विश्व स्तरमै मान्यता प्राप्त गर्न उन्मुख भैसकेको राष्ट्र हो । ४६ सालको जनआन्दोलन पश्चात् जनताको हक, हित र अधिकारको सवालमा नेपाली जनताले चाहे अनुरूप ती कुराहरू पनि प्रत्याभूति हुन सकेनन् । सविधानका धाराहरूमा थप र कटौतीका सवालहरू विद्यमान नै रहेको महशूस पनि नगरएका होइनन् । १०४ वर्षीय राणा शासन पछि ७ सालको प्रजातन्त्र र १७ सालको पछिको ३० वर्षीय पंचायती संविधान र १२ वर्षीय बहुदलीय प्रजातान्त्रिक मुलुकको अवस्थालाई पारागाई अहिलेको यो अवस्थामा आइपुरोको तथ्य कसैबाट छिपेको छैन ।

देशमा हरेक तहका प्रशासनिक क्षेत्रमा जिम्मेवारीपूर्ण काम कारवाही नहुन्, सामाजिक रूपमा असमानता र असन्तुलन स्थिति यथावत रही रूढीवादी परम्परामै पिल्सएर रहनु, बहु-धार्मिक, बहु-सांस्कृतिक, बहु-भाषिक, बहु-जातीय राष्ट्र भएर पनि धार्मिक, आर्थिक, सांस्कृतिक, शैक्षिक रोजगार आदि क्षेत्रहरूमा समानपातक ढंगले विधि व्यवहार नहुन् जस्ते गर्दा उत्पादनमूलक स्थितिलाई गौणमा पारी अनुत्पादन मूलक अवधारणालाई प्रश्न्य दिने जस्ता व्यवहार नै देशको वर्तमान स्थितिको रूपमा रहेको छ भन्दा अत्युक्ति नहोला । आज हरक्षेत्र कर्तव्य अवबोधबाट विमुख स्थितिमा गुजिरहेको छ ।

देशको वर्तमान राजनैतिक अवस्थालाई मध्यनजर राख्दा राजनैतिक रूपमा जुन द्वन्द्वको स्थितिले यावत क्षेत्रलाई दिनानुदिन व्यापक रूपमा जुन प्रभाव पारिहरेको छ, त्यो अवस्था श्रृजना हुन कुनै एक वा दुई पक्षको विपरीत विचार धारा र सिद्धान्त मात्र जिम्मेवार छैनन् । राजनैतिक विधामा द्वन्द्व अवस्थालाई अस्वाभाविक मानिन्दै; तर राजनैतिक दिलहरू आपसी खिचातनी गरेर व्यक्तिगत र दलगत स्वार्थबाट अभिप्रेरित भई देशको अस्तित्वको सवालमा प्रश्न चिन्ह खडा हुने तवरमा जुन द्वन्द्व हुन्छ त्यतिबेला देशसँग सम्बन्धित सबै पक्षलाई प्रभाव पर्ने हुन्छ । आज देशको परिवेशलाई हेर्दा श्री ५ को सरकार र नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी-माओवादीबीचमा जुन द्वन्द्वको स्थिति छ, त्यस्मा त्यो स्थिति श्रृजना गर्न कुनै एउटै पक्षलाई जिम्मेवार ठहर्याउनु अर्को द्वन्द्व हुन जान सक्छ । मूलत द्वन्द्वको स्थिति श्रृजना कसरी भयो, किन द्वन्द्वसम्म जानुपर्यो भन्ने जस्ता कारक तत्वहरूप्रति सबै पक्षले सजग र सतर्क भई बुझ्ने प्रयास गर्नु सुखदायी विषय हुन सक्छ ।

निराकरणका उपायहरूः

हरपक्ष कार्य-कारण सिद्धान्त वा हेतुवादमा तरक्कित हुन्छन् भन्ने बुद्धमत अनुरूप जसरी दुख छ, यो सत्य हो भने यस्को

कारणको रूपमा तृष्णा हामी भइरहेको हुन्छ । तृष्णालाई क्षेत्र वा त्यसबाट विरक्त हुने उपाय अर्थात् निरोध गर्ने पद्धतिका रूपमा अटाइक भागको प्रावधान गरिएको छ । जुन उपायलाई मध्यममार्ग पनि भनिन्छ । बुद्धले मानव क्षमता र मानव बुद्धि अनुरूप मानवका लागि सार्थक हुने उपदेश दिएका छन् । वास्तवमा धाउ लागेको मानिसको प्राथमिक आवश्यकता र त्यसको बुद्धिमानी भनेको पहिला धाउको उपचार गर्नुमा छ । तर हामी धाउको व्यथाले मरणावस्थामा पुर्ने त्यो आफ्नो स्थितिलाई एकातिर पन्छाई धाउ पार्ने को हो, त्यो कस्तो छ, कहाँ बस्द्ध आदि अनावश्यक तर्कमै अल्फन्टे हुन्दै, जसि बेलासम्म धाइतेको निधन भैसकेको हुन्छ । बढी अनावश्यक तर्क, वितर्क होइन, विश्व जगतको यथार्थता स्वीकार गरी, दुखको मुक्तिको बाटो अपनाई दुखबाट छुटकारा पाउने व्यावहारिक प्रेरणा बुद्धोपदेशले निर्दिष्ट गरेका हुन्छन् ।

कुनैबेला कपिलवस्तु र देवदहका शाक्यहरूको बीचमा आ-आफ्नो पक्षीय स्वार्थको तनावमा अल्फेर रोहिणी नदीको पानीको विषयमा झण्डै ठूलो रक्तपात र नरसंहारको युद्ध नै हुन लागेको थियो । त्यातिबेला बुद्धले मानव रगतको मूल्य र पानीको मूल्यको बोध गराउदै नदीको पानी आपसमा बाँडन लगाई उभयपक्षीय हितको सम्झौता गराउनु भएको प्रसङ्ग मर्मांस्पर्शी छ । यसरी नै राजा दीधितिले कोशल राजाको आक्रमणबाट प्रजाहरूलाई रक्तपात संहारबाट बचाउन उनी आफै राज्यबाट पछि हटे । "नहि वेरेन वेरानी सम्मतीध कुदाचन..... अर्थात् 'वैरभावले वैरभाव कहिल्यै शान्त हुन सक्दैन, अवैरभावले मात्र वैरभाव शान्त पार्न सक्ने हुन्छ र त्यसैले वैरभावलाई शमनगरी वशमा पार्नुपर्छ' भन्ने बुद्धोपदेशलाई पालना गर्दै उनको छोरा दीघार्याू कुमारले शान्तमय स्थितिमा आफ्नो राज्य पुनः प्राप्त गरे । यसरी नै बुद्धद्वारा धम्मपदमा आज्ञा भएको छ- 'जयवेरं पसवति हित्वा जय पराजय' अर्थात् 'विजयले शत्रु उत्पन्न गराउँछ, पराजित व्यक्ति दुखपूर्वक सुत्छ । शान्त पुरुष जय र पराजयलाई त्यागेर सुख पूर्वक सुत्छ' । केही त गर्दै नै भनी अगाडि बद्धेहरूले उपरोक्त जित र पराजित मानसिकतालाई हृदयरूप गर्नु अत्युक्तम हुने देखिन्छ ।

एक समय राजा अजातशत्रुले वैभवशाली वज्जी लिच्छवीहरू माथि बार बार आक्रमण गरीरहाँदा पनि सफलता हातपार्न नसकेपछि आफ्ना मन्त्री वर्षाकारलाई बुद्ध समक्ष सफलता प्राप्तिको माध्यम के होला भनी सोधनी गर्न पठाउँछ । त्यसबेला उहाले निर्देशन गर्नुभएको सप्त अपरिहाणीय धर्म (महापरिनिर्वाण सूत्र, दीघनिकाय) आजको परिवेशमा पनि त्यतिकै मनन र धारण योग्य देखिन्छ । ती हुन् - द्वन्द्व

(१) वैरावर नित्यरूपले सम्मानिका लागि संगठित, एकिकृत एवं समागम हुने (सन्तिपात बहुल) ।

(२) सधै एकिकृत एवं संगठित भएर बस्ने ।

(३) गैरकानूनी (अप्रज्ञप्त) काम कुरा त्याग गर्ने, प्रज्ञप्त कुरालाई निरन्तरता दिवै जाने ।

(४) आफ्नूभन्दा ठूला व्यक्तिहरूलाई मान-सम्मान आदर-सत्कार

तथा मान-मर्यादा राखे ।

(५) परस्त्री गमनबाट टाढ़िने, महिलालाई इच्छाविरुद्ध जर्जर्स्टी करणी न गर्ने ।

(६) नगर भित्र बाहिर रहेका पूजनीय चैत्य (स्तूप) को पूजा सत्कार गरी यथावत राखी नष्ट हुनुबाट रोक्ने (धार्मिक देव-देवालय, विहार आदि सांस्कृतिक सम्पदाको रक्षा गर्ने, संरक्षण एवं संवर्द्धन गर्ने ।

(७) अरहतहरूका लागि उचित धार्मिक रक्षा, धर्मगुरु वा आध्यात्मिक गुरुहरूका लागि उचित सम्मान गर्ने ।

उपरोक्त सातबाट बुँदालाई जबसम्म वज्जीहरूले पालन गर्दै रहने हुन्छन् त्यतिबेला सम्म उनीहरूको उत्तरोत्तर उन्नति र अभिवृद्धि नै भैरहन्छ, उनीहरूमाथि कसैले विजय हासिल गर्न सक्दैन भनी वर्षाकारलाई बुढले दिएको स्पष्टीकरण आज प्रत्येक संघ, संस्था, पार्टी, समाज, दल, शासक र शान्ति पक्ष वा सरकारी प्रशासन सबैको ध्यानाकृष्ट हुनु आवश्यक छ ।

बुढ भन्नुहन्छ— मार्नु वा हिंसा जसरी शीलको उल्लंघन गर्नु हो, मार्नलाई वा मर्नलाई प्रेरणा दिनु पनि विनय-शीलको उल्लंघन गर्नु हो । मार वा विद्वेहीलाई सखाप पार्नु वा प्रतिपक्षीको बलात् हत्यागर्ने पक्षलाई बौद्ध आदर्श मनिदैन । यस्को विपरीत विद्वेही वा विपक्षीको हृदय परिवर्तन वा यथार्थताको अवबोधन गर्न प्रयत्न गर्ने, होइन भने विपक्षीको अनिष्ट नहुने गरी चर्या गर्ने बोधिसत्त्वको आदर्श हो । प्रतिपक्षी वा प्रतिदून्दीको केही नसुन्ने, बदलामा सखाप नै पार्ने नियतीले विद्रोह वा समस्याको समाधान हुने होइन, त्यस्ले त चर्कने कार्य मात्र हुन्छ । मझल सूत्रमा उल्लेख भए भै 'कालेन धर्मसाकच्छा एतं मङ्गलमुत्तमं' अर्थात् समय समयमा धर्म (स्वभाव) को बारेरा अन्तर्कियात्मक रूपमा चर्चा-परिचर्चा, विहंगम दृष्टिले छलफल गरीनु पर्दै । त्यसैले आपसी हितका बारे आपसमा छलफल र वार्तालाप गर्ने सिद्धान्त बुढको क्रियात्मक आयाम हो ।

जसले सही ढंगले आफूले आफूलाई माया गर्न जान्दछ, त्यसले अरूलाई पनि आफू जस्तै ठानी जब साँच्चिको माया दिन लागदछ, त्यो सुखपूर्ण माया नै हुनुपन्यो । अतएव अरूलाई सुख दिन चाहने व्यक्तिले सर्वप्रथम आफूले आफूलाई सही ढंगले माया गर्न सिक्नु पर्दछ । जसरी आफूले आफूलाई सही सलामत मायागर्ने व्यक्तिले निस्वार्थ भइक्कन आफूले आफूलाई माया दिन खोज्ने हो, त्यसरी नै अरूलाई पनि माया दिन लागेको खण्डमा द्वन्द्वात्मक समस्या उठ्ने कुरै आउदैन र सजिलैसित त्यो समस्याको समाधान हुन पुरदछ । त्यसैले भगवान् बुढले "आफूलाई नमूनाको रूपमा अगाडी राखी कसैको हत्या पनि नगर, घात पनि नगर" भनी उपदेश दिइराख्नु भएको । यो कुरालाई अत्मसात गर्नसकेको खण्डमा हिंसात्मक प्रतिक्रिया बन्द हुन गई द्वन्द्वात्मक समस्या पनि समाधान हुनसक्ने कुरामा द्विविधा संशय गरिरहनु पर्दैन ।

यसै सन्दर्भमा केही बुढ-वचनहरू उल्लेख गर्नु सधैभरी चिन्तन मनन र अध्यास गरिराख्नुको निमित्त पनि नितान्त

आवश्यक देखिन्छ । बुढ-वचनहरू यस प्रकार छन् :-

"त्यस्तो काम गर्नु रायो हुदैन, जुन कामले गर्दा गहभरी आँसु पारेर पश्चाताप लिनुपर्ने हुन्छ, र दुष्परिणाम पनि नराप्त्रो रूपले भोगिरहनुपर्ने हुन्छ ।"

"एउटा शब्दले एउटा वैरीले जस्तो किसिमको हानी-नोक्सानी पुऱ्याउँदछ, त्यो भन्दा पनि सयौ हजारौ गुणा बढी हानी-नोक्सानी गलत मिथ्या तरीकाले प्रयोग गरिराखेको आफ्नो चित्तले पुऱ्याउँदछ ।"

"त्यस्को विपरीत राम्ररी सही ढंगले प्रयोगमा ल्याइराखेको राम्ररी सही तरीकाले दो-चाइराखेको आफ्नो चित्तले आमा-बाबु ज्ञाति बन्धुले समेतले दिन नसकिने श्रेष्ठोत्तम सुपरिणाम दिलाउन सक्दछ ।"

"हामी वैरीहरूको माझमा अवैरी भई अत्यन्त सुखपूर्वक बाँचिरहने छौं । वैरभावयुक्त मनुष्यहरू प्रति अवैरभाव जगाई हामी विहार गर्नेछौं ।"

"हामी ईर्ष्यार्थिभूत व्यक्तिहरूबीच ईर्ष्या रहित भई अत्यन्त सुखपूर्वक बाँचिरहने छौं । ईर्ष्याभावयुक्त व्यक्तिहरू प्रति ईर्ष्याविहीन भाव जगाई हामी विहार गर्नेछौं ।"

"जबसम्म कसैले प्राणीहिंसा गर्दछ, तबसम्म त्यो व्यक्ति आर्य (श्रेष्ठ) उत्तम व्यक्ति कहलाइन्दैन । सबै प्राणीहरू प्रतिको अहिंसा नै "आर्य" भनाउनसक्ने गुण हो ।"

"सुखापेक्षी सत्वहरूले आ-आफ्नो सुखको गवेषण गरी यदि दण्डिद्वारा हिंसा गर्दछन् भने ती सत्वहरूले पछि सुख पाउने छैनन् ।"

"सुखापेक्षी सत्वहरूले आ-आफ्नो सुखको खोजीनिति गरी यदि दण्डिद्वारा हिंसा गर्दैनन् भने त्यस्ता सत्वहरूले पछि सुख पाउने छन् ।"

"यो संसारमा साराका-सारा प्राणीहरू दण्ड देखी तरिन्छन्, मृत्यु देखि भयभीत हुन्छन्, तसर्थ आफैले आफैलाई उदाहरणको रूपमा अगाडी राखी कसैको हत्या पनि नगर, घात पनि नगर ।"

"यो संसारमा साराका-सारा प्राणीहरूलाई आ-आफ्नो जीवन प्यारो लाग्दछ । तसर्थ आफैले आफूलाई साक्षी राखी कसैको हत्या पनि नगर, घात पनि नगर ।"

हामीले जीवनलाई मायि उकास्न मिथ्या आजीविकालाई अवलम्बन गरिनु हुन्न । अस्त्रवस्त्रको निर्माण र व्यापार, मान्छेको किनबेच, नशालु पदार्थको ओसार-पसार, अधिनायकवादी प्रवृत्ति त्याग गर्न सक्नुपर्दै । त्यसो त बुढले गृहस्थहरूको आर्थिक सम्मुन्नतिका लागि 'उद्धान किरियाधिगता' अर्थात् उत्साही परिश्रमी भएर धन कमाउने, 'बाहुबल परिचिता' अर्थात् दुबै हातको सहयोगमा कमाउने, 'समजीविता' अर्थात् आमदानी अनुसार खर्च गरी बाँच्ने, 'आरक्ष-सम्पदा' अर्थात् सम्पदाको रक्षा गर्ने उपाय बताउनु भएको छ । त्यसैले संशक्ति भएर समस्या चर्काउने शक्ति सन्तुलनको सिद्धान्तमा अस्त्रवस्त्रको

होडबाजी गर्ने जस्ता मानसिकतालाई चटकै त्याग्नुपर्दछ। उपाय बताउनु भएको छ। त्यसैले सशक्ति भएर समस्या चर्काउने शक्ति सन्तुलनको सिद्धान्तमा अस्त्रशस्त्रको होडबाजी गर्ने जस्ता मानसिकतालाई चटकै त्याग्नुपर्दछ।

बुद्धले संघवादको श्रृजनागरी शिष्य र अनुयायीहरूबीच खाडल हुने उच्चनीच र भेदभावको नीतिलाई बढावा नदिई वर्ण र लिङ्गको आधारमा गरीने भेदभाव अवस्थालाई अन्त्यगर्न संघर्षमै प्रयास गर्नुभयो। ब्राह्मण जन्म (जाति) हुन्छ कि कर्मबाट हुन्छ भन्ने तर्कमा अल्फेका जानुसोषि, तोदेयथ, चाँकि, तारुख्ख आदि ब्राह्मणलाई—“तृण, वृक्ष, पशु र पक्षीमा भिन्न-भिन्न जाति, लिङ्ग र गुण हुन्छन्, त्यस्तो भेद मानिस-मानिसको बीचमा छैन। मानिसको निधारमा टाउको देखि लिएर औला र नझसम्म, त्यस्तै स्वर सासम्म कै जन्मजात ब्राह्मण मात्र श्रेष्ठ अरु नीच भन्ने लक्षण वा प्रमाण छैन। अतः जीविका र शिल्प अनुसार मानिसलाई चिन्नुपर्दछ, मान्नुपर्दछ।” (वासेष्टु सुत, म.नि.) भनी उहाँले मानवीय अवधारणा प्रस्तुत गर्नुभएको छ। कालाम सूत्र अनुरूप त बुद्धले अनुयायीहरूलाई धर्मधारण गर्न स्वतन्त्र चिन्तन र मननलाई बढावा दिई स्विवेकतालाई बढावा दिनु भएको कुरा बौद्धिक जगतको लागि ठूलो प्रेरणात्मक सन्देश हो। बुद्धले राज्यव्यवस्थालाई जनताको हितमा अगाडि बढाउन दशराज धर्मको उपदेश गर्नुभएको छ भने सर्वसाधारणको लागि हिसा, चोरी, मिथ्याचार, असत्य एवं नशालु पदार्थबाट रहित भई जीविकोपार्जन गर्न पञ्चशील पालना गर्न जोड दिएका छन्।

उपरोक्त बुद्धोपदेशलाई नियालेर हेर्दा हामीले वर्तमान द्वन्द्व स्थितिको समाधानमा निम्न उपायहरूलाई अवलम्बन गर्न सकिने हुन्छ।

- (१) द्वन्द्व हुन स्वाभाविक हो भनी बुझी त्यस्को कारक तत्वको खोजी गर्नु।
- (२) द्वन्द्व स्थितिमा शक्ति संचयगरी शक्ति द्वन्द्वको परिकल्पना नगर्नु।
- (३) अस्त्रशस्त्रलाई बढावा नदिनु।
- (४) सम्यक् आजीविकामा प्रतिष्ठित भई जीविकोपार्जन गर्नु।
- (५) विपक्षीको कुरा र आलोचना पनि सुन्नसक्नु।
- (६) द्वन्द्वलाई निरन्तर रूपमा वार्ता र छलफलकै माध्यमले निराकरण गर्दै जानु।
- (७) सम्झौताको सबालमा हठवादीता प्रदर्शन नगर्नु।
- (८) व्यक्तिगत र दलगत स्वार्थलाई गौण मानी रास्त्रिय भावनालाई समेट्न सक्नु।
- (९) बोलेको र लिखित आचार सहिता अनुरूप सम्बन्धित पक्षले व्यवहारमा परिपालन गर्नु।
- (१०) तैं, तेरो, र म, मेरोको भावना भन्दा माथिको सोची ‘हामी र हामो’ भन्ने समाइत रुख्को लागि सामूहिक भावनाको विकास गर्नु।
- (११) स्वार्थ होइन, समर्पणको आवश्यकता लाई महशूस गर्नु।
- (१२) वैरी सांझे प्रवृत्तिको अन्त्य गरी आपसी मैत्री भावको विकास गरी सह-अस्तित्वको भावनाले भातृत्वको व्यवहार गर्नु।
- (१३) हत्या, हिंसा, अपहरण, लूटपाटको राजनीतिक अवधारणा त्याग्नुपर्नु।
- (१४) वहुभाषिक, बहुधार्मिक, वहुसांस्कृतिक एवं वहुजातीय यो

मुलुकमा धार्मिक स्वतन्त्रताका लागि धर्म निरपेक्षता र जनजातिका लागि समानुपातिक व्यवहार तर्फ ध्यानाकृष्ट गर्नु।

(१५) वार्ताक्रमलाई स्थिरित, समयान्तर, स्थानान्तर गरेता पनि वार्तालाई भंगको स्थितिमा पुन्याई व्यापक सोच, सल्लाह र जनभावनालाई कदर गरी वार्ताबाट समाधानको बाटो पहिल्याउनु।

(१६) परिवर्तनका लागि, समाधानका लागि शक्ति प्रदर्शन नगरी शान्तपूर्ण वातावरणमा शान्तिपूर्ण नीतिलाई अवलम्बन गरीनु।

(१७) द्वन्द्वमा उत्रेका सबै पक्षले आक्रमणको मनस्थितिलाई त्याग गरी आपसी विश्वासको वातावरण श्रृजना गरी युद्धरत अवस्थाबाट टाढी जनतालाई सुख-शान्तिको आभास दिन प्रतिबद्धता जाहेर गर्नु।

बुद्धोपदेश अनुरूप उपरोक्त बुद्धाहरूलाई सजग र सतर्क भई जिम्मेवारी पूर्वक व्यवहारमा लागू गर्नसके द्वन्द्वमा सम्झौताको वातावरण देखापर्न सक्ने हुन्छ।

उपसंहार

समाइतमा भन्नुपर्दा व्यक्ति स्वयं व्यक्तिभित्र, व्यक्ति-व्यक्ति, समूह-समूह, राष्ट्र-राष्ट्रबीच द्वन्द्व हुनु अस्वाभाविक होइन; तर कुनै पनि प्रकारको द्वन्द्व, जसले रचनात्मक भन्दा धर्वाशात्मक परिस्थितिहरू एक पछ्य अर्को गर्दै प्रत्युत्पादको रूपमा भयावह स्थिति श्रृजना गर्ने हुन्छन्, त्यसलाई कुनैपनि हालतमा सुखकर विषय मान्न सकिंदैन। जसरी वैरभावले वैरभाव कहिल्ये शान्त हुदैन, शान्तिको लागि अवैरभावको प्रयोग गरिनुपर्ने हो; त्यसरी नै द्वन्द्वले द्वन्द्व समाधान हुन्छ भन्ने अवधारणा शत-प्रतिशत भ्रमपूर्ण गलत सोचाई हुन जान्छ। बुद्धद्वारा निर्देशित चतुरार्थसत्य, प्रतीत्यसमुत्पाद, हेतुवाद, पञ्चशील जस्ता शिक्षाहरूलाई दैनिक जीवनमा अवलम्बन गरिदै जाँदा द्वन्द्वात्मक स्थितिहरूलाई रामरी बुझेर द्वन्द्ररहित तवरमा जीविकोपार्जन गर्नसक्ने हुन्छ। वस्तुतः द्वन्द्व हुनुमा पनि विविध कारणहरू लुकेका हुन्छन्, यो स्वतः स्फूर्त रूपमा हुने विषय पनि होइन भने द्वन्द्व स्थितिमा कुनै एक पक्षलाई मात्र जिम्मेवार ठहर्याउने कार्य गर्ने सकिन्न। यस उसले कुनै पनि द्वन्द्वलाई द्वन्द्ररहित अवस्थाबाट मुक्त गर्नको लागि शक्ति सञ्चय र शक्तिको प्रयोग गर्ने सोचाईबाट टाढारही वार्ताको माध्यमबाट निश्कर्षमा पुगी, हठवादीतालाई त्यागी शान्तिका लागि सम्झौता गर्नेतर्फ सम्पूर्ण चेतनशील नागरिक सजग र सतर्क भै आ-आफ्नो तर्फबाट हुनुपर्ने, गर्नुपर्ने कर्तव्यको बोध सँगसँगै व्यवहारमा आचारसहितामा प्रतिबद्ध भएर पालना गरिनु पर्दछ। वैरी साँझे प्रवृत्ति, व्यक्तिगत र दलगत स्वार्थ मनोवृत्तिलाई त्यागी देश र जनताको हित सुखको लागि चिन्तनशील भई अगाडि बढनु नै आजको आवश्यकता हो, परिणामतः हामी द्वन्द्ररहित अवस्थामा सुख र शान्ति तवरमा बाँच्नसक्ने हुन्छौ।

सबैको तंगल होस् ! सबैको कल्याण होस् !

आजका माओवादी र बुद्धकालीन अंगुलिमाल

□ चित्ररत्न शाक्य

आज नेपालमा हत्या हिसाबाट अशान्ति व्याप्त छ । जनता गाउँ, सदरमुकाम वा राजधानी जहाँसुकै बसेको भएता पनि सम्भावित हत्याबाट आतंकित छ । २०५२ साल देखि माओवादी समूहले चलाएको हत्या हिसाको श्रृंखलाले उग्ररूप लिई सकेको छ । माओवादी समस्या समाधानमा धैर्य व्यक्ति र सरकारले आफ्नो दिमाग खियाई सकेको छ । दुई दुई चोटी वार्तामा आएका माओवादीहरू वार्ता छोडेर जंगलमै फर्केर हत्या हिसालाई तिब्बतर बनाउदै छन् । कसैले समाधानको उचित बाटो निकाल सकेको छैन । आखिर समाधान त चाहिएको छ । त्यो समाधान केर र कसरी हुन्छ ? यो प्रश्न अहिलेसम्म निरुत्तर अवस्थामा छ ।

आजको नेपालमा जस्तै २५ सय वर्ष भन्दा अगाडि गौतम बुद्धको समयमा भारतको श्रावस्ती नगरमा अंगुलिमालले हत्या हिसालाई तिब्बतर बनाउदै छन् । कोधको अवस्थामा आफ्ना गुरुले गुरु दक्षिणाको रूपमा १००० मानिसको दाहिने चोर औलाको माला बनाएर चढाउने आज्ञा पाएको अंगुलिमालले जजसलाई भेटायो उसैलाई मार्दै चोर औला काटेर लिने गर्थे । औलाहरू ओढारको खोपामा जम्मापारी राखेको ठाउँबाट जंगली मुसा र स्यालहरूले चोरेर लगेकाले उनले १००० औला पुऱ्याउने कममा १००० भन्दा बढी मान्दै मारि सकेका थिए । त्यस देशका सैनिकहरूले भरमगदूर प्रयास गर्दा पनि अंगुलिमालाई पक्न र मार्न सकेका थिएनन् ।

अंगुलिमालको आतक चलिरहेकै थियो । औलाको सुरक्षाको लागि माला बनाएर गलामा भिरेर हिंडेका अंगुलिमालको बुद्धसंग त्यो बेला भेट भयो जुनबेला उसंग रहेको मालामा ९९९ औला पुरीसकेको थियो । बुद्धलाई भेटदा १००० औला पुग्ने भयो भनी खुशीले बुद्धलाई मार्न जाईलायो तर जति दौड़दा पनि आफ्नो शालीन चालमा हिङ्को बुद्धलाई भेटाउन सकेनन् । भेटाउन नसक्नुको कारणमा भूमिचाललाई देखाइएको भएपनि यो लेखकको तर्क के छ भने अंगुलिमाल बुद्धलाई मारेर १००० औला पुऱ्याउनु पर्छ, त्यही नै उसको परम कर्तव्य हो भन्यो भने बुद्धले तिमी गलत काम गरैदै, कुनै गुरु आफ्ना शिष्य हिसक बनोस् भन्ने चाहैदैन । कोधवश दिएको गुरुको आदेशको पछि नलाग । तिमीलाई योग्य गुरु मिलेको छैन । योग्य गुरुको शरण मा जाउ भन्ये । अंगुलिमाल हत्या गर्ने विन्दूमा पुग्न खोज्यो भने बुद्धले उनलाई त्यो विन्दूमा पुग्न दिईनये । यसरी बुद्धलाई मार्न उद्देश्यले भेटाउन नसकेको देखाइएकोहो ।

उपरोक्त घटनाबाट के बुझिन्दै भने दुई चोटी वार्तामा बस्न आएका माओवादी किन वार्ता छोडी जंगलमै पसे भन्दा जंगलमा पसेर हत्या हिसामा लाग्नु व्यर्थ छ जनताको चाहना शान्ति छ । जनताको लागि केही गरैदै भन्ने हो भने शान्ति नै स्थापना गर्ने पर्छ भन्ने महसूस गराउदै शान्तिको पथमा अग्रगामी पाईलासंगै तत्काल शान्ति ल्याउने विन्दूलाई स्पष्ट पार्न नसक्नु

नै हो । शान्ति वार्ता विफल हुनुको कारण नै वार्तामा बुद्धत्वको अभाव हो ।

अंगुलिमाल बुद्धदेखि किन र कसरी प्रभावित भए ? बुद्धसंग के थियो त ? बुद्धसंग प्रथमतः तीनवटा तत्वहरू थिए ।

१) बुद्धत्व (ज्ञान, समस्याको पहिचान)

२) धर्म (समस्या समाधानको बाटो)

३) संघ (समाधानमा लागेका व्यक्तिहरूको समूह)

अहिले नेपालमा यो तीनवटै कुराको अभाव छ । देशमा पर्नाआएको समस्या समाधान गर्ने निकाय (संघ) भनेको प्रनिनिधि सभा हो । प्रतिनिधि सभानै छैन । अनि वार्ताको निर्णयको अनुमोदन गर्ने कसले ? बुद्धले अंगुलिमाललाई हत्यामा लाग्नु निरर्थक मात्र होइन ठूलो पाप र बन्धन हो भन्ने महसूस गराई सकेपछि अंगुलिमालले बुद्धको शरणमा जाने ईच्छा प्रकट गर्दा, तिमीले पहिले हत्या गरेका परिवारका सदस्यहरूसंग वा त्यस जनपद र नगरका वासीहरूसंग आफू हत्या छोडी बुद्धको शरणमा जाने अनुमति स्वरूप गरेका अपाराधको क्षमादान मागेर आउ भनी भने र उनले जनपद र नगरहरूमा क्षमा माग्न र अनुमति माग्न गए । त्यसताका जनपद र नगरमा बुद्धका उपासक र

अतुलनीय टिक्काउ द आटामदायी सुविधाका

स्थान Jialing को पदम्पदागत पावटको
आठचर्यजनक संगम । आजैदेखि Jialing

हाँचन छुल्क गर्नुहोस्त द बाँकी अन्य
बाइकहुल्कभन्दा तपाईलाई धेटै अगाडि
यसले पुऱ्याएको महसूस गर्नुहोस्त ।

Sugar Trading Company P.
Ltd.

Jialing Complex, Basundhara, Ring Road
Kathmandu, Nepal

Tel : 4353136, 4355365, Max : 977-1-4355348,

E-mail : sujan@mos.com.np

Tripureshwor Showroom, Tel : 249503

उपासिकाहरू प्रशस्त भइसकेका थिए । उनीहरू सबैले, एकदिन अधिमात्र अंगुलिमालद्वारा लोगेको हत्या गरिएको विधवाले समेत, तिमो मंगल हुने भो, जाउ हाम्रो अनुमति छ भनेर विदा गरे । अंगुलिमाल जनपद र नगरमा आउनुको कारण नवभुज्जेल मानिसहरूले उनीमाथि दुङ्गा बर्साएर लहुलुहान नवनाएको होइन तर कुरा बुझेपछि सबैले उनलाई धन्यवाददिई विदा गरे । यसरी वार्ता सञ्चन्धि निर्णयको जनताद्वारा अनुमोदन हुनुपर्छ । त्यो अनुमोदन गर्ने जनप्रनितिधिको सर्वोच्च निकाय प्रतिनिधि सभा निर्विकल्प छ ।

समस्याको पहिचान र समस्या समाधानको बाटोका विषयमा आफू आफूमा स्पष्टहुन नसकेर विवादको भुमीमा सबै विलखन्दमा परेको देखिन्छ । संसद चलैकै बखतमा पनि दलहरूबीच आपसी ढन्द, सत्तावाट कसैलाई खसाले दाउमै व्यस्त थिए । माओवादी समस्या के हो ? यसको समाधान कसरी गर्नुपर्छ भन्ने तरफ या त सोच्न सकेन या त त्यातिर ध्यान दिनै चाहेन । शेर बहादुर देउवाले त समस्या समाधानको प्रमुख आधार प्रतिनिधि सभा नै विघट्न गरिएयो । माओवादी समस्या समाधान गर्ने जिम्मेवारीबाट पन्छिएर चुनावी प्रधानमन्त्री बन्नपुगे उनी । फलस्वरूप माओवादी समस्या पहिले हल गर्नपनै भएकोले चुनावी प्रधानमन्त्रीहरू एक पछि अर्को असफल हुँदैए । यस्तो अवस्थामा माओवादी कसरी Convinced हुन सक्छन ? त्यसैले माओवादीहरूले पुरानो सत्ताको नाइके भन्दै राजासंग भेट र संवाद गर्नचाहे । तर राजाले माओवादी मामलामा प्रत्यक्ष सलग्न भएर कामगर्न मिल्दैन । राजाबाट छिनोफानो गर्न योग्य मामला यो होइन । राष्ट्रिय र अन्तर्राष्ट्रिय दूरगामी असर पनै कुरामा राजा मुछिन्तु हुँदैन । यो समस्याको समाधान जनताको प्रतिनिधित्व गर्ने दल र नागरिक समाजका बुद्धीवीहरूले निकाल्नु पर्छ । मूल्यतः यो जिम्मेवारी प्रमुख राजनैतिक दलहरूको हो, जसले जनताको बहुसंख्यक प्रतिनिधित्व गर्छ । अहिले आएर धेरै ठक्कर, हण्डर खाएपछि बल्ल संसदका पाँच दलहरूको एकता भयो र राजाको प्रतिगामी कदम विरुद्ध आन्दोलन गर्दागर्दै माओवादी समस्या लगाएत देशको सर्वतोमुखी अग्रगामी कार्यक्रमलाई समावेश गरेर १८ बूढे माग वा दस्तावेज अधिसार्न समर्थ भयो । यो माओवादी लगाएत देशका विभिन्न विकृति र विसंगतिबाट शृंजित समस्या समाधानको लागि समूचित मार्ग हो । यसले माओवादी समस्याको पहिचान पनि गरेको देखिन्छ । यो १८ बूढा सबै तरुन्तै कार्यान्वयन गर्नसके पनि शान्ति पछि पूरागर्दै जान दलहरूलाई मार्गदर्शन हुन्छ । माओवादीलाई शान्ति पछि कसरी अग्रगामी गति देश र राजनीतिले लिन्छ, भन्ने कुराको ग्यारेन्टी ती १८ बूढाले दिन्छ । सेना सरकारको मातहतमा रहने, राजसंस्थालाई सुरक्षित र मर्यादित बनाउने, हिन्दूराज्यको अवधारणा हटाउने जस्ता बूँदाहरू माओवादी पक्षलाई जिताउने र राष्ट्रियता बलियोपानै बूँदाहरू हुन् । उक्त परिवर्तनलाई स्पष्टरूपमा माओवादीकै देन भन्न मिल्नेछ । किनभने ती परि वर्तनहरू माओवादी गतिविधिकै कममा देशमा विभिन्न क्षेत्रबाट घटाईदै गएका घटनाहरूले अत्यावश्यक बनाउदै आएका हुन् ।

शेर बहादुर देउवाका पालामा सरकार पक्षका वार्ताकार बाट २०४६ सालको उपलब्धिलाई नविगारी अन्य जुनसुकै सुधार पनि गर्न तयार भन्ने जस्तो नितान्त अस्पष्ट (Vague) कुराहरू अधि सारिएका थिए । जसमा स्वीकार गर्ने र अस्वीकार गर्ने केही कुराहरूनै पाएनन् । सूर्य बहादुर थापाका पालामा चाहिं संविधानको पुनर्लेखन गर्ने भन्ने जस्तो अस्पष्ट र नितान्त ज्यादै डरलागदो प्रस्ताव आए । माओवादीले संविधानसभा मागेका थिए । संविधानसभा जननिवाचित प्रतिनिधिहरूबाट बन्यो । संविधानसभानै आवश्यक छैन, वर्तमान संविधानमा सुधार गरेरै पनि समस्या हल हुन्छ भन्ने कुरा आइराखेको बेलामा संविधानको पुनर्लेखन भन्ने भन्नै डरलागदो प्रस्ताव आयो । न प्रतिनिधि सभाको पुनस्थापना, न संविधानसभा, त्यस्तै संविधानको पुनर्लेखन ? सायद माओवादीहरू राजनैतिकरूपमा यतिसम्म गिर्न चाहैनये । त्यसैले वार्ता छाडेर गए ।

अंगुलिमाल बुद्धाट प्रभावित हुनुमा अरु पनि कारण थियो । बुद्धमा अरु पनि तीन बहुमूल्य गुणहरू थिए । ती हुन् शील, समाधि र प्रज्ञा । शील भनेको सदाचार, रामो आचरण, समाधि भनेको जागरूकता वा सचेतता र मनको स्थीरताका साथै सत्प्रयत्न र प्रज्ञा भनेकों रामो दृष्टिकोण र त्यसको कार्यान्वयनका लागि रामो संकल्प वा अठाट । यो धर्म अन्तर्गत पर्छ । यी तीन कुराहरूको सम्यक् रूपले विकास भएको थियो बुद्धमा । अंगुलिमालले बुद्धको शील, समाधि र प्रज्ञाद्वारा प्रभावित भएर त्यो नै सारभूत कुरा हो भन्ने बुझी बुद्धको आश्रय लिने निर्णय गयो । जसरी अंगुलिमाल कोधमा आएको गुरुको दुश्शीलबाट उत्पन्न भयो, मानिसहरूमा निहित विभिन्न दुश्शीलताले मानिसलाई मार्न योग्य उनले ठाने, किनभने उनी मानिसलाई मार्थ र अरु प्राणीहरूलाई माया गर्थे । र त्यसै गरी माओवादी समस्या उत्पन्न हुन्, माओवादी आतंक हावी भएर जानुमा राजनैतिक दुश्शीलताले ठूलो भूमिका खेलेको देखिन्छ । माओवादी २०४६ साल अगाडी नै विद्यमान थिए र २०४८ सालमा उनीहरूले पनि छूँ आन्दोलन गरेका थिए । २०४८ सालमा संसदीय चुनावमा यस कारण भाग लिएका थिए कि उनीहरू तुरन्तै अर्को अग्रगामी आन्दोलन गर्नसक्ने स्थितिमा थिएन । पानी धमिलिएला र माछा मार्हला भन्ने दाउमा थिए ।

२०४६ चैत्र २६ गते जन आन्दोलनको विजय सभामा वक्ताको हैसियतले हालका नेपाली काँग्रेसका सभापति गिरिजा प्रसाद कोइरालाले “यो सबै नेपालीको विजय हो, यो पञ्चको पनि विजय हो” भन्नु भएको थियो । उहाँको त्यो अभिव्यक्ति विचारणीय थियो तर त्यस्को तिरस्कार हुनु दुर्भाग्य भयो । गिरिजा बाबुलाई गाली गालौज गर्दै हुटिङ गरे, ताली पिटे । सर्वोच्च नेता गणेशमान लगाएत सबै पार्टीका शीर्षस्थ नेताले सम्झाएर ठम्याउन धेरै प्रयत्न गरेपछि होहल्ला थामियो । गिरिजाबाबुको उक्त अभिव्यक्ति दुर्गामी थियो । तर त्यसको तिरस्कार हुनु ठूलो दुर्भाग्य भयो । किनकि २०४६ सालको आन्दोलन शान्तिकै लागि गरेको थियो । शान्ति सबैको जीतमात्र सम्भव हुन्छ । जित्ने र हाँहेहरू हज्जेल शान्ति हुँदैन । किनकि जिल्हेहरू

जीतको उन्मादमा अशान्त रहन्छ भने हाँहेहरू हारको ग्लानीले अशान्त रहन्छ । शान्ति कसैले पाउदैन । नेपाली जनता जित्ने हाँहेमा बाँडिएर एक हुन सकेन । सविधान निर्माण भई २०४८ सालको चुनावमा नेपाली काँग्रेसले बहुमत पायो र एमाले सशक्त प्रतिपक्षी पार्टीको रूपमा प्रतिस्थापित भयो । सङ्कमा दिनदिनै नारा जुलुस चक्का जाम, उपत्यका बन्द, नेपाल बन्द आदिले जनता बहुदल आएपछि के के न होला भन्नेहरू वाक्क भए । पछि संसद भित्र अशोभनीय विवाद, चर्काचर्की, कुर्सी, माईक भाँच्ने आदि काम हुनथाले । सत्तारुढ दलभित्र पनि नेताहरूमा कुर्सी तथा व्यक्तिगत लाभका लागि खिचातानी, लबीकरण हुंदा हुंदै पहिलो पल्टको निर्वाचित प्रतिनिधि सभा-अवधि समाप्त नुहै विघटन समेत भयो । यी सबै राजनैतिक दुश्शीलहरूले पानी पर्याप्त रूपमा धमिल्यायो । माछा मार्नेहरू मौका छोप्न लागे । २०५१ सालको मध्यावधि चुनाव आजका माओवादीहरूले बहिष्कार गरे । २०५२ सालमा जनयुद्धको घोषणागरी जंगल पसे ।

२०५१ सालमा मनमोहन अधिकारीको प्रधानमन्त्रीत्वमा अल्पमतको सरकार, सूर्य बहादुर थापाको प्रधानमन्त्रीत्वमा संयुक्त सरकार त्यसपछि शेरबहादुर देउवा, पिरिजा प्रसाद कोइरालाको प्रधानमन्त्रीत्वमा सरकार बन्दै-फेरिदै गए । सबै सत्ताखेलमा व्यस्त भए । माओवादी समस्या सुल्काउन कसैले खास ध्यान दिएन । पहिला सानो र छिटै दब्ने सोचे, पछि सबैले माओवादी आतकलाई आफ्नो लाभमा प्रयोग गर्न थाले, छोटकरीमा भन्दा जे जसरी पनि माओवादी आतक विस्तार भएर देशमा हावी हुन सहयोग पुऱ्याए ।

२०५६ सालको चुनाव पछि कृष्णप्रसाद भट्टराईको सरकारले माओवादी समस्या, संसद र पार्टीको आन्तरिक तनावमा कुनै सुधार गर्न सकेन । लबीकरण तिब्ररूपमा भयो । भट्टराईले अविश्वास प्रस्तावको सामना नगरी राजीनामा दिए पछि, संसद लगातार अवरुद्ध हुंदै गए । माओवादीलाई तह लगाउने कार्यमा सेना परिचालन गरियो । होलेरीमा माओवादीको ठूलो जत्था रहेको आश्रयस्थल सेनाले घेर्दा गोली चलाउने आदेश दिंदा पनि सेनाले त्यसको पालना नगर्दा कोइरालाले सत्ताबाट हात धुनपूऱ्यो । यसलाई काँग्रेसकै एकलवी लगाएत अन्य पार्टीले सुखद घटनाको रूपमा लिए । पुनः शेर बहादुर देउवा प्रधानमन्त्री भए र देउवाको एक आत्मानमै माओवादीले युद्ध विरामगरी वार्तामा बस्तु तयार भए । वार्तामा बसेको माओवादीले वार्तामा केही पनि पाएनन् र शक्ति संचयगरी जंगल फर्के । त्यसपछि संकटकाल लागुभयो । ६ महिनाको संकटकालले माओवादीलाई खासै असर गरेन । संकटकाल थने कुरामा मतभेद पछि देउवाले संसदनै विघटनगरी शान्तिको प्रयास गर्ने ठूलो आधार भत्काईदियो । ६ महिना भित्र चुनाव हुनसकेन । चुनावको मिति सार्वे सिफारिस गर्दा राजाले धारा १२७ अनुसार बाधा अड्काउ फुकाउने नाउंमा शेर बहादुरलाई असक्षम घोषितगरी हटाइ कार्यकारीणी अधिकार समेत आफ्नो हातमा लिएर पुरानो पंचायती राजाको सम्फन्ना

गरायो । लोकेन्द्र बहादुर चन्दलाई चुनावी प्रधानमन्त्री बनाए । संसद विघटन पछिका सबै प्रधानमन्त्री चुनावी प्रधानमन्त्री मात्र हुनेहुँदा संसदवादी पाँच दलहरू प्रतिनिधिसभा पुनर्स्थापना र सर्वदलीय सरकारको माध्यमबाट १८ बूँदै मार्ग पुरागर्ने उद्देश्य लिएर आन्दोलनमा उत्रे । चन्दले माओवादीसंग वार्ता गर्दागर्दै राजीनामा दिए । पाँच दलको आग्रह विरुद्ध गएर राजाले फेरी पनि सूर्य बहादुर थापालाई प्रधानमन्त्री बनाए । थापा जस्तो व्यक्ति पनि यसरी राजाको मनोनयनमा प्रधानमन्त्री हुनु के ०४६ को आन्दोलनमा हारको मानसिकताबाट उब्जेको प्रतिशोधको कदम हो ? भने प्रश्न उज्ज्ञन्छ । तात्त्विक फरक केही नहुँदा थापाका वार्ताकारहरू पनि माओवादीसंगको वार्तामा जिल्याई । माधिका सबै राजनैतिक दुश्शीलहरूले माओवादीलाई आफुनो जनयुद्ध उपयुक्त भएको र त्यसलाई जारी राख्न बाहेक अरु बाटो नभएको महसूस गराई दिए । वार्ता गरेर वार्तामा भएको निर्णयको अनुमोदन गर्ने निकायनै माओवादीले पाएन । अब माओवादी वार्तामा आएपनि सविधान क्रियाशील बनाउनपर्छ ।

पाँच दलको शान्तिपूर्ण संयुक्त जनआन्दोलनमा पनि समय समयमा शीलभङ्ग गर्ने प्रयास भएको पनि देखिएको छ । त्यसले पाँच दलको आन्दोलनको वजन र स्तर घटाउँछ । पाँचदल आफ्नो आन्तरिक मामलामा पनि शीलवान हुनुपर्छ । नेता र कार्यकर्ताहरूबीच अस्वस्थ प्रतिस्पर्धा, खुट्टातान्ते, एकले अरुको सम्मान नर्गानाले पार्टीमा विग्रहको डर भइरहन्छ । त्यस्तो पार्टी जितसुकै ठूलो भएपनि आजको जस्तो संकटपूर्ण अवस्थामा सकारात्मक परिणाम त्याउन सक्ने हैसियत राख्न सक्तैन । जस्तोसुकै उपयुक्त कुरा गरे पनि अंगिकार गर्न योग्य संकिफैन । राजनीतिमा सबै कुरा जायज हुन्छ भन्ने गर्दैन्, तर यो विलकूल गलत हो । राजनीतिको पनि एउटा शील हुन्छ । त्यही शीलको आधारमा पार्टी चुनावमा जान्छ । शीलकै आधारमा घोषणापत्र बनाइन्छ । त्यहाँ कुनै गलत र गैर प्रजातान्त्रिक कुराहरू भयो भने त्यो आलोच्य हुन्छ । त्यसैले चुनावमा प्रतिकूल परिणाम त्याउँछ । नेताहरू कुनै अन्तरवार्ता वा सबादमा भाग लिंदा पनि शीललाई नविगारीकन बोल्ने प्रयास गर्दैन् । नव आफू अयोग्य होइन्छ । भन्दा एउटा गर्दा अर्को गरेपछि व्यक्ति र पार्टी दुबैको बदनाम हुन्छ । त्यसैले राजनीतिमा जे पनि चल्दैन । शीलभङ्ग गर्नेले प्रतिकूल परिणाम पाउँछ । वर्तमान राजनैतिक अवस्था यसको जलन्त उदाहरण हो ।

शीलको कुरा गर्दा पत्रकारहरूको शील पनि आउँछ । पत्रकारहरूले २०४६ साल पछि धेरै उल्लेखनीय भूमिका खेलेको भएपनि कहिलेकाहिं असावधानीवश भङ्ग हुनजाने शीलले ठूलो प्रभाव पारेको देखिन्छ । सहजकर्ता पद्मरत्न तुलाधरले ठैकै भन्नु भएको थियो- माओवादी गणतन्त्र पनि छोड्न तयार र सविधानसभा भन्ने पनि त्यस्तो केही होइन देशले र संविधानले अग्रगामी गति लिएपर्छ भन्दैये । त्यसो भए तपाईंहरूको बटमलाईन के हो ? भनी खोर्याई कोट्चाई प्रश्न गरेर बिगरिदियो । शान्ति स्थापनातिर लागेको माहौललाई अन्तै मोड्ने काम यसले निश्चय पनि गरेको छ ।

समाधिको क्षेत्रमा पनि राजनैतिक नेता, कार्यकर्ता, नागरिक समाज, पत्रकार सबै अति सचेत, जागरुक र शान्तिमा मात्र मन स्थीरगर्ने खालको हुनुपर्छ । नव माओवादीले उनीहरूमा छिद्र देख्छन् । शान्तिको लागि निरन्तर प्रयत्न गरिरहेको हुनु पर्छ । कुनैबेला केही कुरामा पनि चुकु हुदैन । आफ्ना व्यक्तिगत मूल्य मान्यताहरू त्यागेर घरछोडी बनमा बसेर हत्याहिसा जस्तो जटीलकार्य गरिसकेका माओवादीलाई वार्ताद्वारा सम्मान समाजमा प्रतिस्थापित गर्नेकाम ज्यादै गाहोकाम हो भन्ने कुरालाई गहिराइसम्म बुझनसक्ने क्षमताको विकास गर्नुपर्छ । माओवादीलाई स्वतन्त्ररूपमा आफ्नो कार्यको मूल्याङ्कन र समाजमा प्रतिस्थापित हुने निर्णय गर्नदिनु पर्छ । शान्तिको लागि आफ्नो आफ्नो क्षेत्रवाट सबैले कुरानी दिनुपर्छ भन्ने कुरावाट ध्यान विचलित हुनु हुदैन ।

०४६साल पछि केही वर्षमै ३० वर्षको पञ्चायतले नगरेको विकास गरेको छ । सबैजसो सदरमुकाममा राजमार्ग जोडिइसकेका छन् । ग्रामीण सडक, कृषि सडकहरूले हिमाली क्षेत्रका बाहेक अन्य प्रायः गाविसहरूलाई राजमार्गसंग जोडिसकेको छ । हिमाली भेगमा घोडेटो बाटो, सौर्य शक्तिबाट विजुलीको व्यवस्था गरिने काम धमाधम सम्पन्न हुदैछ । देशको मौद्रिक स्थिति सबल छ । माओवादी गतिविधिको बाबजूद पनि प्रतिव्यक्ति आयमा ठूलो हास आएको छैन । उद्योग स्वदेशी र वैदेशिक व्यापारमा नयाँ आयाम, सामुदायिक बन विकासको माध्यमबाट बन विकास सम्बन्ध चेतनामा वृद्धि, सानाठूला जलविद्युत आयोजनाबाट ग्रामीण विद्युतीकरण र त्यसबाट हस्तकला र घरेलु उद्योगमा वृद्धि, कृषि पैदावारमा वृद्धि र व्यावसायिक तरकारी खेतीबाट कृषकहरूको गरिबी निवारणमा टेवा र जीवनस्तरमा सुधार र जनतामा राजनैतिक चेतनाको साथै धार्मिक सामाजिक चेतनाको र सबैभन्दा राम्रो कुरा नेपालको अन्तर्राष्ट्रिय सम्बन्ध ०४६सालपछि धेरै राम्रो भयो । हिन्दूराज्य भन्ने जस्ता अत्यन्त सांगुरा र बुद्धको देशलाई नसुहाउने अवधारणाको सट्टा धर्मनिरपेक्षताका अवधारणा अधिसार्नु धेरै राम्रो कुरा हो । यसलाई राजा लगाएत अन्य सबैले पनि अपनाउनु जरुरी छ । राजाको आधार जनता हो सम्प्रदाय होइन । यस्ता धेरै उदाहरणहरू अर्थशास्त्री,

समाजशास्त्रीहरूले दिन्छन् । भ्रष्टाचारीहरूलाई प्रमाणको आधारमा दण्ड-सजाँय दिनैपर्छ । विगतका राम्रा कार्यहरू विसिंदा सानो द्वेषले पहाड जत्रो राम्रो कुरालाई छोपी दिन्छन् । यो कुरा आज दलहरू, राजा, सत्तासीन् सरकार, पत्रकार सबैले बुझ्नु पर्छ ।

चाहे शीलपालन भनेर केही गरै, चाहे कुर्वानी दिने नाउंमा केही गरै तर त्यसको उद्देश्य शान्ति स्थापना हुनुपर्छ र शान्ति भनेको सबैको जीत हुनु हो । जित्ने र हाँहे हुच्जेल शान्ति हुदैन भन्ने कुरा फेरी दोहच्याउन चाहन्छु । कुनै कामले सबैलाई जीतिर ल्याउँछ कि ल्याउँदैन त्यतातिर ध्यान दिनुपर्छ । सबैको जीतलाई सम्भव बनाउने काम प्रजाको हुच्छ । प्रजा प्रवलरूपमा जगाउनु पर्छ ।

हाल सबै क्षेत्रकाले आ-आफ्नै तालले विभिन्न कियाकलापहरू अभ्यासमा उतारी सकेकाछन् । ४६ सालको आन्दोलनमा जित्यौ भन्नेहरूको जीतको उन्मादले के ल्यायो भन्ने थाहा भइसकेको छ । हारे भन्नेहरूको रलातीवश प्रतिशोधको प्रयासले के परिणाम दियो त्यो पनि थाहा भइसक्यो, राजाले अवसर पाउँदा जनताको अधिकार हरण गर्दा कस्तो प्रत्यूत्पादक परिणाम आउँछ त्यो पनि बुक्षिसकेको छ र माओवादी आफ्नो उद्देश्य प्राप्तिको लागि हिसात्मक रूपमा उत्रांदा कस्तो विपरिणाम आउँदो रहेछ भन्ने पनि उनीहरूले बुक्षिसकेका छन् । त्यसकारण अब एकपाली सबैले सुशील, सचेत र जागरुक भई शान्ति स्थापना गर्यो भन्ने फेरी कुनै आन्दोलन भेलनु पर्नेछैन । किनकि सबैले आ-आफ्नै अभ्यासबाट पाठ सिकिसकेको छ । सबैमा प्रजा जाग्ने अवसरको सृजना भएकोछ ।

अन्तमा शान्ति शान्ति भनी शान्तिको कामना गढैमा, बुद्धको देश भन्दै बुद्धको नाउं लिदैमा वा बुद्धको भण्डा फहच्याउदैमा शान्ति स्थापना हुनसक्दैन । शान्ति स्थापनाको लागि सबैले आफूमा बुद्धमाझै शील, समाधि र प्रजाको राम्रो विकास गर्नु पर्छ ।

भवतु सब्ब मंगलं ।

(लेखक: नेपाली काग्रिस, गोस्याका कोषाध्यक्ष हुनुकुन्छ ।)

Tibet Cottage (Pvt) Ltd.

P.O. Box : 1-49 Chha, Jyatha, Thamel, Kathmandu, Nepal
Tel : 4226577, 4252867 Max : 977-1-4240165
E-mail : tcottage@mos.com.np
<http://www.tibetcottage.com>

Tibet Cottage is known for excellence and caters to its patrons' wish for cleanliness, help fulness and warm hospitality. Because we are family-owned guest house, stay with us and make it a temporary home of their own.

बुद्धधर्मलाई नेपालले शिवनुपर्ने शिक्षा

□ डा. सानु भाइ डंगोल

छुँड प्रकारका धर्महरू:

सामान्य हिसाबले विचार गर्दा धर्मलाई लोकोत्तर धर्म र लोक धर्मगरी दुई वर्गमा विभाजन गर्न सकिन्छ । लोकोत्तर धर्मले मानवलाई दैनिक जीवनमा भोगनुपर्ने दुख (दैनिक जीवनमा नभोगी नहुने), विपरिणाम दुख (मन र शरीरलाई आत्मा मानेको कारण भोगनु पर्ने) समेतबाट मुक्तगरी निर्वाणतर्फ डोर्याउने काम गर्दछ । यसलाई अर्को शब्दमा भन्ने हो भने परमार्थ सत्यको खोजीगर्ने धर्म पनि भन्न सकिन्छ । धरबार त्यागेर निर्वाणको पछाडि लाग्ने भिक्षु, भिक्षुणी, स्वामी, सन्याशीहरू लोकोत्तर धर्म अबलम्बन गर्ने महत्वपूर्ण व्यक्तित्वहरू हुन् । यसको विपरित यही संसारमा लौकिक सुखको भोगगरी अरुलाई पनि यसतर्फ डोर्याउने धर्मलाई लोकधर्म भन्न सकिन्छ । अर्को शब्दमा यसलाई सम्मति सत्यको खोजीमा लाग्ने लौकिकधर्म पनि भन्न सकिन्छ । यसले मानव मात्रलाई संवृद्धितर्फ डोर्याई उचित तरिकाले भौतिक सुखको उपभोग गर्नेकाम गराउंदछ । बुद्ध धर्मावलम्बी उपासक, उपासिकाहरू तथा अन्य धार्मिक नियम पालनगर्ने गृहस्थहरू लोकधर्म पालनगर्ने व्यक्तित्वहरू हुन् । धर्मलाई यसरी लोकोत्तर र लोकधर्मगरी दुई वर्गमा विभाजन गरिए तापनि यी दबै धर्महरू एक आपसमा अन्योन्याश्रित छन् र एकको आधार विना अर्को धर्म टिकनसकैन पनि । साच्चै भन्ने हो भने जसले लोकधर्मलाई राम्ररी पालन गरेर लोक संग्रहको काम गर्दछ उसले मात्र लोकोत्तर धर्मलाई पनि राम्ररी पालन गर्नसक्छ । बुद्ध धर्ममा लोकसंग्रह अन्तर्गत उल्लेख भएको चारकुराहरू पर्दछन् *-

(१) दान दिने, (२) प्रिय वचन बोल्ने, (३) पर जनलाई हितहुने, लाभहुने कामगरी दिने, र (४) स्थान अनुसार सबै जनासंग समानता राख्ने हिँडने ।

बुद्धधर्मको विशेषता:

बुद्धधर्म लोकोत्तर धर्मको साथै लोकधर्मलाई पनि उत्तिकै जोडिने धर्म हो । यसले मानवलाई निर्वाणतर्फ डोर्याउन केवल लोकोत्तर धर्मको मात्र होइन बल्कि लोकको सुख: संवृद्धि र उन्नतिको लागि लोकधर्मको पनि शिक्षा प्रदान गर्दछ । बुद्धधर्ममा पाइने लोकोत्तर धर्म अन्तर्गत (१) चार आर्य सत्य, (२) प्रतीत्य समुत्पाद, (३) त्रिलक्षण, (४) समथ विपश्यना, (५) चित्तचेतसिक आदि जस्ता उपदेशहरू पर्दछन् । यस्तै यस धर्ममा पाइने लोकधर्म अन्तर्गत व्यक्तिगत र गृहस्थ जीवनदेखि लिएर राष्ट्रिय जीवनसम्मलाई सुख, शान्ति र सवृद्धितर्फ डोर्याउन यसले सिकाएका (१) गृही विनय (सिगाल सुता), (२) सप्त अपरिहानीय धर्म, (३) दश राजधर्म आदि जस्ता उपदेशहरू पर्दछन् । बुद्धधर्म अन्तर्गत रहेका लोकोत्तर धर्मको राम्ररी परिपालन गर्नसकेको खण्डमा मानवले जीवन मरणको चक्रवाट मुक्तभई निर्वाण समेत प्राप्तगर्न सक्छ भने लोकधर्मको राम्ररी परिपालन गर्ने व्यक्ति, परिवार तथा राष्ट्रले आत्म कल्याण गर्न नसक्ने भन्ने कुरा एक प्रकारले असम्भवै माने पनि हुन्छ ।

नेपालको वर्तमान अवस्था

नेपाल भगवान् ककुष्ठन्द, कनकमुनि र गौतमगरी तीनजना ऐतिहासिक बुद्धहरूलाई जन्मदिने पवित्र थलो हो । भारतीय उपमहाद्वीपका राजा अशोकले ईसापूर्व तेशो शताब्दिमा नेपालको निर्गिहवा, गोटिहवा र लुम्बिनीमा यीनै तीन ऐतिहासिक बुद्धहरूको पुण्यस्मृतिमा खडागरेरका शीलास्तम्भहरूले यो कुरालाई सत्य प्रमाणित गर्दछ । यसरी तीनजना ऐतिहासिक बुद्धहरूलाई जन्म दिएको कारण नेपाललाई विश्वभर अति पावन तीर्थस्थलको रूपमा लिने गरिएको छ । शान्तिका नायक तीन जना ऐतिहासिक बुद्धहरूको जन्मयतो रहेको यो देश नेपाललाई

With best complements of
बैंक अफ काठमाण्डौ लिमिटेड
Bank of Kathmandu Ltd.

New Road, P.O. Box : 9044 Kathmandu, Nepal
Tel : 4231556, 4231557, 4231558, 4231674, 4231575,
Fax : 4223279, Tlx : 2820 BOK NP

यहाँका जनताले सबै शान्तिक्षेत्रको रूपमा कायम रहिरहोस् र शान्तिनायक गौतम बुद्धको शान्ति-सन्देश विश्वभर फैलाउनमा यसले महत्वपूर्ण भूमिका निभाओस् भन्ने चाहना राख्दछन् । तर विडम्बनाको कुरा यो छ कि यही देश नेपाल आज हत्या, हिंसा र आतंकको चपेटामा गम्भीर रूपले फसेको छ । माओवादी जनआन्दोलनको नाममा देशभर हत्या, हिंसा र आतंक फैलिएका छन् । चाहे माओवादीले फैलाएको जनआन्दोलन अन्तर्गत होस्, चाहे माओवादी आन्दोलन दबाउने नाममा सैनिक आकमणवाट होस् विगत द वर्ष देखि यहाँ नेपाली जनता एक पछिअर्को गरी मारिराखेका छन् । मर्ने जनताको आंकडा निजी सोतको आंकडा अनुसार १०,००० भन्दा बढी पुगिसकेका छन् । देशमा फैलिएको यस प्रकारको आतंक रोक्न बहुदलीय व्यवस्था अन्तर्गत गठन भएका सरकारहरू मात्र होइन, बहुदलको शासनलाई लत्याएर आफ्नो हातमा प्रत्यक्ष शासनको बागडोरलिने वर्तमान नरेश श्री ५ ज्ञानेन्द्र पनि असफल भझिसकेका छन् । यसबारे राजा ज्ञानेन्द्रबाट २०६० सालको विजयादशमीमा बक्सेको सन्देशमा उल्लेखित शब्दहरूबाट पनि केहीकुरा जानकारी पाउन सकिन्छ । सन्देशमा उल्लेखित शब्दहरू यस प्रकार छन् - “आपसी स्नेह, सद्भाव र सहयोगको संस्कार बोकेको हाम्रो समाज केही वर्षदेखि मुलुकमा हिंसा, हत्या, आतंक तथा विकासका पूर्वाधारहरू ध्वस्त पार्ने कमबाट आकान्त छ ।” १

टिफल राष्ट्रको रूपमा नेपाल:

विश्वको अगाडि हाम्रो देश नेपाल आज विफल राष्ट्रको रूपमा देखापर्न थालेको छ । हालै नेपालको सधार प्रक्रियाबारे भएको छलफल कार्यक्रममा विश्ववैकले दिएको जानकारीले यही कुरालाई स्पष्टरूपले संकेत गर्दछ । विश्व वैकले दिएको जानकारी यस प्रकार छ- “माओवादी द्वन्द्व विफल राष्ट्र बन्न नेपालको सन्मुख रहेको सबैभन्दा ठूलो जोखिम हो) ... यसबाट देश अराजकतातर्फ धकेलिन सक्छ । ... बाह्य जगतबाटहेर्दा माओवादी विद्रोह र पत्यारिलो शान्तिवार्ता, निर्वाचित संसद, सरकार र स्थानीय निकायको विघटन, राजनीतिक दल र सरकारवीचको दूरी, व्याप्त भ्रष्टाचार र निरन्तर गरिबी तथा कठिनाई देखिएको छ । यस्ता नकारात्मक दृष्टिकोणले गर्दा सहयोगदिने दाताको क्षमतालाई संकुचित पारितरेको छ ।” २ देश यसरी हत्या, हिंसा र आतंकको चपेटामा फसी विफलराष्ट्र बन्न लागेको मौकाद्योपी विदेशी राष्ट्रहरूको चलखेल यहाँ धेरमात्रामा बहनु पुगेकोछ । नेपालको कैयन भूभागहरूमा सीमा मिचेर विदेशी राष्ट्रले नयाँ सीमास्तम्भहरू खडागर्दा वा नेपालका कैयन भूभाग डुब्नेगरी सीमा नजिक अन्तर्राष्ट्रिय कानून विपरित बाधहरू बांधा पनि नेपालीहरू केही बोल्सक्ने स्थितिमा छैनन् । यो सब यहाँका शासक, सरकार र अग्रज नेताहरूमा रहेको नालायकीपनको कारण भएको हो भनेमा केही फरक पन्ने देखिदैन । विदेशी मुलकले हाम्रो देशको सीमा मिचेर नयाँ सीमास्तम्भ खडा गर्दा पनि नेपालीहरूले केही बोल नसकेको करालाई लिएर श्री जगत श्रेष्ठ लेख्नु हुन्छ-

“खास त बहुदलको पालामा भारतबाट ज्यादती हुन

थाल्यो । सीमा रक्षार्थ गाडिएका स्थायी किल्ला जंगेपिलर धमाधम जवरजस्त फ्याँकिएका छन् । आजको नेपाली एकै रातमा भारतीय बनाइन्छन्, उल्लेखाखरी साथ्यछैन् । पूर्वेखि पश्चिमसम्म सयकडौ सिमाना मिचिएका छन् र मिच्दैछन् । सिमानाका नेपालीहरू चिल्लाइरहेका छन्, रोइरहेका छन् । सरकार भने जिम्मेवार निकायको सुनेशक्ति नभएर देख्ने चस्मा नभएर हो कि, जनताको रोदनको आवाज थाहापाउन नसक्दा उल्टो थप्पड खाइएला भन्ने डरले हो कि के ले हो कुन्नि ! नेपाली जनता त हाँसको चाल न कौवाको चाल पो हुने भयो । ... पोहरताका लक्ष्मणपुर बांध, रसियाल खुर्दलोटन बांध बांधेर हजारौ विगा जमीन डुवाई नेपालीहरूलाई पारेको संकटबाट पार पाउनु त त कता हो कता, रूपन्देही मर्चवार बांधको भमरीबाट उम्कनु कता हो कता ? अब त भन महलीसागर बांध बांधेर दा९ सय विगा जमीन डुवाएका छन् । यसको लगतै कोइलावास बांध बांध थाले ।” ३

यही कुरालाई पुष्टि गर्दै The Himalayan Times आफ्नो सम्पादकीयमा यसरी लेख्दछ-

“नेपाल र भारतबीचको सीमा विवाद सुल्खाउने तथा खुल्ला सीमानाको राम्री व्यवस्थापन मिलाउने कुरालाई लिएर नागरिक समाज र देशका संचार यन्त्रहरूले बराबर प्रश्न उठाउदै आएकाछन् । एकतर्फिरूपमा बांध निर्माण गरिएको कुराहरू प्रचारमा आएजस्तै उतापट्टिबाट सिमाना मिचेको कुरा पनि बराबर प्रचारमा आउने गरेकाछन् । फलस्वरूप मेची विकास क्षेत्रमा मात्र २६,००० विगाह नेपालीभूमि मिचिएको र महाकाली विकास क्षेत्रको कालापानीमा ३५ वर्ग किलोमिटर भूमि मिचिएको कुरालाई दावी गरिएको छ । ... नेपालको भारतसग केही ५० नाकाहरूमा सीमा विवाद रहेको कुरा जानकारी दिइएका छन् । २०१७ सालदेखि, सायद काठमाडौँस्थित त्यसबेलाको सरकारको स्वीकृतिमा, कालापानीमा भारतीय सुरक्षा कर्मचारीहरू रहेको विवाद पनि सुलिखन पाएको छैन । नेपालको पूर्वीय सीमाना मेचीतिर, ऐतिहासिक जगे स्तम्भहरू नेपालभित्र सारिएको कारण, ज्यादै विवादग्रस्त सीमा समस्याहरू उठेका छन् । अरु विवादग्रस्त सीमा क्षेत्रहरू लिम्पियाधुरी, सिस्ता र तनकपुर हुन् । सीमानाका नदीहरूले आफ्नो गति बदलिंदा कहिलेकाहिं कोलाहल पनि मच्चिने गरिएको पाइन्छ ।” ४

यस्तै नेपाललाई विफलराज्य बनाउन विदेशी राज्यहरूले खेल लागेको भूमिका र यसले भविष्यमा भोग्न सबैको कहालिलाग्दो अवस्थालाई लिएर कमल कोइराला लेख्नु हुन्छ-

“नेपाल तेज रफ्तारले डुविराखेको छ भन्दै अन्तर्राष्ट्रिय साप्ताहिक The Economist (13-19 Sept 2003) मा भन्दछ कि नेपाल छिटो रफ्तारले एउटा विफल राज्य (Failed State) बन्दैछ । बमहरू, राजनीतिक हत्याहरू, कफ्यहरूले नेपाल स्तब्ध छ । ... देशमा राजनीतिक हलचल छ । संसदीय प्रजातन्त्रमा फर्कने मागका साथ राजाद्वारा शासनच्युत राजनीतिक दलहरूको प्रदर्शनहरू भन बाक्सो भइराखेका छन् । सबैभन्दा अन्तिम गति गर्दा कैयौं हजार राजनीतिक कार्यकर्ताहरू

निषेधाज्ञा भंगगदा पकाउ परेका थिए । *The Economist* भन्दू कि माओवादीहरू राजा र मनोनित मन्त्रीहरूलाई वार्ता टुटेको दोषारोपण गर्दैछन् । ... माओवादीहरू राजतन्त्र अन्त गर्नसक्ने जनमत संग्रह लगाएत ठूला सबैधानिक परिवर्तनहरू माग गर्दैछन् । यी सबले पहिलेदेखिकै दरिरु देशको अर्थतन्त्रमा अनुमान गर्न नसकिने नोक्सान गर्दैछ । ... काम खोज्दै पहिले भन्दा धेरै ठूलो मात्रामा नेपालीहरू देश छाइदैछन् । अन्तमा *The Economist* एउटाले भन्यो भनी यहाँ साच्चनै एउटा विफल राज्य बन्ने डर छ, काम थाल्ने समय यही हो” भन्दछ । ५

विफल राज्यले भास्नुपर्ने नियतिलाई लिएर श्री कोइराला पुनः लेख्नु हुन्छ-

एउटा देशको लागि विफलराज्य वर्तमान अन्तर्राष्ट्रिय कुट्टीनीतिको सबैभन्दा डरलाग्दो शब्द हो । विफलराज्य अर्थात् एउटा देशले जसले आफ्ना जनता र समाजलाई सुरक्षा गर्नसक्नैन, अर्थतन्त्र र आजीविका सपार्ने सामर्थ्य गुमाएको हुन्छ । विफल राज्य यस्तो राज्य जसले आफ्नो देशको बर्वाद अवस्थाले अरु देश वा देशहरूलाई पनि डरलाग्दो पारेर हस्तक्षेप गर्ने बाटो खोल्दछ । अफगानिस्तान, रूस र अमेरिकाको शीतयुद्धको सतरंजको मैदान भयो । राजा जाहिर शाह आन्तरिक शक्तिहरूलाई घाया सरहगरी हटाइए । ... अफगानिस्तान एउटा अकूत धन भएको आतंकवादी ओसामा बिन लादेनको खेलौना र विफलराज्य भयो, अमेरिका, ब्रिटेन र संयुक्त राष्ट्र संघका कैयौं देशहरू सैनिक हस्तक्षेपको शिकार भए । ६

बुद्धिर्गीष्ठ नेपाली जगताले स्थिवग्नपर्णे कुराहरू:

तीनजना ऐतिहासिक बुद्धहरूको जन्मथलो नेपाल यस प्रकार अशान्त क्षेत्रमा परिणतभई विफल राष्ट्रको रूपमा प्रस्तुत हुनुको मुख्य कारण नेपाली जनता, विशेष गरेर यहाँका शासक, सरकार र अग्रज नेताहरूमा रहेको नालायकीपन हो भन्ने कुरा माथि नै उल्लेख भइसक्यो । नेपाल यसरी अशान्त क्षेत्र वा विफल राष्ट्रको रूपमा प्रस्तुत हुनुको कारण जेजस्तो रहेतापनि अब विचार गरिनुपर्ने मुख्य कुरा हो नेपाललाई के कुन प्रकार अशान्तिवाट मुक्तगरी विफल राष्ट्र हुनबाट बचाउने भन्ने । यस सन्दर्भमा बुद्धधर्मले व्यक्ति, परिवार र राष्ट्रको कल्पाणको लागि सिकाएका लोकधर्म सम्बन्धि उपदेशहरू मनन गर्नसके यसले

राष्ट्रसामू देखापरेका समस्याहरू निराकरण गर्नमा यथेष्ट मात्रामा सघाउ पुऱ्याउने छ भन्ने लागेकाले बुद्धधर्ममा पाइने लोकधर्म सम्बन्धि केही उपदेशहरू यहाँ प्रस्तुत गर्न धृष्टता गर्दैछु ।

१. देश विपतिमा पर्नुको कारण:

बुद्धधर्मको आधारशील शील हो । शीलको पालना नगर्ने कुनै पनि व्यक्ति, परिवार वा राष्ट्रले लोकधर्म अन्तर्गतको लैकिक सुख पनि राम्ररी भोगार्न पाउँदैन भने लोकोत्तर धर्म अन्तर्गतको निर्वाण सुखभोग गर्नपाउने कुरा त भन टाढाकै कुरा भयो । बुद्धधर्मले लोकधर्म अन्तर्गत सर्वसाधारण जनतालाई प्रदान गरेका शील पंचशील हो भने लोकोत्तर धर्म अन्तर्गत प्रदान गरेका शीलहरू अष्टशील, दशशील, भिक्षु प्रातिमोक्ष हुन् । बुद्धधर्मले पंचशील अन्तर्गत प्रदान गरेका पांचवटा नियमहरू जबसम्म व्यक्ति, परिवार वा राष्ट्रले राम्रोसंग पालन गर्दैनन् त्यस बेलासम्म त्यस व्यक्ति, परिवार वा राष्ट्रले जहिले पनि विपति भोगिरहनु पर्नेहुन्छ । बुद्धधर्मले पंचशील अन्तर्गत प्रदान गरेका नियमहरूमा- (१) प्राणी हिंसा नगर्ने, (२) चोरी नगर्ने, (३) व्यभिचार नगर्ने, (४) भूठो नबोल्ने, र (५) सुरापान जस्ता लागु पदार्थ सेवन नगर्ने पांचवटा कुराहरू पर्दछन् । आज हाम्रो आफ्नै देश नेपाल यसरी विपतिमा पनुको मूलकारण हाम्रो देशका शासक, सरकार र अग्रज नेताहरूमा पंचशीलको ज्ञान नहुनु र नैतिकतामा हास देखिनु पनि हो ।

२. देश अधोगतितर्फ लोडिङुको कारण:

बुद्धधर्मले उत्तम मङ्गलको मूलकारणको रूपमा “असेवना च बालानं, पण्डितानं च सेवना, पूजा च पूजनेयानं, एतं मंगलमुत्तम” ७ अर्थात् मूर्खहरूको संगत नगर्नु, विद्वानहरूको संगत गर्नु र पूज्यहरूको पूजागर्नु, यीनै उत्तम मङ्गल हुन् भन्ने कुनैपनि व्यक्ति, परिवार र राष्ट्रको उन्नतिमा यस कुरालाई आधारशीलानै मान्नु पर्दछ । यस कुराको राम्रोज्ञान नभएको कारण यहाँका शासक, सरकार र अग्रज नेताहरूले पद र पैसाको प्रलोभनमापरी प्रजातन्त्रको पुनर्स्थापना पछि आफूलाई मूर्खहरूको संगतमा लगाए, विद्वानहरूको कदर गर्न विसें, अनि अपूज्यलाई पूजा गरे । यसले गर्दा आज देश मात्र होइन उहाँहरूको आफै अवस्था पनि अधोगतिमा जाकिन पुगेको छ । यस सन्दर्भमा

Ajay Overseas (Pvt.) Ltd
(Importer & Exporter)

Head Office : Ward No. 16, Vanasthal, Branch Office : Ward No. 24, Wotu Tole

सम्भव लायक अर्कोकुरा के हो भने यही उत्तम मङ्गललाई वेवास्ता गरेको कारण कुनैबेला देशको सम्पूर्ण शासनसत्ता आफ्नो हातमा निहित राख्ने स्वर्गवासी राजा बीरेन्द्रले पहिले आफूमा रहेको सार्वभौमसत्ता गुमाउन पर्यो भने पछि गएर आफू सहित सम्पूर्ण वंशको विनाश भई बित्तु पर्यो । यो कस्तो विडम्बना !

३ वैपालता आतंक ललका कारण

३. नेपालमा आतंक बढ्नुका कारणः

गरीबीनै अपराधको मूलकारण हो । जुनवेला देशका जनताले गरीबीको कारण खानलाउन पाउदैन त्यसबेला चोरी र डकैती आदि बढ्न थाल्दछ । जब यस कुराले राजनीतिक रूप लिन्छ त्यसबेला आन्दोलनको नाममा हत्या, हिंसा र आतंक प्रकट हुनथाल्दछ । गरीबीको कारणबाट हुने चोरी, डकैती, हत्या, हिंसा र आतंकलाई केवल सैनिक शास्त्रिको भरमा दबाएर मात्र दबिने कुरा होइन । यसको लागि देशका शासक, सरकार र अग्रज नेताहरूले जनताबाट गरीबी हट्ने विभिन्न उपायहरू अवलम्बन गर्न पर्दछ । बुद्ध धर्मले यस कुरालाई लिएर दीघ निकायको कूटदब्त सुतमा सरकारले अपनाउनु पर्ने केही कुराहरू उल्लेख गरेका छन्, जसको सार संक्षेप यस प्रकार छ ।

सरकारले कृषि र गौ पालनमा लागेकालाई बिउ र दाना वितरण गर्नुपर्दछ । व्यापार गर्नमा उत्साहित व्यापारीहरूलाई पूँजी उपलब्ध गर्नुपर्दछ । नोकरीमा लागि देशको सेवा गर्न चाहनेहरूलाई सरकारी नोकरीको व्यवस्था मिलाई तलब र भत्ताको पनि बन्दोबस्त गरी दिनुपर्दछ । यस प्रकारको व्यवस्थाले जनतावाट गरीबी हट्न जान्छ र साथै देशमा चोरी डकैती (हत्या, हिंसा र आतंक) ले जरा गाडन पाउदैन । ८

हाम्रो देश नेपालमा आज माओवादिको नाममा उठेको जनकान्तिले आतंकको रूप लिनपुगेको छ । देशको सबैजसो भागमा जनकान्तिको नाममा आतंक फैलिएको छ । दिनहु मनिसहरू मारिदैछन् । देश नै आतंकले ग्रसित छ । यस सब हुनुको कारणलाई माओवादी जनकातिको नाम दिइए तापनि यसको पछाडि काम र माम नपाई गरीबीमा पिल्सएका जनताको ठूलो बाहुम्य रहेको देखापर्दछ । यसको मतलब हो हाम्रा देशका सरकार र शासकहरूले जनतावाट गरीबी, बेकरी हटाउन हालसम्म कर्ने ठोस कदम चाल्न नसकेको करा ।

४. देशमा विदेशी चलख्येल बङ्गुको कारण

कुनै पनि देशको उत्थान देशभित्रका विभिन्न शक्ति केन्द्रहरूबीचमा रहने मेलमिलाप र एकताले मात्र सम्भव हुन्छ भने त्यसको पतन पर्ने देशभित्रकै विभिन्न शक्ति केन्द्रहरू बीचको शक्ति संघर्षले मात्र सम्भव हुन्छ । जबसम्म देशभित्रका विभिन्न शक्ति केन्द्रहरू मिलेर, एकत्रित भएर, नियम निष्ठा पूर्वक बस्दछन् त्यस बेलासम्म त्यो देशलाई बाह्य हस्तक्षेपले त्यतिको प्रभाव पार्न सक्तैन । भगवान् बुद्धको समयमा कुनै बेला वज्जी (लिच्छवी) हरूको गणराज्य वैशालीमा शक्ति केन्द्रहरू बीच एकता वा मेलजुल रहेको कारण यो गणराज्य अति वैभवशाली बनेका थिए । मगधका राजा अजातशत्रुले बराबर आकमण गर्दा पनि त्यस गणराज्यलाई हराउन सकेको थिएन । जब त्यही गणराज्यमा विदेशी चलखेल शरू भयो त्यस बेला देखी त्यस राज्यमा

शक्तिकेन्द्रहरू बीच फाटो देखा पर्यो र वज्जी गणराज्य नै पत्तनको मार्गमा लम्किए । फलस्वरूप मगधका राजा अजातशत्रुले वैशालीलाई नराम्रो संग हराए पनि । त्यस बेला यसरी वैशालीमा रहेका शक्तिकेन्द्रहरू बीच फाटो पैदा गराउने विदेशी चलखेलका तत्व या कारकको रूपमा मगधका मुख्य मन्त्री वर्षाकार ब्राह्मण देखा परेका थिए । विदेशी चलखेल शुरू हुनु अगाडि वैशाली वैभवशाली र शक्तिशाली हुनुको कारणलाई लिएर भगवान् बुद्धले संकेत गर्नु भएका सात अपरिहानिय धर्महरू यस प्रकार छन् ।

१. जबसम्म वज्जीहरू नित्य रूपमा भेला भएर बसदछ,
एकत्रित भएर बसदछ तबसम्म वज्जीहरूको वृद्धि (उत्पान)

नै हन्दू परिहानि (पत्तन) हैदैन ।

२. जबसम्म वज्जीहरू मिलेर भेला हुन्छ, मिलेर उत्थान गरेर बस्दछ, मिलेर गर्नु पर्ने काम गरेर बस्दछ त्यसबेलासम्म वज्जीहरूको वृद्धि हुन्छ, परिहानि हुदैन।

३. जबसम्म वज्जीहरूले प्रज्ञप्त नगरेकोलाई प्रज्ञप्त गर्दैन, प्रज्ञप्त भएकोलाई समुच्छेदन (तोइने काम) गर्दैन, पुरानाले प्रज्ञप्त गरिराखेको वज्जी धर्मलाई रामरी पालन गर्दछ, त्यस बेला सम्म वज्जीहरूको वृद्धि नै हुन्छ, परिहानि हुदैन।

४. जबसम्म वज्जीहरूले आफूभन्दा जेठाहरूलाई सत्कार गर्दछ, गौरव राख्दछ, मान गर्दछ, पूजा गर्दछ, उनीहरूको कुरा सुन्नु पर्दछ भनी मनमा राख्दछ, त्यस बेलासम्म वज्जीहरूको वृद्धि नै हुन्छ, परिहानि हुदैन।

५. जबसम्म वज्जीहरूले कुलका महिलाहरू, कुलका छोरी बेटीहरूलाई बलपूर्वक आफ्नो घरमा राख्दैन त्यस बेलासम्म वज्जीहरूको वृद्धि नै हुन्छ, परिहानि हुदैन।

६. जबसम्म वज्जीहरूले आफ्ना नगर भित्र वा बाहिरको चैत्यलाई सत्कार गर्दछ, गौरव राख्दछ, मान गर्दछ, पूजा गर्दछ तिनीहरूको लागि पहिलेदेखि दिइ आएको, पहिलेदेखि गरी आएको धार्मिक विधिलाई मासेर पठाउदैन, तबसम्म वज्जीहरूको वृद्धि हुन्छ, परिहानि हुदैन।

७. जबसम्म वज्जीहरूले अरहतहरूलाई धार्मिकरूपले रक्षा गर्दछ, आवरण र गोप्यताको लागि संविधान गर्दछ (नियम बनाउदछ) जसले गर्दा अरहतहरू राज्यमा प्रवेश गरोस् ८ प्रवेश गरेका अरहतहरू राज्यमा सुखपूर्वक विहार गर्न सकोस् भन्ने कुरालाई जोड दिन्छ, त्यसबेला सम्म वज्जीहरूको वृद्धि नै हुन्छ, परिहानि हुदैन। ९

यी अपरिहानीय धर्महरू देशको उन्नति र श्रीवृद्धिको लागि अति आवश्यक तत्व हुन् । जब यी धर्महरूलाई छोडेर देशका शक्ति केन्द्रहरूबीच शक्ति संघर्ष शुरू हुन्छ, त्यसबेला राज्य अधोगतिमा धर्केलिन पुगदछ । हाम्रो आफूनै छिमेकी देश भूटान भित्र शक्ति केन्द्रहरूबीच शक्ति संघर्ष शुरू हुनासाथ त्यहाँ विदेशी चलखेल शुरूभयो । त्यहाँका राजा जिमेसिंघे वांगचुकले आफूनो व्यक्तिगत स्वार्थको रक्खाको लागि देशको सुरक्षा र वैदेशिक नीतिहरूलाई भारतको जिम्मा दिई त्यहाँका विपक्षीहरूलाई शरणार्थी बनाएर लखेटे । यस्तै हाम्रो अर्को छिमेकी देश सिकिङमामा

शक्तिकेन्द्रहरूबीच शक्ति संघर्ष हुनासाथ विदेशी चलखेल शुरूभयो । फलस्वरूप यो राज्य नै भारतमा पिलाएँ गर्नुपर्याप्त थिए । हाम्रो आफूनै देश नेपालमा पनि २००७ सालमा सत्ताको लागि शक्ति केन्द्रहरूबीच शक्ति संघर्ष हुनासाथ त्यसबेलाका राजा त्रिभुवनले आफूनो व्यक्तिगत स्वार्थको कारण नेपाललाई भारतको उपग्रह (Nepal as Satelite to India) १० को रूपमा स्थापित गरेका थिए । २०१७१८ सालितर यस्तै शक्ति संघर्ष शुरूहुदा त्यस बेलाको राजा महेन्द्रले आफूनो व्यक्तिगत स्वार्थको रक्षाको लागि सगरमाथाको आधा हिस्सा चीनलाई र महाकालीको कालापानी भारतलाई सुम्पेका थिए । यस्तै यही राजाको समय अर्थात् सन् १९६५ मा सन् १९५० मा भारतसंग भएको देशधाती सन्धीलाई नविकरण गरी बदनाम कमाउन पुरोका थिए । ११ आफूनो व्यक्तिगत स्वार्थको लागि राजा महेन्द्रले कालापानी भारतलाई सुम्पनु बाध्य पारेको कुरालाई लिएर श्री शंकर पोखरेल लेख्नु हुन्छ: “२०१७ साल पुस १ को प्रजातन्त्रविरुद्धको फौजीकाण्डपछि नेपालमा शुरू भएको राजनीतिक द्वन्द्वबाट फाइदा उठाउदै भारतले १९६० मा अनेकौं गुप्त समझौता गर्न बाध्य बनाएको थियो । त्यही समयमा नै भारतले नेपालको भूभाग कालापानीमा भारतीय सैनिक पोष्ट राख्नको साथै सैनिको लागि उक्त नेपाली भूभागमाथि दाढी गर्ने आधार तयार पारेको थियो ।” १२

आज हाम्रो देश नेपालमा विभिन्न शक्तिकेन्द्रहरू, विशेष गरेर नेपालको दरवार, राजनीतिक पार्टीहरू र नेपाल कम्यूनिष्ट पार्टी (माओवादी), आ-आफूनो स्वार्थको लागि लागि शक्ति संघर्षमा जेटेका छन् । यो शक्ति संघर्षको कारण हाम्रा देशमा विदेशी चलखेल पनि शुरू भइसकेको छ । यस चलखेलको पछाडि रहेर मुख्य भूमिका निभाउने विदेशी शक्ति वा राष्ट्र बारे वरिष्ठ अधिवक्ता श्री गणेश राज शर्मा यसरी उल्लेख गर्नु हुन्छ: “नेपालको राजनीतिमा त राजा र जनतावाहक एउटा अर्को खेलाडि पनि छ, जो अदृश्य रहने गर्दछ । र, पराई भए पनि निर्णायक हुने गर्दछ । ... सबैले थाहा पाएको तर नाम कोही लिन नचाहने । जसलाई नेपालीहरूको विग्रहबाट फाइदा हुने र नेपालीहरू एकजुट भएकोमा त्यसले खुम्खिएर बस्तु पर्ने । त्यस शक्तिको खेल हामीले हेरिराखेका छौं । त्यसको विरोधमा हाम्रा नेताहरू बोल्न सक्दैनन् । राजा बोल्न सक्ने स्थितिमा हैनन् । प्रेसले छापैन । तर त्यसलाई सबैले तपाईंले पनि हामीले पनि, सबैले बुझेका छौं ।” १३ यो शक्ति संघर्षलाई आ-आफू मिली चांडो टुगो नलगाउने वा यसलाई सुरक्षित अवतरण नगराउने हो भने नेपालले पनि भूतान वा सिक्किमको स्थिति वा त्यो भन्दा पनि गएगुज्रेको स्थिति भोग्नुपर्ने सम्भावना देखा परेकोछ । नेपालमा अधिक रूपमा विदेशी चलखेल शुरू भएको कुरालाई लिएर साप्ताहिक विमर्श यसरी लेख्दछ: “नेपालको राजनीतिमा देखा परेको संकटमा औपचारिक तहबाट विदेशीहरूले खुलेआम सकियता देखाएको यो पहिलो अवसर हो । २०४६ सालको प्रजातानिक आन्दोलनमा प्रजातन्त्र र मानव अधिकार का पक्षधार विदेशीहरूको सहयोग र समर्थन रहे पनि विदेशी दूतावासहरू अहिले जस्तो यसरी सकिय भएका थिएनन् ।” १४

उपर्युक्त

हाम्रो देश नेपाल देशका शक्ति केन्द्रहरूबीचको शक्ति संघर्ष र स्वार्थको टक्करले गर्दा आज के कसरी अधोगतिमा जाकिन पुगे भन्ने कुरा बौद्ध अवधारणाको आधारमा माथि नै विश्लेषण गरी उल्लेख गरिसकेको छु । यसरी अधोगतिमा जाकिन पुरोका यस देशलाई वर्तमान अवस्थाबाट तत्कालै सुरक्षित तरिकाले अधोगतिबाट उम्काउनु नै हाम्रो पहिलो दायित्व हो । यस दायित्व पूरा गर्नको लागि हामीले सबैभन्दा पहिला चालु पर्ने कदम हो, बुद्ध धर्मले सिकाएको सात अपरिहानीय धर्महरूलाई अवलम्बन गर्दै समस्या समाधानको उपायहरू निकाल्नु । त्यस पछिकै कमशः पञ्चशील र उत्तम मंगलका कुराहरूलाई पालन गर्दै कूटदन्त सूत्रमा उल्लेख भए जस्तै देशलाई उल्लितिको गोरोटोमा लम्काउनु । यस रचना प्रस्तुतिको कममा सत्य सांच्चो कुराको विश्लेषण गर्दा कतै कसेलाई मानसिक आधात पुग्न गएको भए क्षमा याचना गर्दछु । लोकोत्तर धर्म र लौकिक धर्मको आफूनै तरिकाले विश्लेषण गर्न पुरोको छु, यस विश्लेषणमा केही यताउति पर्न गएको भए शुद्धिकरणको लागि अवसर प्रदान गर्नुहुनेछ भन्ने कुरामा मविश्वस्त छु ।

मवतु सब्ब तंगलं ।

सङ्कल्प ग्रन्थहरू

- * भिक्षु अमृतानन्द, गृही विनय, (काठमाडौँ: आनन्दकुटी विहार गुठी, २०५५), पृ. ८४
- १. अन्नपूर्ण पोष्ट, असोज ३०, २०६०
- २. कन्तिपुर, असोज १४, २०६०
- ३. जगत श्रेष्ठ, 'नामदर्को स्वास्तीभन्दा मर्दको कमारी हुनु निको', जनधारणा साप्ताहिक, साउन २९, २०६०
- ४. The Himalayan Times, July 11, 2003
- ५. कमल कोइराला, "नेपाललाई विफल राज्य बनाउने यस्तो खेल", सांघु साप्ताहिक, असोज ५, २०६०
- ६. पूर्ववत्
- ७. मंगल सुत्त, श्लोक २
- ८. दुण्ड बहादुर बज्राचार्य, दीघनिकाय, (ललितपुर: पवित्र बहादुर बज्राचार्य समेत, २०४६), पृ. ८४, ८५
- ९. पूर्ववत्, पृ. १९०, १९१
- 10. Sanu Bhai Dangol, The Palace in Nepalese Politics, (Kathmandu: Ratna Pustak Bhandar, 1999), p. 48
- ११. थप जानकारीको लागि पूर्ववत्को पृ. ९२ र १०८ हेनुहुन अनुरोध
- १२. देशान्तर साप्ताहिक, भदौ ७, २०६०
- १३. शंकर पोखरेल, 'राजाको भारत भ्रमण कलंकको विषय नवनोस', दृष्टि साप्ताहिक, फागुन २७, ३०५९
- १४. साप्ताहिकविमर्श, असोज २, २०६०

किन बदलिएैन यो दुनियाँ ?

अचेल जहाँतहीं एउटा गुनासो सुनिन्द्र खै, कसरी काम होला, मानिसहरूको प्रवृत्तिै ठीक छैन् । यस्तो ऋणात्मक प्रवृत्ति (negative attitude) भएसम्म कसरी रासो काम होला ?

हुन पनि जता हेर्यो उते दुराचार, भ्रष्टाचार, अत्याचार आदि मात्रै देखनमा आउँछ, जहाँतहीं कलह, हत्या, भगडा, अशान्ति र स्वार्थपूर्तिको लागि संघर्ष !

सभ्यताको शुरुदेखि आजसम्म यस दुनियाँमा धेरै कुराहरू बदलीसकेका छन्, आर्थिक, राजनैतिक, सामाजिक क्षेत्रहरूमा अनेक प्रयोगहरू गरिएका छन्, विज्ञानले मानिसहरूको रहन / सहनमा ठूलो परिवर्तन ल्याएको छ, शान्तिका लागि अनेकन् प्रयोगसहरू गरिएका छन्- तै पनि यो दुनियाँ वाह वर्षसम्म दुगोभित्र राखेर बाहिर निकाल्दा बाँगोको बाँगै हुने कुकूरको पुच्छर जस्तै टेढोको टेढै रहेको छ ।

कैयन् महापुरुषहरूले धर्म र नीतिको बाटोहरू खोलेर गए, उनीहरूको बाटोमा लाग्ने केही व्यक्तिहरूलाई यस दुनियाँले सकारात्मक दृष्टिकोण राखी हेर्ने गरेनन्, र यो दुनियाँ जहाँको तहीं रहे, बदलिएन् ।

मानिसहरू बेलाबखत धर्मका कुराहरू गर्छन्, विशेषगरी वृद्धावस्थामा, तर जब यस दुनियाँमा बजार, व्यापार लेनदेन सुख सयलको सवाल आउँछ, तब यसको टसको मस हुँदैनन् ।

यस दुनियाँले आखिरमा सबै धर्मलाई रीतिरिवाज भित्री सीमित राखे, अनि विभिन्न वादहरूलाई आफ्नो ढंगाग फुक्ने र स्वार्थसिद्ध गर्ने थलो बनाए, अनि केवल आफू र आफ्ना सन्ताहरूको सांसारिक सुखलाई नै मूलमन्त्र बनाएर स्वार्थ संघर्षको मैदानमा ज्युं का त्युं डटी रहे ।

आखिर के रहस्य छ जसले गर्दा यो दुनियाँ ग्रहले च्यापे जस्तै भएर बदल चाहेर पनि बदल सकेन ?

अझ सबै जनावरहरू जस्तै उन्नत जनावर कहलिएका मानव जातिको पनि जीवनको मूल उद्देश्य रहेको छ जिउनु सकभर सुख सुविधा पूर्वक जिउनु । जिउनुको अर्थ हो- जीवन चक्र (Life cycle) पूरा गर्दै अवरोधहरूको मुकाविला गर्दै अगाडि बढनु । जीवन चक्र भन्नाले यहाँ जन्म- वृद्धि- वयस्क- सन्तान उत्पादन र लालन / पालन र अन्तमा वृद्धावस्था र मृत्यु रहेको छ र प्रकृतिमा आजसम्म यही प्रकृयामा नै जीवन विकास हुँदै आएको छ । जीवनको यस प्रकृया पूरा गर्नुलाई नै स्वाभाविक धर्मपालन मानी आएको छ ।

प्रकृतिको नियम अनुसार जीवनचक्र पूरा गर्दै अगाडि बढन चाहिने उर्जा (energy) इच्छा-शक्ति (will) अथवा कामना पूरा गर्ने शक्तिको रूपमा प्रवृत्तिले दिएको हुँदै, र यही शक्तिले प्राणीहरूमा राग, द्वेष, मोह सृजना गर्दै, र यसले नै प्राणीहरूलाई स्वाभाविक धर्म पालन गर्ने दिशामा बहस अगाडि बढाउदै लैजान्छ ।

□ डा. गणेश माली

जबसम्म यस इच्छा शक्ति पूरा गर्दै जीवन चक्रलाई अगाडि बढाउदै जाने बाटोमा कुनै बाधा अवरोध आइ पर्दैन तबसम्म त प्राणीहरू शान्तिप्रिय मिलनसार देखिन्छन्, यसो नहुँदो हो त संसारमा जीवनै संभव हुने थिएन होला । तर जब यसमा केही कारणवश बाधा अवरोध आइपर्दै, तब यही शक्तिले अवरोधलाई हटाउनको लागि क्रोध, हिंसा, प्रतिशोध, प्रतिस्पर्धा आदिको रूप लिन्दै र यही सिलसिलामा प्राणीहरूमा पाश्विक प्रवृत्तिहरूको विकास हुँदै । दल बाँधेर शत्रुको सामना गर्नु शत्रु उपर विजय प्राप्त गर्नु, शक्तिको उपासना गर्नु, ठूलो शक्तिको सामू भुक्नु, निर्वललाई दमन गर्नु, आफ्नो स्वार्थसँग सम्बन्ध नराल्ले कामप्रति उदासीन रहनु, आदि ऋणात्मक, पाश्विक प्रवृत्तिहरू देखापर्दैन् । अवरोध र संघर्ष कै सिलसिलामा शक्ति हात लाउन न षडयन्त्रहरू हुँदैन, बलि यसको राज हुँदै, समाजमा द्वन्द्वात्मक स्थिति र विसमता पैदा हुँदै, शक्ति सम्पन्न-शक्तिहीन, ऐश्वर्य शाली-ऐश्वर्य हीन, धनी, गरीब, सुविधा भोगी-दलित, यस्तै द्वन्द्वात्मक र विसमता पूर्ण समाज बन्दै ।

वैज्ञानिकहरूका खोज अनुसार मान्दै जातिको पृथ्वीमा प्रादुर्भाव भएको करीब १८ लाख वर्ष जिति भैसकेको छ, जस्मा करीब साडे सत्र लाख वर्ष जिति उनीहरू पूरा जंगली अवस्थामै रहे, र यति लामो अवधिसम्म उनीहरूको नशा नशामा पाश्विक प्रवृत्तिले राज गरीरहेको अझ पनि यथावत नै छ र यी प्रवृत्तिहरू लिएर जिउनु हाम्रो स्वाभाविक धर्म नै बनीसकेको छ ।

करीब ५/६ हजार वर्ष यतादेखि पाश्विक प्रवृत्तिसँगै अनिवार्य रूपमा आइरहने दुःख र अशान्तिको विरोधमा शास्त्रत शान्तिको दुहाई दिवै हाम्रा ऋषी, मुनि, ज्ञानीहरूले केही धर्महरू निकाले र चली आएको दुःख र अशान्तिको जननी पाश्विक प्रवृत्तिहरू त्यागेर मानवीय प्रवृत्तिहरू ग्रहण गर्न आग्रह गरे ।

यी धर्महरूको बाबूजूद, आजको सामाजिक व्यवहारमा मानिसहरू आफ्ना स्वाभाविक प्रवृत्तिमै लागेका देखिन्छन्, मानवीय प्रवृत्ति विश्वास गर्ने धर्म- दर्शनको प्रभाव ज्यादै कमजोर देखिएको छ । प्राकृतिक धर्म नै यहाँ स्वाभाविक र बलियो देखिएको छ र धर्महरूले ल्याउन खोजेको शान्तिको बाटो ओफेलमा परेको देखिन्छ ।

मानिसहरूलाई जीवन-चक्रको दुःख त स्वाभाविक भलै लागोसु, दारूण असह्य दुःख त स्वार्थ-संघर्ष र पाश्विक प्रवृत्तिहरूको कारण अत्याधिक लोभ लालच र तृप्याको आगोले पोलेर उत्पन्न भइरहेको छ । अपशोचका साथ आज हामीले स्वीकार्नु परेको छ कि हाम्रो वर्तमान समाजको संरचना नै यस्तो छ, जुन हाम्रो स्वाभाविक प्रकृतिक धर्म अनुकूल युगोदेखि चली आएको छ, र जुन विसमता र दुन्दुले भरिएको छ, र त्यसैमा हामी अभ्यस्त भइसकेका छौं ।

यस प्रकारको समाज नै हामीलाई स्वाभाविक लाग्दू र हामो जिन्दगीमा धर्मभन्दा पनि व्यवहार कुशलता र स्वार्थ सिद्धिको नै ठूलो महत्त्व रहेको छ । यसप्रकारको समाजमा बाँकी आफ्नो जीवन-चक्र सफलता पूर्वक चलाउन पनि यही स्वाभाविक धर्मले दिएका पाश्विक प्रवृत्तिहरू कै दरकार पर्दछ । त्यसैले अनेकौं नैतिक र धार्मिक देशमाहरू अर्तिहरूको बावजूद पनि हामी टेढाको टेढै रहन बाध्य भैरहेका छौं । फेरी हाम्रो समाजमा केही जान्ने बुझ्ने बूढा/पाकाहरू भरेर गए पछि प्रत्येक नयाँ आउने पुस्ताहरू अज्ञानमा नै हुर्क्कन्छन् र प्राकृतिक धर्म अनुसार नै जीवन विताउँछन् । यसरी पाश्विक प्रवृत्तिवालाहरू कै समाजमा बाहुल्य रहन्छ ।

हाम्रो समाजमा धर्म दर्शनको प्रचार र शिक्षामा केवल वृद्धावस्थाको लागि मात्र ठानिन्छ- त्यो पनि गरिएको जस्तै पाप पखाल्न र अकौं जन्ममा सुखभोग गर्ने प्रयोजनले । यहाँ धर्म, दर्शन र नैतिकताको अध्ययन र अभ्यास न परिवारमा गराइन्छ नत विद्यार्थी जीवनमा गराइन्छ न त्यसपछि । न त सामाजिक जीवनमा नै व्यवहारमा यिनीहरूको सकली अभ्यास कै देखनमा आउँछ । फेरी आज जनसँख्याको अनियन्त्रित विस्फोटन, सामाजिक विसमता र द्वन्द्वको कारण अधिकांश जनता भन् भन् भन् महा गरीबी, भोक र रोगतिर धक्केलैदैछन् । यस स्थितिमा 'बुझित' किम् न करोति पापम्' भने जस्तो भैरहेको छ । अधिकांश व्यक्तिहरूको लागि कानभित्र धर्मको कुरा पसाउनु भन्दा पनि महत्त्वपूर्ण कुरा एक गाँस भात मुखमा पानु भैरहेको छ । आखिरमा, स्वाभाविक धर्म अनुसार जीवन-चकलाई शान्तिपूर्वक वहन गर्नसक्ने परिस्थिति नभएसम्मलाई कोरा धर्मप्रचारले मात्र मानिसहरू धार्मिक बन्नेछन् भनी आशा राख्न व्यर्थ देखिएको छ ।

यसको मतलब यो अवश्य पनि होइन कि हामी धर्म-प्रेमीहरू केवल हात-बाँधेर तमाशा हेरेर बसी रहौं, सत्य कुरो यो हो कि समाजको संरचनामा सुधार ल्याई मानव जीवनलाई कष्टपूर्ण हुनबाट बचाउनुको साथै जोडार धर्मको प्रचार/प्रसार

गर्ने काम हामीहरूको जिम्मा आइपरेको छ । हामी सबै मिली यस प्रकारको समाजको रचना गरौं जहाँ मानिसहरू मिलीजुली परस्परको हित र सुखको लागि कामहरू गर्नु, जहाँ जिउनुलाई आवश्यक सुविधाहरू माथि कसैको एकाधिकार नहोस्, जहाँ कसैको सम्पत्ति माथि लोभ डाह, इर्षा गर्ने र, कसै माथि, द्वेष गर्ने आवश्यकतानै नपरोस्, जहाँ मानसिक तथा शारीरिक स्वास्थ्यका आधारभूत नियमहरूलाई सबैले पालन गर्नु, जहाँ मानिसहरूको बीचमा स्वार्थ-संघर्षको आगो नबनोस्, जहाँ आफ्नो/आफ्नो जीवन-चक्रलाई अधि बढाउन भनेर मानिसहरूलाई सकी-नसकी अनेकानेक कुर्कम गरी धनसम्पत्ति जोरजाम गर्ने आवश्यकता नै नहोस्, जहाँ कि मानिसहरूले आफूलाई जस्तै अरूलाई पनि मैत्री र करुणापूर्ण दृष्टिले देरी व्यवहार गर्नु, अनि यस्तो धर्मको प्रचार/प्रसार गरौं जुन् धर्म आजको एकासौ सदी सुहाउंदो वैज्ञानिक ज्ञानमा आधारित वैज्ञानिकतायुक्त होस्, जुन् धर्मले मानिसहरूलाई मैत्री करुणा मुदिता र उपेक्षापूर्वक विहार गर्ने प्रेरणा देओस्, जुन् धर्मले मन, वचन र कर्मले सदाचरण गरी प्रजाले युक्तभई शान्तिपूर्वक रहन मानिसहरूमा सामार्थ्य जगाओस् ।

यस्तो समाज र धर्म आज हामीलाई आदर्श जस्तो लाग्ना तर यो कुरा नभुलौ, कि विश्वले विस्तार/विस्तार पाठ सिक्कै सिक्कै यही दिशातर्फ अगाडि बढ्दैछ । अन्तर्राष्ट्रिय क्षेत्रमा परस्पर सहयोगको भावना, पूजिवाद र साम्यवाद दुवैको एउटा नयाँ दिशामा विकास खोजे सत्प्रयास, आजका युवाहरूको मन मस्तिष्क वैज्ञानिकतातिर ढल्कै जुन, वैरले वैर शान्त नहुने रहेछ भनी विश्वले पाठ सिक्कै जानु, साथै विश्वका सबै तरहका आस्था र विश्वास लिएका मानिसहरूलाई सशक्त संचार र परि वहन माध्यमले नजिक ल्याई सारा संसारनै एउटै साभा घरको रूपमा बदलिदै जानु यी सबै लक्षणहरूले हामीलाई यस शुभ घडीको संकेत दिदैछ कि हामीहरू हाम्रो सत्य प्रयासमा एकदिन अवश्य सफल हुनेछौं । एवंमस्तु । भवतु सब्ब मगलम् । ♦♦♦

जसले शील (धर्म) बुझेको छ, तर प्रयोगमा ल्याउँदैन, उ त्यो मान्छे सरह हुन्छ

जसले बति बाल्छ र आँखा चिम्लिन्छ ।

Shrestha Oil Distributors

Pasupati Wool Works Pvt. Ltd.

595, Battisputali Sadak, Ktm-9, Nepal
P.O. Box : 9008, Tilganga, Kathmandu,
Tel : 4483981, 4490067, Fax : 977-1-4474193
E-mail : aksth@wlink.com.np

शील २ सदाचारको महत्व

शीलका परिभाषाहरू धेरै छन् । जानेर, बुझेर र सिकेर पालन गर्नुपर्ने नियमलाई 'शील' भनिन्छ । शील हाम्रो शरीरको शीरजस्तै हो जसको बिना हाम्रो जीवनको महत्व नै हुँदैन । शीलको अर्थ आधार वा जग पनि हो । जसरी बलियो जग हालेर बनाएको घर बलियो भइरहन्छ, त्यसरी नै शीलवान व्यक्तिको जीवन पनि राम्रो र महत्वपूर्ण हुँच ।

शीलको अर्को अर्थ असल आचरण पनि हो । शील भनेको यस्तो गुण हो । जुन असल मानवको जीवनमा प्रथम स्थानमा रहेको हुँच । सबै धर्महरूले शीललाई जीवनको अभिन्न अंग ठान्दछन् । जब मानिस बुद्ध, धर्म र संघको शरणमा जान्छ तब उसलाई उपासक उपासिका भनिन्छ । र जब उनीहरूले शील पालन गर्दछन्, तब उनीहरूलाई शीलवान उपासक उपासिका भनिन्छ ।

मानव जीवनमा शील अति आवश्यक हुँच । शीलविना मानव जीवनमा पूर्ण मानव बन्न सक्दैन । शील धेरै प्रकारका हुँच्छन् भने पहिलो सदाचारमा पर्ने, त्यागी र गृहस्थ दुवैले पालन गर्नुपर्ने र सबै शीलको आधार पाँच नियम पञ्चशील हो । जसलाई यसरी हेरौ —

"म प्राणी हिंसा गर्दिन भन्ने शिक्षा राम्रोसँग पालन गर्दु ।"
"म करैको सामान चोरी गर्दिन" भन्ने शिक्षा राम्रोसँग पालन गर्दु ।
"म परपुरुष, परस्ती गमन गर्दिन" भन्ने शिक्षा राम्रोसँग पालन गर्दु ।
"म खूठ बोल्दिन" भन्ने शिक्षा पालन गर्दु ।
"म जाँड, रक्सी जस्ता नसालु पदार्थ सेवन गर्दिन" भन्ने शिक्षा राम्रोसँग पालन गर्दु ।

यी बाहेक आठ नियम भएको अष्टशील पनि हामीलाई भगवान् बुद्धले निर्देशित गर्नु भएको छ । हामीले सधै सकारात्मक भावनालाई मात्र प्राथमिकता दिनुपर्दछ । महको गुलियो हामीले हेर्दा मात्र थाहा पाउन सक्दैनौ । यस्तो हेर्दा नराम्रो लाग्न सक्छ तर खाएपछि मात्र हामीलाई महको वास्तविक गुलियोपन थाहा हुँच । त्यस्तै हेर्दा र शुरू-शुरूमा शील पालन गर्दा अलि कठिन हुन सक्छ, तर पछि जब हामीलाई यसको महत्व थाहा हुँच तब हामीलाई शील पालन गर्न सजिलो भएर आउँछ ।

शील ग्रहण गर्नको लागि बौद्ध परम्परा अनुसार पहिला त 'वहाँ भगवान् अरहत सम्यक् सम्बूद्धलाई मेरो नमस्कार' भनेर तीन पटकसम्म भन्नुपर्दछ । त्यसपछि बुद्ध धर्म र संघको शरणमा जान्छु भने प्रतिज्ञा गर्नुपर्दछ अनि मात्र शील ग्रहण गर्ने कार्य शुरू हुँच । शीलले हाम्रो जीवनमा शान्ति ल्याउँछ ।

शील भनेको नै सदाचार हो र सदाचार भनेको नै संयम हो । सदाचार शब्द सद् र आचार मिलेर बनेको शब्द हो । सद् भनेको सदपुरुष बुक्फिन्छ भने सदाचार भन्नाले राम्रो चारित्र भएको मानिसलाई बुक्फिन्छ । शील सम्पन्न जीवन नै सदाचारी जीवन हुँच । शीलले चारित्र निर्माण गर्न सहयोग गर्दछ ।

शील सबै बुद्धका अनुशासन हो । शील साधनाको आधार हो र जीवनमा नभई नहुने नियम हो । शीललाई दुई

□ रजिला शाक्य, थालाहे-भक्तपुर

प्रकारमा छुट्याइएको छ । चारित्र शील र वारित्र शील भनी चारि त्र शीललाई अनिवार्य शील पनि भनिन्छ र यो श्रद्धाले पूर्ण भईपालन गर्ने शील हो । व्यवस्थित ढांगले जीवन विताउन सक्नुलाई शील भनिन्छ ।

हामीले शीललाई ल्याउन अभ्यास गर्नुपर्दछ । अरू केही प्रयोग नगरेपनि दैनिक रूपमा केही समयका लागि ध्यान गर्नुपर्दछ । शीलले गर्दा नै मानिस र जनावरबीच फरक छुट्याउन सकिन्छ । जस्तै प्रकाशले अन्धकार हटाउँछ त्यसरी नै शीलले हाम्रो चिन्ता हटाउँछ । शील पृथ्वीको शान्ति हो ।

हामीलाई थाहा नै छ पञ्चशील सबै मानवले पालन गर्नुपर्दछ । पञ्चशील पालन गर्नाले चण्डाल पनि ब्राह्मण हुनसक्छ, र यसको अवहेलाले ब्राह्मण पनि चण्डाल हुनसक्छ । ब्राह्मण भन्नाले पवित्र शुद्ध र निर्मल हुँच र अछुत भन्नाले यस्तो मानिसलाई बुक्फिन्छ जसले प्राणी हिंसा गर्दै, चोरी गर्दै, व्यभिचार गर्दै, भूठ बोल्दै र जाँड रक्सी सेवन गर्दै, आफ्ऊो जीवन अशुद्ध र अपवित्र बनाई जीवन चलाईरहन्छ । तर यदि जातिले चण्डाल भएपनि पञ्चशील पालन गर्दै भने उ चण्डाल हुँदैन ।

त्यसैले भगवान् बुद्धले भन्नुभएको छ :-

न जच्चा बसलो होति न जच्चा होति ब्राह्मणो ।

कम्मना बसलो होति कम्मना होति ब्राह्मणो ।

अर्थात् :- जन्मले कोहीपनि चण्डाल हुँदैन न ब्राह्मण नै हुँच । कम्मले चण्डाल हुँच र कम्मले नै ब्राह्मण हुँच ।

मानव जीवनमा सुख र शान्ति प्राप्त गर्नकोलागि शील र सदाचार अत्यन्त आवश्यक हुँच । राम्रो शील, सदाचारले नै मानिस उच्च र महान बन्नसक्छ । जोसँग शील र सदाचार हुँदैन, त्यो पूर्ण रूपमा सुखी र शान्ति हुन सक्दैन ।

बुद्धले दिनुभएका पञ्चशीलको शिक्षा विश्वका सम्पूर्ण मानव र प्राणीहरूलाई लागि सुख र शान्तिका साथ जीवन विताउनको लागि न भईनहुने र महत्वपूर्ण शिक्षा हो । हामीले सत्य र असत्य छुट्याई सधै सत्यलाई स्वीकार्नुपर्दछ ।

भगवान् बुद्धले भन्नुभएको छ कि, किंगा नहुनु तर पुतली हुनु, यसको मतलब फिंगाले अरूलाई हानि पुऱ्याउने काम मात्र गर्दै त्यसैले हामी फिंगा बन्नु हुँदैन तर पुतलीले फूलको रसलाई चुस्छ र फललाई सुन्दर बनाउँछ, त्यसले अरुको भलोहुने काम गर्दै, त्यसैले हामी पनि पुतली हुने प्रयास गर्नुपर्दछ । हामीले हाम्रो जीवनमा अरूलाई सहयोग गर्नुपर्दछ ।

यदि पञ्चशील, अष्टशील र दश कुशल शील हामी सबैले पालन गर्याउँ भने देशमा पुलिस, जेल, शस्त्र, अस्त्र आदि कुनैपनि चीजको आवश्यकता नै पर्ने थिएन । न त मानिसहरू कहिं जाँदा आफ्ऊो घरमा ताला नै लगाउन पर्यो ।

यदि संसारका मानिसहरू पञ्चशील पालन नगरेको भए कोहीपनि सुख र शान्तिसँग आफ्ऊो जीवन विताउन सक्दैनयो ।

संसार अभ पनि पञ्चशील पालन नगर्ने धेरै मानिसहरू बाँकि नै छन् । म संसारका सबै मानिसहरूलाई पञ्चशीलको पालना गर्नुपर्द्ध भन्न चाहन्छ ।

शील बालकदेवि बुद्धासम्मलाई नै आवश्यक छ । हामीलाई थाहा नै छ, बुद्ध धर्मको अध्ययन गर्दा शील, समाधि र प्रज्ञा आउँछ । हामीले यी तीनलाई बुभ्न शीललाई पहिला राम्रोसँग बुभ्नुपर्द्ध । शीलवीना समाधि र प्रज्ञालाई बुभ्न सकिदैन ।

अब हामीलाई थाहा भईसक्यो कि शीलको धेरै आवश्यकता, महत्व छ । त्यसैले हामीले शीलको पालना गरी समाज, देश, राष्ट्र र सासारलाई नै शील सम्पन्न बनाई देशको विकासमा लाग्नुपर्द्ध । हामी शीलवान् र सदाचारी बन्न प्रयास गर्नुपर्द्ध ।

शील पालन गर्न त्यति कठिन छैन, यदि हामीले एउटा शील पालन गर्न्यो भने बाँकि अरु शील पालन गर्न सजिवै सक्छौं । पञ्चशीलमा हामीले छाइनै पर्ने कुराहरू लेखिएको छ । भगवान् बुद्धले गृहस्थीहरूका लागि पञ्चशील दिनुभएको छ । विशेष अवस्थाका लागि अष्टशील दिनुभएको छ । हामीहरूले यी दुई शीललाई पालना गर्न्यौ भने हाम्रो जीवन सुन्दर र शान्त तरि काले वित्त भन्ने कुरामा शंका नै छैन ।

शील पालन नगर्ने व्यक्ति कहिले पनि उच्च र ठूलो मान्दै बन्न सक्दैन । त्यसैले हामीले हाम्रो जीवन शीलपालन गरी, राम्रो व्यक्ति बन्न प्रयास गर्नुपर्द्ध । हामी संसारलाई केही गरेर देखाउनुपर्द्ध र शीलवान् बन्नुपर्द्ध ।

(प्रस्तुत रचना मैत्री युवा संघ, भक्तपुरको आयोजनामा सम्पन्न निवन्ध प्रतियोगितामा प्रथम स्थान प्राप्तगर्न सफल निवन्ध हो— स.) ♣

छैनराग जस्तो आगो छैन देखसमान अपराध
छैन पञ्चस्कन्ध जस्तो दुःख छैन शान्ति
समान सखु ॥

With Best Compliments
Pasupati Trading Co.
F.D. 46 Pitampura,
New Delhi

जहाँ प्रसाठन हुन्छ

■ भिक्षु धर्ममूर्ति, आनन्दकुटी विहार

'यत्य पसीदति, तत्य दातव्यं-जहाँ प्रसन्न हुन्छ, त्यहाँ दिनु पर्दछ' अर्थात् 'जसलाई दिंदा आफ्नो मन प्रसन्न र प्रफुल्लित हुन्छ उसलाई दिनुपर्दछ' अर्थात् 'जसलाई दिंदा आफ्नो मन प्रसन्न र प्रफुल्लित हुन्छ उसलाई दिनुपर्दछ' भन्ने बुद्धको उपदेश छ । तसर्थ जुन व्यक्ति, समूह वा ठाउँमा श्रद्धा उत्पन्न हुन्छ त्यहाँ दान दिनु उचित हुन्छ । तर सजग र होसियार अवश्य पनि हुनु पर्ने हुन्छ कि कतै आफूमा अन्ध श्रद्धा त जागृत भएको छैन । सही अथवा सम्यक् श्रद्धाले नै मनलाई प्रसन्न र शान्त बनाइराख भएत मिल्दछ । धार्मिक भाषामा भन्ने हो भने पुण्य प्राप्त गर्न सकिन्दछ । आफूनो त्याग र मेहेनत गलत व्यक्ति, समूह वा ठाउँमा परेको खण्डमा बालुवामा पानी हालेभैं र सर्पलाई दूध खुवाएँभैं हुन सक्दछ ।

सही त्याग र दानलाई खेतीसँग तुलना गरिन्छ । यदि खेत सिमसारञ्चसार छ भने उब्जनी, रोपाङ्ग भन्दा धेरै गुणा र राम्रो हुन्छ । त्यसरी नै आफ्नो त्याग र दान सही व्यक्ति वा समूह, ठाउँमा परेको खण्डमा प्राप्त हुने फलले आफू र अरुलाई पनि धेरै हित गर्दछ ।

कसलाई खुवाउँदा (दान दिंदा) उचित हुन्छ (धेरै पुण्य प्राप्त हुन्छ) भन्ने प्रश्नको जवाफ एक बौद्ध सूत्रमा यसरी उल्लेख गरिएको पाइन्छ ।

१. एक सय नराम्रो (कमसल) व्यक्तिलाई खुवाइएको भन्दा एकजना राम्रो (असल) व्यक्तिलाई खुवाउनु उत्तम हुन्छ ।
२. एक हजार राम्रो व्यक्तिलाई खुवाएको भन्दा एकजना 'शील' भएको व्यक्तिलाई खुवाउनु उत्तम हुन्छ ।
३. दश हजार 'शील' भएको व्यक्तिलाई खुवाएको भन्दा एकजना 'श्रोतापन्न' व्यक्तिलाई खुवाउनु उत्तम हुन्छ ।
४. दश लाख 'श्रोतापन्न' व्यक्तिलाई खुवाएको भन्दा एकजना 'सकृदागामी' व्यक्तिलाई खुवाउनु उत्तम हुन्छ ।
५. एक करोड 'सकृदागामी' व्यक्तिलाई खुवाएको भन्दा एकजना 'अनागामी' व्यक्तिलाई खुवाउनु उत्तम हुन्छ ।
६. दश करोड 'अनागामी' व्यक्तिलाई खुवाएको भन्दा एकजना 'अर्हत' व्यक्तिलाई खुवाउनु उत्तम हुन्छ ।
७. सय करोड 'अर्हत व्यक्तिलाई खुवाएको भन्दा एकजना 'प्रत्येक' बुद्धलाई खुवाउनु उत्तम हुन्छ ।
८. एक खरब 'पत्येक बुद्ध' लाई खुवाएको भन्दा एकजना 'सम्यक्-सम्बुद्ध' लाई खुवाउनु उत्तम हुन्छ ।

ପ୍ରାଦଶ ନିଦାନ

अविद्या, संस्कार, विज्ञान,
नाम-रूप, षडायतन, रूपशी
वेद्गना, तृष्णा, उपादान मध्य
जाति, जरामरणः-

द्वादश निदान प्रतीत्यसमत्पाद

संग गहिरो रूपमा सम्बन्धित छ । छोटो र बुझन सजिलो अर्थमा कुनैपनि एउटा कुरालाई आफूले अस्तित्व दिइयो भने त्यसको आधारमा अर्को पनि अस्तित्वमा आउँदछ । एउटालाई अरु भनियो, विश्वास गरियो स्वीकार गरियो, आश्रय दिईयो (प्रतीत्य) भने त्यसको आधारमा अर्को चीज आश्रित भएर निस्कन्द्य । समुत्पाद) यसमा गहिरो दार्शनिक अर्थ पनि छ । 'आश्रय दिनु' भनेको 'सबै चीज नित्य छ' भन्नुलाई अनुच्छेद गरिएको हो । बौद्ध दर्शनमा 'श्वाशवत अन्त' र 'उच्छ्रेद अन्त' गरी दडै अन्तहरू छन् ।

यी दुवै दृष्टिकोणलाई प्रतीत्यसमुत्पादले काट्नेभएकोले नै बौद्ध शास्त्रको मूल सिद्धान्त नै प्रतीत्यसमुत्पाद हो। संसारका हरेक वस्तु, जीवन, घटना आदि (थाहा हुने सबै वस्तुहरू) सबै एउटा-एउटामा अभित भएर मात्र नयाँ-नयाँ कुराहरू निस्कन्ते, हराउने (उदय-व्यय) भइरहन्छ। हरेक क्षणमा कारण सामग्री र फलको उदय व्यय भझाखेको हुन्छ। कुनै कारण सामाग्रीले एउटा फल उत्पन्न गराउँछ, त्यही फलले कारण सामाग्री बनेर अर्को फल उत्पन्न गराउँछ, फेरी त्यो फल अर्को फलको लागि कारण सामाग्री बन्न्छ ॥॥। यही एक आपसको सम्बन्ध बुझन नै प्रतीत्यसमुत्पादलाई बुझनु हो। यो कुरा बुझेमा 'यी सबै ईश्वरले बनाएका हुन' 'यी सबैका श्वाशवत कर्ता छन' भन्ने जस्ता श्वाशवतवादी धारणाहरू सबै काटिन्छन् र किनकि अब त्यस्तो ईश्वरको आवश्यक्ता नै पर्दैन। कारण सामाग्रीहरू जुट्ने वित्तकै फल त्यहाँ आफै उत्पत्ति भैहाल्छ। यसरी नै चक्र चलिरहन्छ।

द्वादश निदान विशेष गरेर हामी सत्त्वहरूको जीवनचक्रसँग सम्बन्धित छ। सत्त्वहरू जीवनचक्रमा घुम्नुमा के के कारण सामायीहरू छन्, के पैदा भएपछि, यसले अरू के पैदा पर्थ, यसरी उत्पन्न भएका प्रत्ययहरूमा कुन-कुन कारण हुन् कुन कुन फल हुन् आदि कुराहरूलाई द्वादश निदानले व्याख्या गर्दछ। द्वादश निदानका १२ ओटा भागहरूलाई तीन जन्ममा लिइने गरी बाँडिएको छ। यी १२ भागहरू हरेक क्षणमा पनि चलिराखेको हुन्छ। एक क्षण भित्रै यी बाहैवटा निदानहरू चलेर अर्को क्षण पैदा भैसकेको हुन्छ, किनभने क्षण उत्पन्न हुनु भनेको जन्म हो र क्षण विनाश हुनु भनेको मृत्यु हो यसरी साना-साना जन्म र मृत्यु त भैराखेको छन्, स्पर्श, सुख, दुःख, वेदना, जम्मै अनुभूति त्यहाँ भैरीहन्द्दन्। यो प्रतीत्यसमुत्पादलाई शूक्ष्म रूपले बुझे पक्ष हो। यहाँ स्थूल रूपबाट होरै।

अविद्या- द्वादश निदानमा अविद्याको सीधा अर्थ 'नजान्' अथवा 'थाहा नपाउनु' हो । यसको अर्को अर्थ 'थाहा पाउनु पर्ने करा थाहा नपाएर त्यसको उल्टो करा थाहा पाउनु' पनि हो । जस्तै 'अमित्र' यस शब्दले मित्र होइन भन्ने मात्र

□ आचार्य श्रीधर राणा
नवुभाएर शत्रु हो भन्ने पनि बुझाउँछ । त्यस्तै अविद्याको पनि
दुई किसिमका अर्थ हुन्छन् । सबै चीजहरू अनात्म छन् भनेर
थाहा नपाउनु नै हाम्रो सन्दर्भमा मूल अविद्या हो । यसि मात्र नभएर
अनात्मलाई आत्मा सम्भनु दुखलाई सुखमय भनी चिन्नु र
अनित्यलाई नित्य सम्भनु जस्तो उल्टो विचालाई पनि अविद्या
भनिन्छ । जन्म मरणको चक्र चलाई राख्ने मूल कारण यही
अविद्या नै हो । विपश्यनाद्वारा यदि अविद्याको निरोध भयो भने
त्यस पछिका आउने संस्कार विज्ञान..... निरोध हुै जाने
कम चल्छ । यस्तो उल्टो कमलाई धर्मचक्र भनिन्छ । यसरी
प्रतीत्य समत्वादले निरोध र समदय दैवतिर लग्न सक्छ ।

अविद्याले गर्दा नै अनन्त जन्महरूमा गरेका कर्महरूको वासना भेटिएका छैनन् । अविद्या नभैदिएको भए ती सबै मेटिने थिए । हाम्रो चित्त सन्तानले केही छाप अहिले बोकेर ल्याउने थिएन । अविद्या रहको हुनाले नै अनित्यलाई नित्य आदि ठानिन्छ, र संस्कार बोकिन्छ ।

यहाँ संस्कार भन्नाले पहिलेका जन्ममा गरिएका कर्महरूको छाप भन्ने बुझिन्द्य। यही जीवनमा नै हेर्न हो भने वचपनदेखि सिके, देखे, भोगेका कुराहरू कै आधारमा पछि पनि हामीले गर्ने कुराहरूमा ठिक-बेठीक, रामा-नरामो भनी छुट्याउँछौं र मूल्यांकन गँड्यौं। यसरी नै हामीले अनन्त पहिलेका जुनीहरू देखि जम्मा गरेका कर्मका वासनाहरूलाई नै संस्कार भनिन्द्य।

यहाँसम्म पहिलेका जुनीको भाग भयो । अविद्या कहिल्तै पनि नहट्ने भएकोले नै जुनसकै कर्मका पनि संस्कार जम्मा हुन्छन् । पहिलेका जन्मका यिनै संस्कार जम्मा भएर आएकोले नै संस्कारलाई कर्म संस्कार पनि भनिन्छ । यदि यो संस्कार नभैदएको भए षडगतिमा जन्म लिन् पूर्वैनय्यो । सामान्य रूपमा भन्दा पुण्य गरेको संस्कार थियो भने सुगति लोकमा गइन्छ भने उल्टो अपण्यामि संस्कार थियो भने दर्गति लोकमा गईन्छ ।

गर्भ प्रवेश गरेरपछिको चित्त सन्तानको पहिलो क्षणलाई विज्ञान भनिन्छ । अविद्या र संस्कार पूर्व जन्मसँग सम्बन्धित थिए भने, विज्ञान वर्तमान जन्मसँग सम्बन्धित छ । विज्ञानलाई अर्को शब्दमा ‘प्रतिसन्धि चित्त’ पनि भनिन्छ । ‘प्रतिसन्धि’ भन्नाले जोडिन अटिको भन्ने बुझिन्छ । गर्भसँग जोडिन अटिको चित्त भएकोले तै यसलाई प्रतिसन्धि चित्त भनिएको हो । मगता र पिताका विन्द्हहरू मिल्ने क्षणमा त्यहाँ चित्त पनि समाहित हुन्छ, यो समाहित हुँदाको पहिलो क्षणको जुन चित्त हो, त्यही चित्तलाई तै विज्ञान भनिएको हो । ‘वि’ भनेको विषय र ‘ज्ञान’ भनेको थाहा पाउनु हो । हाम्रो अहिलेको जस्तो इन्द्रियहरू पूर्णरूपले विकसित भइ नसकेको हुनाले अहिले जस्तो पूर्ण रूपमा थाहा नपाए पनि स्थूलरूपमा गर्भमा प्रवेश गरेको र अन्य कुराहरू थाहा हुच्छ किनभने त्यहाँ चित्तको थाहा पाउने पक्ष-विज्ञान-उत्पन्न भइराखेका हन्द्छन् ।

गर्भमा प्रवेश गर्ने वित्तकै विकास शुरू हुन्छ । त्यतिखेरका चित्तलाई नाम-रूप भनिन्छ । "नाम" भनेको चित्तको भाग हो । यो चित्तको भाव भित्र बेदाना संज्ञा संस्कार

र विज्ञान आउँछन् । भखरै गर्भप्रवेश गरेकोले हाम्रो जस्तो इन्द्रियहरूको विकास नभएर एउटा ठोस शरीरको समेत विकास नभैसकेता पनि काय बनिसकेको हुन्छ र चित्तको सन्तान प्रवेश भैसकेको हुनाले तातो, चिसो, सुख, दुःख आदि महसूस हुन थालिसकेको हुन्छ । पन्च स्कन्धमा पर्ने वेदना, सज्जा, संस्कार र विज्ञानलाई 'चित्त' भनिन्छ भने रूपलाई 'शरीर' भनिन्छ । गर्भमा प्रवेश गर्नासाथ पन्च स्कन्धकै विकास हुन थालिहाल्छ । यसरी 'नाम' भनेको चित्तको भाग हो र 'रूप' भनेको रूप स्कन्ध हो जो शरीर अन्तर्गत पर्दछ । यसरी गर्भमा प्रवेश गरेपछिको पहिलो क्षणको चित्त, जसलाई विज्ञान भनिएकोमा, गर्भमा बढौ जाँदा खेरिको चित्तलाई नाम भनिन्छ । चित्त र शरीरसँग सँगै विकसित हुन थालेको यस अवस्थाको चित्तलाई नाम र रूप भनिन्छ ।

गात- रूप भएकोले नै कमशः षडायतन (पाँच ज्ञानेन्द्रियहरू र मन) विकसित हुई जान्छन् । 'आयतन' भन्नाले ठाउँ भन्ने बुझिन्छ । पहिले चित्तले मात्रै थाहा पाउँथ्यो भने अब कानले थाहा पाउनको लागि कानको विकास हुन थाल्छ । आँखाले

..... आँखाको विकास हुन थाल्छ, यसरी थाहा पाउने आयामहरू बढौ जान्छन् । छ वटा थाहा पाउने आयामहरू विकसित हुई ठाउँ लिई जाने भएकाले यो अवस्थालाई षडायतन भनिएको हो ।

षडायतन विकसित भैसकेपछि हामीले जन्म लिनु पर्छ । जन्मने वित्तिकै आँखाले देख्छ, कानले सुन्छ, नाकले गन्ध, जित्रोले स्वाद, शरीरले स्पर्श, मनले विचार विकल्प जति रूपमा विकसित भएको छ त्यति थाहा पाउँछ । यसरी पषडायतनको बाहिरी विषयसँग सम्पर्क हुन्छ । आँखाले थाहा पाउने विषय रूप कानले थाहा पाउने शब्द आदि । यसरी भित्री इन्द्रियहरूको बाहिरी आयतनसँग स्पर्श हुँदा, त्यो सम्पर्क थाहा पाउने विज्ञान पनि त्यसबेला त्यही हुन्छ । उदाहरणको लागि कुनै वस्तु आँखाले देख्दा आँखा भित्री इन्द्रिय भयो, देखिने वस्तु बाहिरी आयतन भयो । यसरी आँखा, रूप र थाहा पाउने विज्ञानको त्रिक सन्निपातको अवस्थालाई नै स्पर्श भनिन्छ ।

स्पर्श भैसकेपछि वेदना शुरू हुन्छ । यदि स्पर्श नभएको भए वेदना शुरू हुदैन थियो । स्पर्श भैसकेपछि, त्यो स्पर्शले चित्तमा सुखमय, दुःखमय या केही फरक नपर्ने, यी तीन मध्ये के किसिमको प्रतिकृया अनुभूति जन्माउँछ, त्यही नै वेदना हो ।

यी वेदनाहरू भएपछि तृष्णा पैदा हुन्छ । तृष्णा भएपछि त्यस तृष्णालाई पूर्ति गर्नन्तर्फ कस्सिएर लागिन्छ । तृष्णा पूरा नगरी नहुने अवस्थालाई नै उपादान भनिन्छ । उपादानको अवस्थामा पुरोपछि कुनै मनपर्ने किसिमको तृष्णा भएमा त्यसलाई पाउन खोजिन्छ, मन नपर्ने तृष्णा भए त्यसैबाट छुटकारा पाउन खोजिन्छ र समान किसिमको तृष्णा भए त्यतिकै रहन दिन्छ । यी सबै उपादान हुन् ।

तृष्णा उपादानमा परिणत भएपछि कर्म गरिन्छ । कर्म काय, वाक, र चित्त तीनै तहबाट गर्न सकिन्छ । अहिले हामीले गरिराखेका कर्महरू जस्तै पढ्ने, सुन्ने आदि पनि एक एकवटा तृष्णाहरूबाट उपादानमा परिवर्तन भई आइहेका छन् ।

यसरी कर्महरू गर्न थालिसके पछिको अवस्थालाई भव भनिन्छ । यो भव जीवनको हरेक क्षणमै चलिरहेकै छ । त्यसैले यस्तो जीनवको पूरा अवस्थानै भव हुने भयो र भवमै

निरन्तर घुमिरहेने भएकाले यस संसारलाई भवचक भनिएको हो । कर्म गर्नुपर्ने भए अथवा कर्मलाई रोकन सकिने भएको भए यसपछि पुनर्जन्म हुदैन थियो । कर्मले गर्दा नै हामीले पुनर्जन्मको लागि हेतु जम्मा गरिराखेका छौं । कर्म भनेको यही जन्मको कुरा भएतापनि कर्मले छोडेका बासना चित्त सन्तानसँग सँगै जान्छ र त्यसले पुनर्जन्म लिन बाध्य गराउदछ । "भव" भन्नाले 'हुनु' भन्ने बुझिन्छ । यसले यही संसारमा नै भैरहनु भन्ने बुझाउँछ । अर्को शब्दमा यस अवस्थालाई 'कर्मभव' पनि भनिन्छ । कर्मले अहिले पनि रामो-नरामो परिणाम ल्याउन सक्छ भन्ने पछिका जन्ममा पनि ल्याउन सक्छ ।

यसरी विज्ञानदेखि भवसम्मका आठ ओटा निदानहरू वर्तमान जन्मसँग सम्बन्धित छन् । यही जन्ममा जरा, पनि हुन्छ । जरा भन्नाले बुढापन भन्ने बुझिन्छ, स्पर्श हुन थालेपछि (जन्मे पछि) बुढो हुन शुरू भैमाल्छ । जरा पछि मरण अथवा मृत्यु आउँछ । यो जन्मको कर्मले नै अर्को जन्मको लागि संस्कार पैदा गर्दछ । यो चक्र भरि नै अविद्या सधै रहीरहन्छ । कुनै अवस्था पनि अविद्या टूट्यो भने संस्कार पैदा हुदैन, संस्कार नभएपछि विज्ञान पैदा हुदैन । । । । । यसरी नै भवचकको कम नै टूट्छ र लगातार जन्म मरणमा परी रहनु पैदैन । अविद्या काटिसकका सत्वहरूले पनि जीवनमा कर्म त गर्दैन जस्तै खाने, सुन्ने, हिँडने आदि, तर यी कर्महरूले संस्कार पैदा गर्दैनन् किनभन्ने यी कर्म अविद्या रहितका कर्म हुन् । यस्ता कर्महरू भव भित्र पैदैनन् र यिनलाई मुक्त चर्चा भनिन्छ ।

यो जीवन सिद्धिए पछि यो भवसम्मका कर्मले जति संस्कार जम्मा गर्दैन, त्यही संस्कारले अर्को जन्म ल्याउँछ । त्यो अर्को जन्ममा प्रवेश गर्ने विज्ञान देखि पछाडिको भागलाई एकैचोटी भन्ना जाति भनिन्छ । यहाँ जाति भन्नाले भविष्यको जन्मको लागि पहिलो दशवटा निदानहरूको श्रृङ्खला बुझिन्छ ।

भविष्यको जन्ममा जन्मिएपछि बुढेसकाल आउँछ, मृत्यु आउँछ, फेरी जन्म आउँछ, यसरी नै गैरहने क्रमलाई जरा मरण भनिएको हो ।

यी द्वादश निदानको चक्र टुटाउनु पर्ने जरूरी के छ त ? यीनीहरू भित्र नै दुःख छ । वेदना हुँदा पनि दुःख छ, तृष्णा हुँदा..... गर्भभित्र परी तातो-चिसो आदिको दुःख छ । त्यस्तै यस चक्रमा शोक छ, परिदेव (पीडा) छ । दौर्यन्ध (विखन्ता) छ । अपयास (पश्चाताप) आदि सबै छन् यीनीहरूबाट नै मुक्त हुनका लागि हामीले यस चक्र टुटाउनु जरूरी छ ।

'निदान' भन्नाले कारण भन्ने बुझिन्छ । यो कारणले यो निस्कन्छ, यो कारणले यो निस्कन्छ..... । यसरी यी बाह्वटा मूल काराणहरूको चक्र भएकाले यसलाई द्वादश निदान भनिएको हो । यही चक्रलाई तोड्ने मार्गलाई नै सम्यक् मार्ग भनिन्छ । यही मार्ग नै बुद्धले सिकाउन भएको मार्ग हो । संसारमा अरु कुनैपनि उपाय यस चक्रलाई टुटाउन प्रयोग गरिएको छ, भने (नामहरू त्यस्तै नहुन सक्छन्) त्यो पनि सम्यक् मार्ग हो । नत्र यो चक्रलाई टुटाउन बुद्धले स्वयं पनि त्यसबेलाका अनेक मार्गहरू अपनाएर छ, वर्ष विताउँदा पनि यस चक्रलाई तोड्ने खालको उपाय भेद्वाउन भएको थिएन् । उहाँले भेद्वाउन भएका उपायहरू भावनाका गहिरा-गहिरा अनुभूतिहरू दिलाउन सक्ने खालका थिए । तर कसैले पनि यस चक्रलाई तोड्न तर्फ उन्मुख थिएन् । पछिका आचार्यहरूले समेत पनि अरु मार्गहरूमा यो चक्रहरूलाई टुटाउने

उपाय पाएका छैनन्। भावना गर्दागर्दै जस्तो किसिमका सिद्धि-रिद्धिहरू देखा परेता पनि यस चक्रलाई टुटाउने किसिमको अभ्यास गरिएको छैन भने त्यो भावना कर्ता भवचक्रमा नै धूमिरहन्छ।

आँखाले अहिले पनि देखिराखेका छौं, कानले सुनिराखेका छौं, मन पर्ने नपर्ने भैराखेको छ, त्यसैले वेदना त अहिले पनि छ। त्यसैले द्वादश निदानको चक्र चलिरहेकै छ। अनित्यमा हामीले अहिले विषयना गर्याँ भने त्यसै अन्तर्गत यति गहिरो काम हुन्छ जसले यो चक्रलाई टुटाइ दिन्छ। त्यसकारण यसले हामीलाई जीवन मरणको चक्रबाट मुक्त गर्न निकै ठूलो मद्दत पुऱ्याउँछन्। एकपटक वेदनाको उदय भएर व्यय भएको थाहा पाउने वित्तिकै त्यही एक क्षणको लागि यो चक्र छुटिन्छ। यसरी वेदना टुटेपछि त्यो वेदना अनित्य रहेछ भनेर थाहा हुन्छ। यसरी त्यो वेदना नित्य छ भनेर ठान्ने हामीमा जुन अविद्या छ, त्यो अविद्या पनि काटिन्छ र अब रहको वेदना अविद्या रहित भएकाले त्यसले तृष्णा पैदा गर्दैन।

हाम्रो चित्त एकाग्र नभएकोले विषयना गर्दा गहिराइमा हेर्न सक्दैनौ, त्यसकारण वेदनाको उदय व्यय भएको देखन त सक्छौं तर देख्दा देख्दै अविद्याले ढाकिहाल्छ र त्यो अविद्या सहितको अर्को वेदना शुरू भएर त्यसले तृष्णा पैदा गरिसकेको हुन्छ। त्यसकारण शुरूमा यसरी गरिएको विषयनाले कैही असर नपारेको जस्तो लाग्नसक्छ।

मार्ग र फलको दृष्टिकोणले हेर्ने हो भने, उदय व्यय भएको चिन्नु मार्ग हो, र त्यही चिनेको क्षणमा जन्म मरणको चक्र दुर्नु फल हो। यसरी सिधै भवचक्रलाई टुटाउने अभ्यास भएकाले बाहिरबाट हेर्दा साधारण देखिए पनि यो ध्यानलाई हलुका किसिमले लिन हुँदैन।

अविद्या सधै रहिरहने भएकाले यसलाई सिधै टुटाउनको लागि महामुद्रा र महासन्धि जस्ता मार्गहरू पनि छन्। तर वेदना, स्पर्श आदि थाहा पाउनु सजिलो भए जस्तै जन्म जन्मान्तर देखि अनित्यलाई नित्य, अनात्मालाई आत्मा, दुःलाई सुख ठानेर रहेको अविद्यालाई देखन सजिलो हुँदैन। त्यसैले हामीले वेदना आदिबाट नै भावना शुरू गरेर पछि मात्र महामुद्रा या महासन्धि जस्ता मार्गहरू अपनाउनु अफ उचित हुन्छ।

विरल शरणम्

अनुवाद: नारायण प्रसाद रिजाल
संकलन: विजय सर्गः

परियति शिक्षा

□ भीम शाक्य, यतालिवि

परियति प्रतिपत्ति प्रतिवेध

श्रुत चित्त भावनामय धैगु

दुख राशि पञ्चस्कन्ध

नंका सुका फुका छ्वैगु ॥

परमनायक बुद्ध भगवान्

शान्ति शान्ति याइम्ह महान्

ऋद्धि सिद्धि बुद्धि ज्ञानं जाःम्ह

सर्वज्ञ बुद्ध धर्म स्वोम्ह

यक्त यक्तं उपकार जुइगु

ज्ञानया पञ्ज त्रिपिटक धैगु

प्रतीत्यसमुत्पादया विधिं

निर्वाण पदय थ्यका बीगु ॥१॥

तीक्ष्ण प्रज्ञा समाधि शील

लोकजनपिन्त हित सुख बीगु

तिसाथं जाःगु गुणधर्मत

बौद्ध शिक्षाय दुथ्याना च्वांगु ॥

पराक्रम भीस्य क्यने नं फैगु

परियति शिक्षा दयके माःगु

तीर्थ धाम नं चाहिले स्वाःगु

शुद्ध बुद्ध धर्म धैगु ॥२॥

पदपुष्ट थें स्वच्छ शुद्धगु

सद्धमया उपमा थुगु

तिर्यक सहित प्यंगु आपाय

मुक्त जुइगु ज्ञान दैगु ॥

धर्मया मूलगु रहस्य दुगु

प्रज्ञा ज्ञानया दीपक च्याङ्गु

वय वने माःगु जीवन भीगु

निर्वाण थ्यनकि थप्प दीगु ॥३॥

Through

भिजन टूर्स एण्ड ट्राभल्सले नेपाली श्रद्धावानहरूको लागि थाइत्याण्ड, बर्मा, श्रीलंका तथा चीन जस्ता बौद्ध देशहरूको तीर्थ यात्रा जान इच्छुक श्रद्धावान महानुभावहरूले सम्पर्क गर्नुहोला।

सम्पर्क : ज्ञानुराज शाक्य, प्रणय श्रेष्ठ

Vision TOURS & TRAVELS (P.) Ltd.
(A Quality Tour Operator in Nepal)

PO BOX: 10666 THAPATHALI, KATHMANDU, NEPAL

TEL: 244114, 258326, FAX: 977-1-244114/524588

Email: vision@wlink.com.np, Website: www.vstiontours.com

- Inbound Tour & Outbound Tour
- Cultural & Religious Tour
- Air Ticketing
- Hotel Booking

**काठमाडौं भूकृतीमप्टपरिथित बुद्ध विहारको धर्मागार-धर्महल पुनःनिर्माणको लागि
अहिलेसम्म आर्थिक सहयोग दिने श्रद्धालुहरूको नामावली निर्माणानुसार रहेको ४-**

सि.न.	नाम	ठेगाना	सहयोग	५०. लक्ष्मी कुमारी महर्जन	लाजिम्पाट	१००/२५
१.	रुद्र बहादुर खड्गी	बन्जाहिती, चसान	१०, १०९/-	५१. बुलमाया नेपाली	बन्जाहिती	१००/-
२.	तीर्थ खड्गी	बन्जाहिती, चसान	१०, ०९०/-	५२. न्हुँछेमाया महर्जन	नयाँवाजार	१००/-
३.	मोतीलाल शिल्पकार	लोकेश्वरटोल ल.पु.	१०, ००९/-	५३. चन्द्रमाया डंगोल	जाउलाखेल	१००/-
४.	उषा खड्गी	डल्लु, चागल	१०, ०००/-	५४. माइला महर्जन	एम्पी विहार	१००/-
५.	कान्छा खड्गी	चसान	१०,०००/-	५५. हिरादेवी तुलाधर	न्यत, तुङ्गेश्वरी	१००/-
६.	अ. उप्पलवण्णा	चाकुपाट	१०,०००/-	५६. अ. धर्माचारी	यल(कोवहाल)	१००/-
७.	जलमधुष्ठा शिल्पकार	उकालखु जोम्बहाल	५,०००/-	५७. कुमार महर्जन	लुभू	१००/-
८.	रेणुका बजाचार्य	गाँवाहाल	४,०००/-	५८. बुद्ध लक्ष्मी	भाजंगाल	१००/-
९.	रामदेवी महर्जन	टेकु	३,०००/-	५९. नानीमाया महर्जन	टक्सार	१००/-
१०.	वुद्धरत्न महर्जन	टेकु	३,०००/-	६०. दूर्गा शाही	चागल	१००/-
११.	ज्ञान वा. नेपाली	मरू ढोका	१,५०९/-	६१. सजुर्माया नेपाली	बन्जाहिती	१००/-
१२.	तीर्थ लक्ष्मी राजकर्णिकार	ललितपुर, हौगल	१,००५/-	६२. न्हुँछेमाया तण्डुकार	बागवजार	६०/-
१३.	हिरादेवी शाक्य	बौद्ध	१,०००/-	६३. न्हुँछेलाल तण्डुकार	बागवजार	६०/-
१४.	घनशयाम राजकर्णिकार	कमलपोखरी	६००/-	६४. इन्द्रमाया शाही	बालाजु	५०/१०
१५.	रोशना तुलाधर	ज्याठा	५०५/-	६५. लक्ष्मी खड्का	बागवजार	५०/-
१६.	उमा शाही	चसान	५०५/-	६६. गुणलक्ष्मी तुलाधर	रातोपुल	५०/-
१७.	कृष्णमाया खड्गी	बागवजार	५०९/-	६७. आशामाया महर्जन	लाजिम्पाट	५०/-
१८.	भिक्षु सम्यक् सम्बोधि प्राणपुत्र		५००/-	६८. विजुली माया श्रेष्ठ	लाजिम्पाट	५०/-
१९.	रत्नदेवी महर्जन	दमाईटोल	५००/-	६९. तीर्थ लाल शाक्य		५०/-
२०.	अमरावती गुरुमा	कोबहाल, ल.पु.	५००/-	७०. जगमाया मानन्धर	नक्साल	५०/-
२१.	कृष्णादास मानन्धर	कालिमाटी	५०५/-	७१. हरिमाया जोशी	नक्साल	५०/-
२२.	मोतीरत्न शाक्य	बागवजार	४०२/-	७२. गणेश माया डंगोल	नक्साल	४०/-
२३.	तेज माया शाही	भुरुङ्खेल	३००/-	७३. नानी शाही	पचली	३६/५०
२४.	लुनिभा र निजः तुलाधर	जानेश्वर	२००/-	७४. सानु डंगोल	अनामनगर	३०/-
२५.	न्हुँछेमाया खड्गी	बन्जाहिती	२००/-	७५. न्हुँछे माया महर्जन	बटुटोल	१५/-
२६.	सिद्धी वा. खड्गी	बन्जाहिती	२००/-			
२७.	श्रीकुमारी मानन्धर	कालिमाटी	१५५/-			
२८.	चम्पा महर्जन	त्यौड	१५०/-			
२९.	रामेश्वर मानन्धर	ठमेल	१५०/-			
३०.	सन्तमाया महर्जन	नक्साल	१५०/-			
३१.	धन बहादुर नकर्मी	क्षेत्रपाटी	१५०/-			
३२.	लक्ष्मी महर्जन	बालकुमार	११०/-			
३३.	लक्ष्मी शाक्य	सानेपा	१०५/-			
३४.	राममाया महर्जन (सानु	महर्जन)लाजिम्पाट	१०५/-			
३५.	रामकुमारी खड्गी	बागवजार	१०५/-			
३६.	मंगललक्ष्मी तुलाधर	जानेश्वर	१०५/-			
३७.	चन्द्रमाया मानन्धर	बटुटोल	१०५/-			
३८.	शोभा डंगोल	पुतलिसडक	१०२/-			
३९.	पूर्णदेवी खड्गी	बागवजार	१०१/-			
४०.	नानीमैया नकर्मी	रातोपुल	१०१/-			
४१.	विता नकर्मी	मैतीदेवी	१०१/-			
४२.	लक्ष्मी नारायण महर्जन	लाजिम्पाट	१०१/-			
४३.	खुर्जी अवाले	वागवजार	१०१/-			
४४.	प्राण माया शाही	चसान	१०१/-			
४५.	कान्छी शाही	चसान	१०१/-			
४६.	मिश्री शाही	चसान	१०१/-			
४७.	नानी छोरी शाही	डल्लु	१०१/-			
४८.	श्याम लक्ष्मी मानन्धर	ओमबहाल	१०१/-			
४९.	रत्नमाया महर्जन	ओटु	१०१/-			

धर्म-दायाद.....

□ ज्योति शाक्य, कालिम्पोद्धु

“कुमार महेन्द्र” धाल सप्तार्ट, नुगलं मतिनां सःपिकया:
 न्यन ज्वी मखुला दँनफुक्क खैं, भी तिष्य महास्थविरजया
 महत्वाकांक्षा जीवनया छु मेगु दुला छु सीक्य मनं
 खंल्हाय् धका खः सःतागु पुत्र, छन्त कना: फुक नुगःखैंथे ।

प्रविजित याना: छन्त सुधर्मय् काय्का सुख ब्वति विमुक्तिया
 धाय्का च्वनेगु मती जि दायाद-अंश दुम्ह सत शासनया
 दुये जि इच्छा छन्त मयोसा अप्रिय भावना चित्त पुका:
 करं जक धर्म पूवनि मखना: न्यनागु न्हापां छंगु विचा:
 न्यसः थ्व जुजुया महेन्द्र निमित्त नये पित्याना च्वंम्हसित
 भवयव्वः न्यचिके हःगु तुल्य जुल, लयता वयक्का: लिसः छुत ।

“इच्छां प्रविजित ज्वीगु मती दुगु खः महाराज ! न्यवः नसे
 संवेगवृद्धि जुयाच्वंगु भैं वचन तिष्यया न्यसां नसे

न्यव्वः लिच्चःया याना दिलयें छिंजक छु विचा: छुं मथुया:
 पना: थ्व मनया आतुरता जि, च्वनागु खः छिगु उजं पिया: ।

अनुमति जक छिगु दःसा थौं हे प्रविजित सहर्ष जुया: वने
 धर्म-दायाद-भागी जुया दिसं आर्जन याना शान्ति मने ।”

लिसः थ्व काय्या जुजुया निमित्त ल्वहैं मालां दयः लूगु जुल
 खना: मनोरथ पूवने त्यंगु नुगलय् लयता-स्वानं छवल ।

संघमित्रां अन छु धाय्मायें उत्सुक पहल स्वःगु खना:
 ख्या-ख्या भाव वैत नरेश धाल मुसुकागु मिखा कना:-

“मच्वं मफइयें मित्रा ! छन्त भिक्षुणी भेष कया: वने
 इच्छा जक वरु कुमारया थे दुमदु मस्यू तर छंगु मनय् ।

न्यना: खैं अनुया जुया: गम्भीर संकोच व्याक्क हाकु तिना:
 राजकुमारीं धाल वन्य न्यागु विरागया लैय् पला: छिना: ।

“थुलि निति हे वया थन बा ! जि, व्याका: खैं न्हापां दाजु लिसे
 मानि जित: छिगु वच छागू जक, यायू धुन अन्तिम निर्णय हे ।”

न्यने मालीथैं मच्वंगु लिसलं हिल अशोकया ख्वा: छकलं
 अजू चाःगु तर भाव मव्वःसे धाल साम्त्वना बीगु सलं

“मखु मखु मित्रा ! छाय् मन स्यंका, स्वयागु जक खः छंगु विचा:
 मखु खैं थ्व अःपुगु न्यासे धासां ज्ञां क्यातुनिम्ह छ, मिसा मचा ।”

अभिरुचि थःगु व्वल संघमित्रां, “मखु महाराज ! वने जिनं
 नीरस जीवन हना: छुयाय् थन, मावव नुगः जिंकवातुक्य धुन ।

कथहं.....

लुमंकेवं बुद्ध शान्ति दै गुकथं ?

□ भिक्षु सुशील

ब्वनागु खः

शाक्यपिनिगु विनाश यायेत

विड्डुभं पला: न्याकेव

बुद्ध

धाल जुया: दवःगु खः,

विड्डुभ

म्यानया दुने तरवार स्वथने

तयार मजुड्वं

बुद्धं नं मफुगु खः

विनाश मजुइकेत ।

प्रतिशोधया मिं ब्वालाकाः म्ह विड्डुभ

अन्त जूगु

इतिहास व्वं-व्वं

लुयावःगु किपायू

नेपा: च्यानाच्वन ।

युद्ध विरामं लिपाया नेपालं

विड्डुभया पुनरागमण

थन जुइत्पंगु संकेत

वियाच्वंगु जकं मखुला ?

इतिहास दोहरय् जुइगु भय

र्यानाच्वपिन्सं

बुद्धयात लुमंका:

बुद्धया लं स्वयाच्वन

तर

तःदं न्य्यो हे

समापत्तिइ च्वनेत

मिखा तिस्यूम्ह बुद्धयात

थनेगु ज्या मयासें

फगत लुमंका जक च्वनेवं

बुद्ध

दनावैगु गुकथं

शान्ति पाचिनीगु गुकथं ?

A Vipassana Cure

(The true story of a Burmese yogi's battle with a throat tumor)

□ Bhikkhu Visuddhacara

This is a story of a Burmese Yogi, of how she used Vipassana meditation to cure a tumor in her throat. At that time she was a nurse, the sister-in-charge of the cardiac unit in the General Hospital in Yangon (Rangoon). The doctors suspected the growth to be cancerous and wanted to do a biopsy. Sister Hla Myint, then aged 37 and although herself a medical personnel, refused all further medical examinations or treatments, and retired to do intensive Vipassana meditation. For her it was a simple decision. She thought that if the tumor was malignant, a biopsy might further stimulate its growth. She herself believed it to be malignant, and even if confirmed she would not want to undergo medical treatment. Why? "There is no guarantee of a cure", she says. "Even after an operation or radiation treatment, the cancer may spread again. And the side effects can be worse than the cure. I didn't want to go through all the agony I have seen other patients gone through. I want to keep the mind intact, fully mindful and alert. I didn't want any drugs to cloud the state of alertness of my mind.

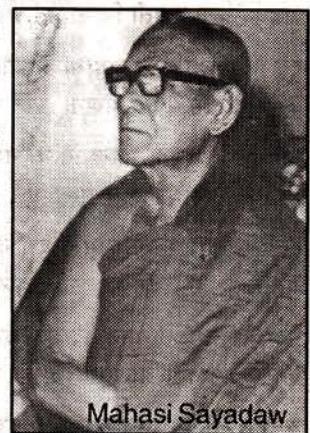
"The way I look at it is simple. If I undergo treatment, I may or may not be cured. But I definitely will have to put up with serious side effects. If I meditate, I may or may not be cured. But the side effect is Nibbana – the cessation of all suffering. If I don't get Nibbana I will at least get nearer to it. Besides I have absolute faith in Vipassana meditation.

And so began a long drawn battle with the tumor. For the growth subsided after an initial short retreat but emerged again some years later. For the latter part she meditated intensively for nearly three years before the tumor completely disappeared. This is the story of her faith, perseverance, determination and effort.

Sister Hla Myint was born on September 22 1937. She became a nurse at the age of 21. In 1967 she went to Germany where she underwent a one and a half years course in cardiology. On her return she was appointed the sister – in – charge of the cardiac unit at the Rangoon General Hospital.

Her first experience with intensive Vipassana meditation was in May 1970 when she was 34 years old. She then had some personal problems and was feeling depressed. She went to the Mahasi Yeiktha and meditated for 50 days. After that, she said she felt very much better. She did not feel troubled about the problem anymore. Ever since then, she had firm faith in Vipassana practice. Whenever she had leave, she would go to the Moulmein Mahasi Centre and practiced with Sayadaw U Pandita who was then in charge of that centre.

In 1973, she felt a growth in the inside of her throat. She could feel it when she swallowed. The doctors examined her throat with an esophagus scope. It was a painful 20 minute examination as the scope had to be inserted inside her throat. They saw a growth, about the size of a tamarind seed. They gave her anti-biotic and anti-inflammatory drugs but after ten days they found that the growth instead of subsiding, has grown even bigger. They wanted to do a biopsy to confirm whether it was malignant or not. She didn't want to undergo the biopsy and instead took two months' leave and went off to a meditation centre in a village area to meditate. She has heard about various cures, even of cancer through Vipassana meditation, and she was confident that meditation could cure her disease too. (On records of various kinds of cures through Vipassana, please refer to the book Dhamma Therapy written by Mahasi Sayadaw and translated by Bhikkhu Aggacitta. It is said that when the mind has attained a certain level of concentration, the blood becomes purified and after a consistent period of practice, cures of disease can take place.)

Mahasi Sayadaw

During her two months of practice, she noted on a lot of painful sensations. She felt very hot sensations coming out from her mouth. The sensation eventually disappeared and she felt comfortable. At the end of the two months she felt that the growth in her throat had become very small. It no longer irritated her. So she returned to work.

But the tumor emerged again some six years later in 1979, this time protruding outward so that a prominent lump of about one inch in diameter can be seen on her throat. Sister Hla Myint resorted to meditation.

At one village in Moulmein district, she practiced for about a month, doing daily six hours of continuous standing meditation. At another village in Pegu, she took one meal a day and did walking meditation for six hours at a stretch from 11 am to 5 pm daily for about a month. Sometimes she felt very light like she was walking on clouds while at the other times was a lot of pain.

Initially the tumor continues to grow until it became the size of a betel nut. It was hard and round. Her hearing also became affected and she had to start a hearing aid. While she was practicing at Mahasi Yeiktha, some doctors and friends would come and urge her to stop practice and go to the hospital to operate on her growth. "They wanted me that my tumor was growing bigger," she said. Sometimes people would come and touch her hard lump on her throat and commented on how big it was.

She experienced a lot of pain during her practice but she never gave up. She was determined to practice until her tumour subsided. Sometimes during the meditation she felt the tumor throbbing with the pain. The pain would move down to her chest. She felt like vomiting and vomited. Sometimes the pain would begin from the top of her head. It would shift to her forehead, ears, and jaws and down to her tumor where it would disappear. Sometimes the pain started from her shoulder blade and moved to the head, ear and down to her tumor. She noted all the pain as calmly as she could. It could be a very sharp pain like a knife cutting her but she was able to note and tolerate the sensations.

She reported her experiences to Mahasi Sayadaw, the renowned meditation master. Mahasi sayadaw encouraged her to carry on practicing. "Sayadaw told me not to relax but to keep on trying. He argued me to be patient and assures that I will get

better", she said. (Mahasi Sayadaw passed away in August 1982; sister Hla Myint was already cured of her tumor for about three months).

In April 1981, she went to Taung Song, a small village near Thaton in Lower Burma to continue her practice. The abbot of a monastery provided her with a hut in an isolated and distant area.

Except for a nun who stayed in another hut a short distance away, she was all-alone. "There was no electricity supply and at the first time I felt quite frightened," she recalled. "But later I began to like it and enjoyed the solitude. One night I sat for seven hours from 7 pm to 2 am when I opened the eyes, the room was all-bright. I thought it was a sunrise. But when I went to the window, I found it was all-dark outside.

She has several other interesting experiences at Taung Song. One night she saw a giant like figure outside her hut while doing her walking meditation. She was going to approach the figure when it disappeared. She believed it was not just a vision but also a Deva (deity).

Resuming her practice at Mahasi Yeiktha, she meditated intensively for about seven months until May 1 1982. This time the pain was less intense and she found the practice smooth going. She continued to report her experiences to Mahasi Sayadaw who encouraged her to carry on noting. The tumor began to shrink little by little during this seven months' period. She noticed that it was gradually becoming smaller and smaller and on May 1, 1992, she found it was completely gone. There was no trace of any lump or hardness in her throat. She was completely cured.

Strangely she did not feel exceptionally happy though her objective had been reached after nearly three years of arduous practice, her mind had become quite euonymus such that she was not concerned very much about the tumor anymore.

Sister Hla Myint

Unpleasant sensations also did not bother her, as she was able to observe them as merely sensations.

When she reported Mahasi Sayadaw about the disappearance of her tumor, he commented that it was because of her good practice. He marked that she had great Viriya (energy of meditation). She told Mahasi Sayadaw she would henceforth spend her life in the service of the Sasana- the Buddha's dispensation. Mahasi Sayadaw advised that when she came out of her intensive practice, she should continue to find time of meditation practice.

During her practice, her faculties were sharp and whatever she got up from the sitting she could hear quite well without any hearing aid. But after stopping intensive practice, her hearing defect returned and she has to use her hearing aids.

After her cure in may 1993, she emerged from her intensive practice but continued to stay at the Mahasi Yeiktha to serve as a nurse to monks, nuns and yogis. Since 1980, she has been observing eight precepts, which include abstaining from food after midday. In November 1990 Sayadaw U Panditabhivamsa moved to Panditarama, a new meditation centre, she followed to offer her services to yogis there.

Sister Hla Myint has dedicated her life to the service of the Sasana. As she has been trained as a nurse, she is helping by medical services .She also has a great desire to promote and spread the Dhamma, in particular Vipassana meditation. Wherever she goes she would encourage people to meditate and to come to the meditation centre for a retreat. One day she hopes to organize Vipassana retreats in small villages throughout Burma. Some villages have no meditation teacher monks and she

hopes to arrange for meditation monks to conduct retreats in such villages.

Only through the practice of Vipassana can one be able to develop a mind that can be euonymus and less affected by the ups and downs of life. If one becomes an Arahanta, one will be the totally unaffected by the vicissitudes of life. One may have physical suffering but one will be unaffected mentally. The mind remains calm and peaceful.

The aim of Vipassana is of course not to cure bodily diseases but to cure the mental disease of the defilements of greed, hatred and delusion (Lobha, Dosa, Moha). Once these defilements are eradicated, our mind will become pure and peaceful. It will be our last life, they're being no more rebirth. That is the end of the suffering, the long wandering in the round of birth and death.

Furthermore, sometimes diseases are mind related i.e. because of metal pressure, unhappiness etc, a bodily diseases becomes manifested. Through meditation one cures the sick mind and the disease may also be arrested.

Considering all these various aspects, including the cures experienced by Yogis such a Sister Hla Myint, we hope that readers will find encouragement in taking up Vipassana meditation .As for already practicing Yogis, we hope they will fins even more zest and enthusiasm in their practice. But we should reiterate that making an end of suffering by attaining Nibbana is the aim of Vipassana and the curing of diseases should it take place, is a secondary development.

(Nowadays Sister Daw Hla Myint is staying in IBMC, Buddha Nagar, Sankhamul, kathmandu.)

Presented by D. Amita, Lalitpur

सकल प्राणीमात्रया भिं जुइमा, दुःख मदुपि जुइमा,
भय मदुपि जुइमा व सुखपूर्वक हवनावने फुपि जुइमा ।

ताम्राकार हाउस
Tamrakar House

The Family Store

शुक्रपथ, येँ, फोन : ४२५९९०७, ४२५९८०७ पुतलीसडक, येँ, फोन : ४२४५३४८
फ्याक्स : ४२५९३१७

Shopping Center

आनन्दकुटी विहारमा बुद्धपूजा धर्मदेशना

२३ भाद्र, स्वयम्भू। आनन्दकुटी विहार स्वयम्भूमा कतिं पुन्हीका दिन मासिक बुद्ध पूजा-धर्म देशना, दान प्रदान एवं भोजन कार्य श्रद्धालु उपासक उपासिकाहरूको उपस्थितिमा सम्पन्न भयो । आनन्दकुटी विहारका प्रमुख, विहार गुठीका अध्यक्ष एवं आनन्द भूमिका प्रमुख सल्लाहकार आचार्य भिक्षु कुमार काशयप महास्थविर सपक्ष पञ्चशील प्रार्थना पश्चात् बुद्ध-पूजा भएको थियो भने धर्म देशना गर्नुहोदै धर्मोदय सभाका अध्यक्ष भिक्षु अश्वघोष महास्थविरले व्यावहारिक शुद्धिले मात्र जीवनमा सुखशान्ति प्राप्तहुने कुरा कथात्मक शैलीमा प्रवचन गर्नुभयो । त्यसबेला उपस्थित सम्पूर्ण भिक्षु, श्रामणेर अनागारिका एवं सम्पूर्ण उपासक उपासिकाहरूलाई जलपान-भोजन व्यवस्था कार्यक्रम आनन्दकुटी विहार द्वायक सभाको व्यवस्थापनमा सम्पन्न भयो ।

आनन्दकुटी विहारमा कथिनोत्सव

२० कार्तिक, आनन्दकुटी- स्वयम्भू। आनन्दकुटी विहारका प्रमुख, विहार गुठीका अध्यक्ष एवं आनन्द भूमिका प्रमुख सल्लाहकार आचार्य भिक्षु कुमार काशयप महास्थविर र विहार गुठीका सचिव भिक्षु धर्ममूर्तिको वर्षावास सम्पन्न भएको पुनीत अवसरमा भिक्षु संघलाई पवित्र कथिन चीवर दान-कार्य सम्पन्न भयो । भगवान् बहाल ठमेल निवासी उपासिका सकुन्तला प्रधान र उहाँको सपरिवारको सश्रद्धानुसार सम्पन्न सो महान कथिनोत्सवमा भिक्षु कोण्डन्यले विनय-नियमको प्रारम्भिक विकाससँगै वर्षावास र कथिन चीवर विषयक विनय विधान सम्बन्धी ऐतिहासिक विकासक्रमलाई परिभाषित गर्नुभयो ।

“धर्मशीला विद्वत् वृत्ति” भिक्षु सुशीललाई

१७ कार्तिक, पोखरा । नदीपुरस्थित धर्मशीला बुद्ध विहारमा अखिल नेपाल भिक्षु महासंघका उपाध्यक्ष भिक्षु कुमार काशयप महास्थविरको प्रमुख आतित्वमा कथिन चीवर दान तथा धर्मशीला विद्वत् वृत्ति प्रदान कार्य सम्पन्न भयो । सो विहारमा वर्षावास बसेका भिक्षु श्रद्धानन्दको सभापतित्वमा भएको सो कार्यक्रममा प्रतिनिधि सभाका पूर्वसांसद कृष्ण बहादुर गुरुङ, अर्धों सदनका पूर्वअध्यक्ष विल बहादुर गुरुङ, माछापुछे बुद्ध विहारका अध्यक्ष तोयनाथ लम्साल, ज्ञानोदय बुद्ध विहार बागलुङ्का अध्यक्ष मुकुन्द शाक्य गतवर्ष विद्वत् वृत्ति प्राप्तगर्ने बुद्ध विहारका भिक्षु कोण्डन्य र भिक्षु वोधानन्दले प्रवचन तथा शुभकामना समेत व्यक्त गर्नुभयो ।

प्राप्तिक्रम

पोखरामा थेरवादी बुद्धधर्म प्रचार गर्ने कार्यमा महत्वपूर्ण योगदान दिने अनागारिका धर्मशीलाको स्मृतिमा अनागारिका कर्मशीलाद्वारा स्थापना गरिएको ‘धर्मशीला विद्वत् वृत्ति’ यो वर्ष बुद्ध विहार भूकुटीमण्डपका भिक्षु सुशीललाई प्रदान गरेको छ । प्रत्येक वर्ष बुद्धधर्म प्रचार कार्यमा योगदान दिने व्यक्तिहरू मध्ये एकलाई कदरपत्र सहित रु. १५,०००/- दिने सो विद्वत् वृत्ति कोषको स्थापना २०५८ साल कार्तिकमा भएको थियो ।

प्रमुख अतिथिको आसनबाट बोल्दै भिक्षु कुमार काशयपले दिवंगत अनागारिका धर्मशीलाको त्याग र परिश्रमको फलस्वरूप आज पोखरामा बुद्ध धर्मको प्रचार हुन सकेको बताउन भयो । सभापतिको आसनबाट भिक्षु श्रद्धानन्दले मन्त्रव्यक्ता साथ सभा विसर्जन गर्नुभएको थियो ।

कथिन उत्सव सम्पन्न

यसवर्ष ब.स. २५४७ को कथिन मास अन्तर्गत आश्विन २४ देखि कार्तिक २२ सम्म विभिन्न विहारहरूमा भिक्षु संघलाई कथिन चीवर दान दिने कार्य धार्मिक विधिपूर्वक सम्पन्न भयो । जस अनुरूप आश्विन २४ गते गणमहाविहार, खिचापोखरी र कुटी विहार, कोटेश्वरमा, २५- प्रणिधिपूर्ण विहार, वलम्बू, २६- शाक्यसिंह विहार, ललितपुर, २७- सुमङ्गल विहार, ललितपुर, २८- मणिमण्डप विहार, ललितपुर, २९- सधाराम विहार, ढल्का, ३०- जितापुर बुद्ध विहार, खोकना, कार्तिक १ गते सिघ: विहार, काठमाडौं, २- ध्यान केन्द्र, संखमूल, ३- बुद्ध विहार, भूकुटीमण्डप, ४- पाटी विहार, ठिमी, ५- जितवन विहार, थानकोट, ६- श्रीकीर्ति विहार, कीर्तिपुर, १२- बौद्ध समकृत विहार, भक्तपुर, १३ बोधिचर्या विहार, बनेपा, १४- शान्ति बन, गोदावरी र पदमसुगन्ध विहार, काडमाडौं, १५- चारुमति विहार, चावहिल, १६- ध्यानकुटी विहार, बनेपा, १७- टोखा बुद्ध विहार, काठमाडौं र धर्मशीला बुद्ध विहार, पोखरा, १८- विश्वशान्ति विहार, नयाँ बानेश्वर, १९- सुवर्ण छत्रपुर विहार, लुम्बू, २०- आनन्दकुटी विहार, स्वयम्भू, २१- पूर्वाराम विहार, धुलिखेल तथा २२- यम्प महाविहार, ललितपुरमा सम्पन्न भएको छ ।

दिवंगत संघनायकको छैठौं स्मृति दिवस सम्पन्न

८, कार्तिक, पाल्या-तानसेन । नेपालका दुतीय संघनायक भिक्षु शाक्यानन्द महास्थविरको छैठौं स्मृति दिवस बुद्धपूजा, धर्मदेशना आदि धार्मिक कार्यक्रमको आयोजना गरी सम्पन्न भएको छ । आनन्द विहार, भिक्षु शाक्यानन्द स्मृति गुठी, ज्ञानमाला संघ तथा बौद्ध महिला सेवा समितिको संयुक्त आयोजनामा सो स्मृति दिवस सम्पन्न भएको कुरा उपासक छत्रराज शाक्यवाट जात हुनआएको छ ।

विश्व शान्ति स्तूपको ५ औं वार्षिक पूजा

१७ कार्तिक, पोखरा । विश्वशान्ति स्तूपको पाँचौं वार्षिक पूजा धार्मिक विधिपूर्वक सम्पन्न भयो । धर्मशील बुद्ध विहारका प्रमुख ध्यानाचार्य भिक्षु श्रद्धानन्दबाट स्वागत मन्त्रव्य पछिथेरवादी र महायानी परम्परा अनुसार पूजापाठ सम्पन्न भयो भने जापानी भिक्षु मोरिओकाको नेतृत्वमा निष्पोन जान म्योहोजिका तरफबाट लामो पाठ सुसम्पन्न भयो । त्यसपछि जापानी भिक्षु र नेपाली भिक्षु कोण्डन्यले शान्तिको आवश्यकता र बर्तमान स्थितिबारे प्रवचन मन्त्रव्य दिनुभयो । सो धार्मिक सभा कृष्ण बहादुर गुरुङको सभापतित्वमा सम्पन्न भएको थियो । विश्व शान्ति स्तूपको पूजाका लागि काठमाडौंबाट २० जना भिक्षु श्रामणेर र अनागारिका पोखरा जानुभएको थियो ।

यसरी नै बौद्ध अंगौं सदनमा भिक्षु कोण्डन्यले बुद्ध धर्मको व्यावहारिक पक्ष र कर्मकाण्ड विषयमा प्रवचन गर्नुभयो । सदनमा पहिलोबार ज्ञानमाला भजन प्रस्तुत गरियो ।

भिक्षु ज्ञानपूर्णिक महास्थविर ६४ औं वर्षमा प्रवेश

१८ कार्तिक, काठमाडौं । विश्वशान्ति विहारका संस्थापक प्रमुख, आनन्द भूमिका निर्देशक, अखिल नेपाल भिक्षु महासंघका सचिव, विश्व शान्ति बौद्ध शिक्षालयका प्रबन्धक, नेपाल बौद्ध परियति शिक्षाका सह-शिक्षाध्यक्ष भिक्षु ज्ञानपूर्णिक महास्थविर 'अगगमहा सद्भम्म जोतिक धज' ६४ औं वर्षमा प्रवेश हुनुभएको छ । उहाँको जन्मोत्सवकै दिनमा मलेसियन दाताहरूको सश्रद्धानुरूप भिक्षुसंघलाई महान कथिन चीवर दान, विश्वशान्ति दायक समितिको वार्षिक उत्सव तथा 'शान्ति-सन्देश' विमोचन कार्य सम्पन्न भएको छ । भिक्षु ज्ञानपूर्णिक महास्थविरबाट कथिन चीवरको महत्व, विशेषता र आनिशंसका विषयमा धर्मोपदेश भएको सो समारोहमा दायक समितिका अध्यक्ष प्रेमलाल श्रेष्ठ, सचिव अमिता धाख्खा, उपसचिव चित्रा तुलाधर, विश्वशान्ति बौद्ध शिक्षायका अध्यक्ष सुवर्ण शाक्य, उपाध्यक्ष एवं "शान्ति सन्देश" का प्रधान सम्पादक भिक्षु कोण्डन्यले मन्त्रव्य व्यक्त गर्नुभयो ।

बर्मीज विपस्सना योगी सिष्टर दो ल्हा म्येलाई स्वागत [Warm Welcome to Burmese Vipassaa Yogi Sister Daw Hla Myint]

विपस्सना ध्यानद्वारा चित्तशुद्ध गर्ने क्रममा शारीरिक र मानसिक रोगको उपचार हुन्छ भन्ने कुरा प्रत्यक्ष अनुभव गरी अखलाई पनि उपचार गर्दै आउनुभएको विपस्सना योगी सिष्टर दो ल्हा म्येलाई नेपाल आगमन सुख शान्तिमय होस्, विपस्सना ध्यानद्वारा बहुजन हित र सुख हुने काममा सफलता प्राप्त होस् भनी शुभेच्छा व्यक्त गर्दछौं ।

प्रार्थी

विश्व शान्ति विहार दायक समिति

विश्व शान्ति विहार

सुखी होतु नेपाल

पाटन फाइनान्स कम्पनी लि.

मानभवन, ललितपुर

फोन : ५५३९५७५, ५५५११०२

फ्याक्स : ५५४४२०६

G.P.O. Box : 8975, EPC 2285

E-mail : pfinance@wlink.com.np

कर्जामा व्याजदर

क्र.सं	कर्जा	व्याजदर
१.	हायर पचेज	१५-१७
२.	औद्योगिक / धरेलु / हस्तकला	१४-१७
३.	व्यापार	१७-१७
४.	आवास	१६-१७
५.	सुरक्षण पत्रमा कर्जा (शेयर, सरकारी र अन्य सुरक्षण पत्रहरू)	१६-१७
६.	अन्य	
७.	क) निर्माण तथा ठेका ख) वित्तीय जमानी (सेवा शुल्क २.५% लानेछ)	१७
८.	ग) विज फाइनान्स	१७
९.	शेयर धितो कर्जा	+२

BAYAGU LUMANTI

Late Upasak Pabitra Bahadur Bajracharya (Raj Bhai)

Two years have passed since my father, Rajbhai has passed away, but it feels like he was still here yesterday. I am so sad that he now is no longer with us. For me my father was a true Bodhisattva. His mind was pure, he was only intent on helping others, never sought his own advantage and never badly about other people, let alone harm them. Similarly, when we were small and did nonsense, my father would never lose his temper and get upset with us. In this way he personified the virtues of Maitri, Karuna, and Mudita.

My father loved to teach. He made a huge effort to educate me and my sisters and brother, prepared us carefully for examinations, so that we all hold university degrees now. He also started to teach the holy Dhamma to my daughter Manju even when I was pregnant with her. That is why little Manju loves to pay obeisance and do Puja to all Buddha Murtis and monks. Before passing away he had started to prepare everything for Manju's Janku that was to take place shortly. We even spoke on phone about the organization of Manju's upcoming Janku the very day he passed away. It is sad that he did not see this day. But it is comforting that he spent many days with Manju before and gave her much of his love.

May my father, by the blessing of his good works, rest happily in Sukhavati Bhuvan !

Sunita Bajracharya with Manju von Rospatt

ਹਿੰਦਾਲਾ ਰਟਾਂਡਾਲਾਂ ਰਣਿੰਡਾਂ ਘਰੁ ਝੂ ਹਾਣੀਂ ਸਰਮਪਣ ਪਾਰਿਟਾਏਂ ਸੁਖੁ ਦੁਹਕਿਆਂ ਛੁ ਤਥਾਂ

ਹਿੰਦਾਲਾ ਰਟਾਂਡਾਲਾਂ
ਦੇਣਿੰਦੇਣਿ

ਜੀਵਨ ਭਾਨੇਕੇ ਘਰ ਪਾਰਿਵਾਰ ਹੋ, ਆਪਣੇ ਬਚੋਵਾਂ ਦੀ ਸੁਖਦ ਕਲਣਾਲਾਈ ਮੁੱਤਰ੍ਥ ਦਿਨ ਹਾਮੀਂਤੇ
ਸਮਧਯਮਾ ਨੇ ਵੁਡੀਪੁਰਖ ਨਿਣਧ ਗਨ੍ਹੀ- ਹਿੰਦਾਲ ਸ਼ੀਲ ਛਾਨੇਰ। ਜਸਲੇ ਧੁਗਨਾਕੁਲ, ਆਨਨਦਦਾਈ
ਰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਘਰ ਬਨਾਈਦਿਏਰ ਹਾਮੀ ਜਿਮੰਬਵਾਈ ਸਫਲ ਪਾਰੀ ਦਿੱਕੇ ਛ।

NS-Quality Award 2001

ਹਿੰਦਾਲ ਯੂਹਿਕਿਤ ਘਰ ਬਲਾਉਂਡ /
ਹਿੰਦਾਲ ਆਧਾਰਨ ਏਅਡ ਸਟੀਲ (ਪ੍ਰ.) ਲਿ.
ਡਾਊਂਟ ਪੰਡਾਨ, ਕਾਲਿਆਥ, ਪੋਰਾਨ, ੧੩੩, ਕਾਨਤਮਾਡੂ
ਫੋਨ: ੪੨੩੫੨੩੦, ੪੨੩੫੪੯੦, ਫ਼ਟਾਕਸ: ੪੨੨੩੩੧੬, ੪੨੬੬੭੯੮